

MOVIMON

Eines per a la reflexió

- **Pròleg** **3**
- **Presentació dels materials** **4**
- **Proposta d'ús de les fitxes** **9**
- **El repte d'aplanar la terra: les projeccions cartogràfiques** **15**
FITXA 1 · Cartografia · Jesús Burgueño
Facultat de Lletres. Departament de Geografia i Ordenació del Territori. Universitat de Lleida
Servei Científicotècnic de Cartografia i SIG de la Universitat de Lleida
- **Les cultures: formes de viure** **25**
FITXA 2 · Cultura · Carles Feixa
Facultat de Lletres. Departament de Geografia i Sociologia. Universitat de Lleida
- **Els conflictes armats i la pau al món** **33**
FITXA 3 · Conflictes · Jordi Domingo
Facultat de Ciències de l'Educació. Departament de Geografia i Sociologia. Universitat de Lleida
- **Els drets humans a reflexió** **45**
FITXA 4 · Drets Humans · Núria Camps · Eva Montoro
Facultat de Dret i Economia. Departament de Dret Públic. Universitat de Lleida
- **Ric o pobre?** **55**
FITXA 5 · Desenvolupament humà · Annabel Barrau
Professora de secundària
- **Medi ambient: l'impacte humà** **63**
FITXA 6 · Medi ambient · Manolo Ibáñez · Laia Roca
ETSEA. Medi ambient i Ciències del Sòl
Educatora ambiental.

- **Les regles del joc econòmic** **79**
FITXA 7 · Economia · Pere Enciso
Facultat de Dret i Economia. Departament d'Economia aplicada.
- **Qui som, d'on venim i cap a on anem** **93**
FITXA 8 · Població · Joan Ganau
Facultat de Lletres. Departament de Geografia i Ordenació del Territori. Universitat de Lleida
- **Prevenir o curar** **103**
FITXA 9 · Salut · Joan Vinyes · Ana Jiménez
Facultat de Medicina. Departament de Cirurgia. Universitat de Lleida
Escola d'Infermeria. Departament d'Infermeria
- **Accés a les noves tecnologies** **115**
FITXA 10 · Tecnologia · Annabel Barrau
Professora de secundària
- **L'educació: base per al desenvolupament** **127**
FITXA 11 · Educació · Anna Gené
Facultat de Ciències de l'Educació. Departament de Didàctiques Específiques. Universitat de Lleida
- **Lleida, una ciutat solidària** **139**
FITXA 12 · Lleida · Cristina Saiz
Tècnica en cooperació internacional de l'Ajuntament de Lleida
- **Sac solidari** **147**
Coordinadora d'ONGD i altres Moviments Solidaris de Lleida
- **Glossari** **149**
- **Bibliografia** **156**

L'Ajuntament de Lleida, com a primera institució de la ciutat, destina, des de l'any 1994, part dels pressupostos públics a iniciatives de cooperació i educació per al desenvolupament amb què contribueix, socialment i econòmicament, al desenvolupament dels pobles i col·lectius empobrits.

Des d'aleshores, s'han posat en marxa molts projectes i iniciatives per potenciar la solidaritat a la nostra ciutat, sempre intentant implicar la ciutadania de Lleida en el desenvolupament i l'execució dels diversos projectes realitzats en diferents pobles i col·lectius empobrits del món, com en totes les accions de sensibilització adreçades a potenciar el coneixement d'aquests pobles.

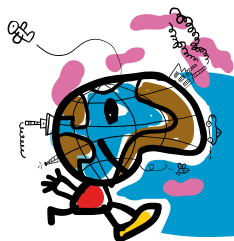
Amb el material didàctic *Mon Món: eines per a la reflexió*, hem intentat apropar la realitat del món al nostre entorn local per tal d'adquirir recursos per posicionar-nos davant els conflictes — locals i globals — actuals, prendre consciència de la responsabilitat individual i col·lectiva que tenim en el funcionament de la societat, pronunciar-nos davant situacions d'injustícia i exclusió social i implicar-nos en accions concretes de transformació social.

Aquest material ha estat possible gràcies a la solidaritat i generositat de moltes persones, professors/es de la Universitat de Lleida, professors/es de diferents escoles de secundària, Coordinadora d'ONGD i altres moviments solidaris de Lleida, tècnics/es municipals i de l'Oficina de Cooperació i Solidaritat, destacant especialment el Departament de Geografia i Sociologia de la Universitat de Lleida. A tots i a totes, moltes gràcies per les vostres aportacions.

Estic segur que aquest material didàctic ens permetrà conèixer i reflexionar sobre els desequilibris nord-sud de forma activa i creativa, i ens proporcionarà recursos per lluitar tots plegats contra la pobresa.

Àngel Ros i Domingo

Alcalde de Lleida

PRESENTACIÓ DELS MATERIALS

● PRESENTACIÓ

Sovint els successos que s'esdevenen al món passen per la nostra vora sense que tinguem temps de reflexionar-hi; molts, directament els ignorem. De vegades tenim dificultats per identificar on es troben els diferents països del món i encara ens queda més lluny l'aspecte cultural i social dels diferents pobles. Aquest fet, en certa mesura, s'esdevé pel ritme de vida que marca la societat actual, en què preval el benestar individual enfront el col·lectiu. Aquest material didàctic dóna a conèixer el món des de la perspectiva global fins a la local (a la nostra ciutat de Lleida) i ofereix eines educatives transversals per a la reflexió des de les diferents perspectives curriculars, així com alternatives perquè hi pugui haver un canvi d'actitud dels nostres joves.

● QUÈ PRETENEM?

Mon món facilita recursos per impulsar la solidaritat i la tolerància treballant tant amb els joves com amb entitats ciutadanes que es dediquen a aquesta tasca.

Es tracta d'una proposta didàctica que fomenta el coneixement de la realitat dels pobles d'arreu fent prendre consciència de la responsabilitat individual i col·lectiva en el funcionament de la societat i donant pautes i alternatives per pronunciar-se davant de situacions d'injustícia i d'exclusió social.

Pretenem donar suport al procés de "pensar globalment i actuar localment" fomentant el dret a la informació i a la reflexió, a l'esperit crític i a la mobilització social.

● A QUI VA DESTINAT

Aquesta carpeta didàctica va adreçada principalment a estudiants d'educació secundària obligatòria. De tota manera, el llenguatge senzill i entenedor i la transcendència dels seus continguts el fa ajustable a les conveniències de qualsevol centre educatiu i qualsevol entitat de les que treballen en el camp de la solidaritat, la cooperació en el desenvolupament i l'educació en el temps de lleure.

Hem de tenir en compte que la població a la qual s'adreça aquest material no només es troba en els centres educatius, sinó també en els centres cívics, al carrer, a les associacions d'acció social, lúdiques, esportives...

● MATERIALS DISPONIBLES I ESTRUCTURA

Aquesta carpeta es compon d'un planisferi mural, dotze unitats didàctiques, activitats de diferent tipologia, un glossari i recursos educatius i didàctics.

El material elaborat compleix els requisits del projecte curricular de secundària fixat per la Generalitat i pot ser utilitzat als instituts tant en matèries comunes com en matèries optatives, d'acord amb la legislació vigent:

1* [Decret 142/2007, del 26 de juny, pel qual s'estableix l'ordenació de l'educació primària.](#)

2* [Decret 143/2007, de 26 de juny, pel qual s'estableix l'ordenació dels ensenyaments de l'educació secundària obligatòria \(ESO\).](#)

3* [Decret 142/2008, del 15 de juliol, pel qual s'estableix l'ordenació dels ensenyaments de batxillerat.](#)

1. El mapa mural

És l'eix transversal de la carpeta didàctica a partir del qual està pensat l'ús de les unitats didàctiques. Aquest element central dóna una visió real dels territoris en el món, ens permet visualitzar-lo cada dia, tenir-lo més a prop i escurçar les distàncies entre el sud i el nord.

2. Les unitats didàctiques/fitxes

DESCRIPTOR UNITATS	TÍTOLS DE LES UNITATS DIDÀCTIQUES
1. CARTOGRAFIA	El repte d'aplanar la terra: les projeccions cartogràfiques.
2. CULTURA	Les cultures: formes de viure.
3. CONFLICTES	Els conflictes armats i la pau al món.
4. DRETS HUMANS	Els drets humans a reflexió.
5. DESENVOLUPAMENT HUMÀ	Ric o pobre?
6. MEDI AMBIENT	Medi ambient: l'impacte humà.
7. ECONOMIA	Les regles del joc econòmic.
8. POBLACIÓ	Qui som, d'on venim i cap on anem?
9. SALUT	Prevenir o curar.
10. TECNOLOGIA	Accés a les noves tecnologies.
11. EDUCACIÓ	L'educació: base per al desenvolupament.
12. LLEIDA	Lleida, una ciutat solidària.

Mon món s'estructura de la forma següent:

a). Com a material didàctic global, que podem utilitzar en la seva totalitat mitjançant unitats didàctiques, dinàmiques, recursos educatius i didàctics...

b). En unitats independents, que ens permeten encetar el material per a la unitat que es cregui convenient, a partir de la lectura, la reflexió, la realització d'activitats, les dinàmiques i el treball de camp. Així ma-

teix, cada unitat conté diferents activitats que també es poden treballar individualment.

En definitiva, l'estructura plantejada ens permet adaptar el material tant per al muntatge d'una classe de socials o naturals, així com per a una setmana cultural o bé una matèria optativa, entre d'altres. Des de qualsevol àrea de treball i amb qualsevol grup s'ha de trobar el moment per aprofundir en l'impacte de les nostres actuacions en la globalitat del planeta.

El Sac Solidari

Aquesta proposta ens permet accedir als recursos educatius i didàctics oferts per les Entitats Solidàries de la ciutat de Lleida. Hi podem accedir mitjançant una pàgina web, on hi trobarem les activitats classificades en les següents categories: jocs i dinàmiques, audiovisuals, exposicions...

Glossari

És un recull dels termes que ens poden ajudar a interpretar els continguts. Aquelles definicions importants que queden excloses del glossari s'entén que ja queden explicades a l'apartat d'indicadors.

També es pot utilitzar per treballar i comparar conceptes individualment, sobretot amb els grups d'edats més joves.

Bibliografia

Ens permet conèixer monografies, articles i llocs web especialitzats en aquestes matèries. També condueix la nostra recerca cap al Centre de Documentació en Cooperació i Solidaritat de la Universitat de Lleida.

CD

A la contracoberta, hi trobareu un CD amb tota la informació digital per tal de poder-la utilitzar en les pissarres electròniques.

● CONTINGUTS CONCEPTUALS (SABER)

0. MON MÓN. EINES PER A LA REFLEXIÓ (MAPA MURAL ANNEX)

Projecció Robinson.

Projecció azimutal equiària i azimutal equidistant.

Línia divisòria nord-sud.

Índex de Desenvolupament Humà.

Densitat de població.

Projecció Peters.

1. EL REpte D'APLANAR LA TERRA: LES PROJECCIONS CARTOGRÀFIQUES

L'elecció de la projecció Robinson en el planisferi.

La projecció de Mercator, de Peters, de Mollweide, azimutal equiària i azimutal equidistant.

El sistema GPS.

Mapes: la projecció de Mercator, de Peters, de Mollweide, azimutal equiària i azimutal equidistant.

2. LES CULTURES: FORMES DE VIURE

Cultura hegemònica.

Diversitat ètnica, religiosa i lingüística.

Mapes: expansió humana, religions majoritàries i llengües del món.

3. ELS CONFLICTES ARMATS I LA PAU AL MÓN

Els conflictes armats i la violència.

Els conflictes al món d'avui.

Causes dels conflictes armats.

Preparació de la guerra.

Efectes dels conflictes armats en temps de pau.

El terrorisme internacional.

Mapes: conflictes al món d'avui, despesa militar i refugiats per països d'origen.

Gràfics: causes dels conflictes armats.

4. ELS DRETS HUMANS A REFLEXIÓ

Els Drets Humans i la dignitat humana.

Convenis internacionals de Drets Humans i principals violacions.

La democràcia formal o real?

La pena de mort.

Mapes: presència de dones al govern i la pena de mort.

Gràfics: convenis internacionals i violacions dels Drets Humans.

5. RIC O POBRE?

Desenvolupament humà i pobresa humana.

Índex de Desenvolupament Humà.

Els Objectius del Desenvolupament del Mil·lenni.

Mapes: índex de Desenvolupament Humà, Índex de Pobresa Humana al món.

6. MEDI AMBIENT: L'IMPACTE HUMÀ

Energies fòssils i renovables; malbaratar o estalviar energia.

Com influïm al canvi climàtic?

Aturem la desertització i deforestació.

L'agricultura i la contaminació dels sòls i de les aigües.

L'aigua és un bé escàs.

Residus i més residus.

La petjada ecològica i la llei de les 3R.

Mapes: consum d'energia per capita, emissió de CO₂, desforestació a finals del segle xx, consum de fertilitzants, accés a l'aigua potable.

Gràfics: Reduir, Reutilitzar i Reciclar: piràmide de les 3R.

7. LES REGLES DEL JOC ECONÒMIC

Nivell de capacitat productiva, Producte Nacional Brut (PNB).

Concentració de la riquesa entre la població.

El comerç exterior.

El deute extern.

Multinacionals i transnacionals.

El comerç just.

Mapes: producte nacional brut, comerç exterior i deute extern.

1. Paritat de poder adquisitiu.
2. Balança comercial.
3. Deute extern.

Gràfics: íngres alt, mitjà i baix, multinacionals i globalització.

8. QUI SOM, D'ON VENIM I CAP ON ANEM?

El creixent natural de la població, evolució.

Esperança de vida.

Natalitat i mortalitat.

Sobrepoblació i distribució de recursos.

Moviments migratoris.

L'envelliment de la població.

Mapes: esperança de vida, índex de fecunditat, contaminació lumínica i fluxos migratoris.

9. PREVENIR O CURAR

Principals causes de mortalitat al món: la mortalitat infantil.

La sida.

La importància de l'alimentació.

Accés als medicaments, vacunes i professionals de la salut.

Mapes: VIH al món, consum alimentari, accés als medicaments.

Gràfics: principals causes de mortalitat al món, a l'Àfrica i a Europa.

10. ACCÉS A LES NOVES TECNOLOGIES

El diferent accés a les noves tecnologies de la informació i la comunicació.

El monopoli de l'entreteniment i la informació.

La tecnologia al servei de la informació

Els avenços tecnològics: les patents.

Mapes: accés a Internet, despesa en Investigació + Desenvolupament.

Gràfics: agències de comunicació, patents concedides.

11. L'EDUCACIÓ: BASE PER AL DESENVOLUPAMENT

L'analfabetisme i el dret a anar a l'escola.

Educació i democràcia.

Diferències en l'educació per raó de gènere.

La despesa en educació.

Mapes: analfabetisme i democràcia, despesa pública en educació.

Gràfics: diferències en educació per raó de gènere.

12. LLEIDA, UNA CIUTAT SOLIDÀRIA

L'aplicació del 0'7% del pressupost.

Projectes subvencionats per l'Ajuntament de Lleida.

Les entitats solidàries a la nostra ciutat.

Intervencions en cooperació i educació al desenvolupament.

La cooperació descentralitzada.

Mapes: països receptors de l'ajuda.

Gràfics: activitats solidàries a Lleida, tipus de projectes i intervencions.

● CONTINGUTS PROCEDIMENTALS (SABER FER)

- Recerca i selecció d'informació (Internet, biblioteques, ajuntament, entitats...).
- Recerca i investigació mitjançant la utilització de materials audiovisuals (càmera, vídeo...).
- Crítica de les fonts d'informació pels seus prejudicis i opinions esbiaixades.
- Anàlisi, interpretació i comparació de gràfiques, taules i mapes.
- Descoberta i expressió dels propis sentiments, hàbits individuals i de l'entorn.
- Càlculs qualitatius i quantitatius dels impactes de les nostres actuacions (medi ambient, economia, salut...).
- Debat sobre el futur que desitgem i sobre la forma d'aconseguir-lo.
- Empatia envers els sentiments i punts de vista de les persones, especialment en situacions i cultures diferents. Aprendre a posar-se en el lloc de l'altre.
- Participació, implicació i acció social per entendre i transformar els nous mecanismes que regeixen el món, des de l'àmbit local fins a l'internacional.
- Expressió corporal a través del teatre i la representació de rols.
- Experimentació en primera persona, presa de consciència i captació d'informació.
- Descripció de les causes que provoquen les principals desigualtats mundials en termes de riquesa i poder i de l'impacte que tenen sobre la vida de totes les persones.
- Planificació d'estratègies que impliquin la col·laboració de l'alumnat en la consecució d'un món més just.

● CONTINGUTS ACTITUDINALS (SABER SER I ESTAR)

- Predisposició a situar les accions, els esdeveniments i les tendències tant en el context global com en el local.
- Valoració del coneixement tradicional i foment del diàleg intergeneracional.
- Cooperació i participació en el treball en equip.
- Motivació i curiositat per saber més sobre temes relacionats amb la vida en una societat multicultural i en un món interdependent.
- Conscienciació dels propis prejudicis i disposició a canviar les idees i els criteris a mesura que s'adquireix més informació.
- Potenciació d'una actitud constructivament crítica enfront de qualsevol informació o situació.
- Conscienciació que els recursos són finits i disposició a adoptar costums compatibles amb la sostenibilitat ecològica.
- Relativització de la pròpia cultura. Actitud de tolerància i antidogmatisme.
- Valoració dels principis i processos democràtics arreu del món.
- Predisposició a pensar globalment i a actuar localment per contribuir a la construcció d'un món millor.
- Priorització del benestar col·lectiu davant de l'individual per aprendre a valorar i estimar tot el que ens envolta.

● COMPETÈNCIES BÀSIQUES

- Els materials que us presentem estan elaborats des d'una perspectiva competencial. Això és especialment clar en la selecció de continguts, que es relacionen amb fets reals i problemes quotidians, i en el plantejament de les activitats. S'ha fugit de les preguntes literals i del típic "copia i enganxa" i s'ha optat per activitats que ajudin a relacionar coneixements diversos, que estimulin la curiositat i que portin a fer nous aprenentatges. Comprovareu, també, que hi ha tasques que comporten l'ús d'habilitats cognitives de complexitat variada, i s'ha buscat sempre fomentar el raonament sobre el que s'ha fet i justificar-ne els resultats. I sobretot, no us oblideu d'utilitzar aquest material per potenciar l'aprenentatge cooperatiu i col·laboratiu.

PROPOSTA D'ÚS DE LES FITXES

Aspectes que cal tenir en compte a l'hora d'utilitzar-les:

- A continuació, us fem una presentació esquemàtica de cadascuna de les fitxes que trobareu en les diferents unitats didàctiques.

Les recomanacions són merament informatives per explicar l'estructura de les fitxes. Pel que fa als continguts, la seva lectura ja ens facilita la comprensió de les temàtiques pel fet d'haver utilitzat un llenguatge de fàcil comprensió.

No obstant això, hi ha alguns aspectes conceptuals que volem destacar:

- Res social no és inevitable; res no és estàtic; la cultura és transformable i transformadora. El món d'avui és diferent al de fa 500 anys i pot ser molt diferent d'aquí a 50 anys. Aquest sistema mundial es pot canviar; existeixen solucions i alternatives en què tothom ha de participar.

- És molt important quan es treballa amb educació en valors i educació crítica, utilitzar un llenguatge que no ocultï, sinó fer entendre que el llenguatge és ple de connotacions culturals (acabem pensant com actuem, en lloc d'actuar com pensem).

- Moltes vegades utilitzem paraules que esdevenen llunyanes i genèriques: societat, govern, institucions, gènere, pobresa... talment com si aquestes estructures no les construïssim/destruïssim les persones.

- Si deshumanitzem el llenguatge, ens trobem, per exemple, que quan parlem de societat no ens donem per al·ludits, o bé que exigim a les institucions allò que ni nosaltres mateixos som capaços d'aconseguir a casa, a l'escola, al barri... Tot allò que creem les persones porta implícit el conflicte i, per tant, l'acceptació d'aquest i la necessitat de buscar la millor manera de resoldre'l.

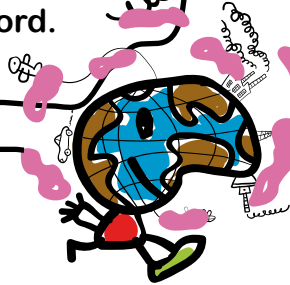
- Cal mirar el món des d'una perspectiva global, entenent totes i cadascuna de les realitats que ens envolten, des del vessant crític i constructiu, mai caritatiu.

Explicació del mapa mural

Projecció azimuthal ortogràfica del pol nord.

Cartografia de la població, mapa de densitat de població.

MONMÓN

lines per a la reflexió

Mapa en projecció Robinson:

Imatge de la Terra fiable que representa la distribució real dels territoris en el món del geògraf americà Arthur H. Robinson (1915-2004). Com que una esfera no es pot aplanar, és necessari completar aquest planisferi amb la projecció azimuthal ortogràfica del pol nord i la projecció azimuthal ortogràfica del pol sud.

Els països subratllats al planisferi són, segons el PNUD (Programa de Nacions Unides per al Desenvolupament), els països amb un índex de desenvolupament humà baix. Els marcats en vermell són els països en conflicte.

També podeu veure la línia imaginària que separa el nord del sud.

Observeu les llegendes al mapa mural.

Projecció azimuthal ortogràfica del pol sud.

Mapa de l'Índex de Desenvolupament Humà.
En projecció Peters.

TÍTOL, TEMA

Explicació de les unitats didàctiques

Què en penses?

Aquest primer apartat, de percepció/exploració, ens ha de permetre prendre consciència de quines són les nostres actituds i prejudicis en relació amb el tema a treballar.

INTRODUCCIÓ, TEMA CENTRAL

Aquest apartat situa el concepte a treballar històricament i planteja de forma general els perquès de les situacions de desigualtat que vivim actualment i que posteriorment es concretaran amb les referències als indicadors.

Sabies que...?

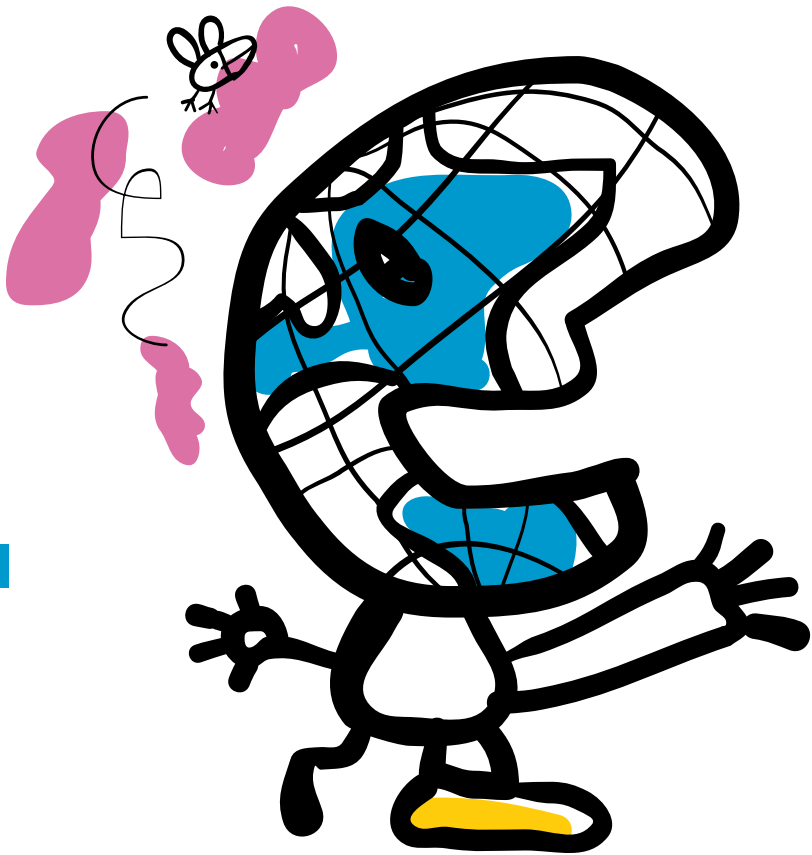
Abans d'endinsar-nos en els indicadors més representatius que visualitzen el tema central (acompanyant-nos del planisferi mural) i que es treballaran al llarg de la unitat, val la pena entretenir-nos en aquest apartat de curiositats que tenen com a objectiu motivar el grup.

TITULAR DE L'INDICADOR

scriure

DESCRIPCIÓ DE L'INDICADOR, SUBTEMA

Indicadors:

Ens ofereixen una ampliació del concepte i procediment a partir de situacions concretes suportades sempre amb mapes, gràfics o imatges.

Es divideixen en tres formats: titular de l'indicador, la descripció i la visualització.

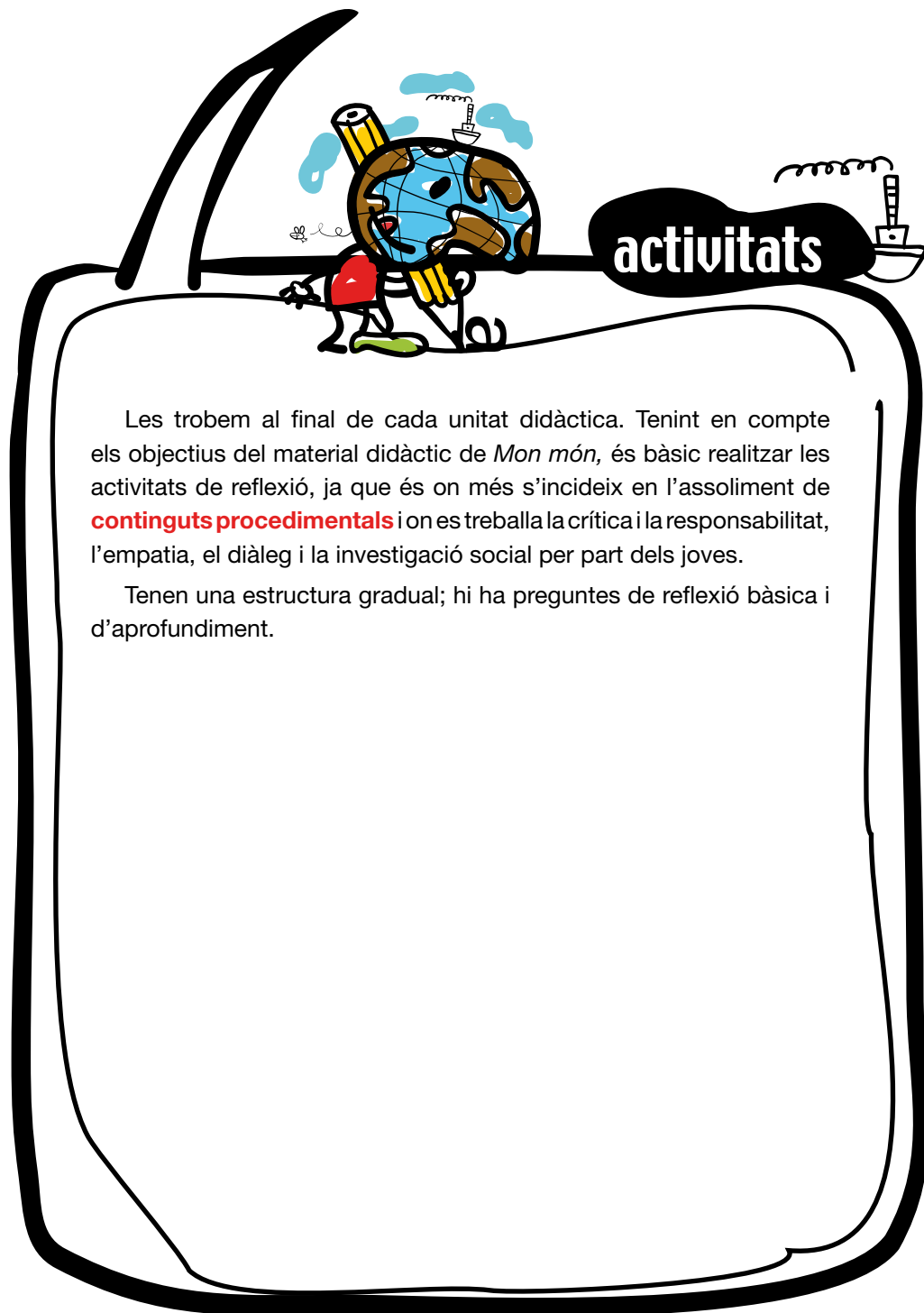
scriure

scriure

TÍTOL DEL MAPA/GRÀFIC O IMATGE

VISUALITZACIÓ DE L'INDICADOR: MAPA, GRÀFIC, IMATGES...

Les trobem al final de cada unitat didàctica. Tenint en compte els objectius del material didàctic de *Mon món*, és bàsic realitzar les activitats de reflexió, ja que és on més s'incideix en l'assoliment de **continguts procedimentals** i on es treballa la crítica i la responsabilitat, l'empatia, el diàleg i la investigació social per part dels joves.

Tenen una estructura gradual; hi ha preguntes de reflexió bàsica i d'aprofundiment.

alternatives i tendències

Són **petites reflexions**. Les trobem situades al final de la unitat, ja que és el moment en què els/les joves poden entendre millor els seus continguts i desenvolupar-ne una reflexió crítica. Poden ser un suport a l'hora de guiar aquelles activitats en què el grup ha de treballar l'elaboració i valoració d'alternatives als problemes del nostre món.

xarxa

És un recull ampliat d'aquelles fonts que s'han utilitzat en l'elaboració dels materials, amb l'objectiu de mantenir els indicadors sempre actualitzats. Aquesta font d'informació també ens permetrà aprofundir en aquells temes que més ens interessi treballar, o bé complementar-los amb activitats/jocs *on line*.

EL REpte D'APLANAR LA TERRA: LES PROJECCIONS CARTOGRÀFIQUES

Què en penses?

- Si poseu un mapa del revés, sabeu localitzar exactament on es troben el nord i el sud?
- Podeu representar una taronja (figura esfèrica) sobre un paper pla de forma perfecta? Es veuen tots els seus costats?

L'esfera és un cos geomètric que no es pot desenrotllar. Això vol dir que no es pot representar el planeta Terra de manera perfecta en una superfície plana, com podria ser un foli. L'única representació realista del món la trobem en el globus terraquí. Però, com que moltes vegades necessitem treballar sobre mapes (plans), d'alguna manera hem de traslladar la informació de la superfície terrestre sobre el paper. Aquest trasllat (de rius, costes, fronteres...) s'anomena projecció. Per entendre-ho, imaginem-nos un focus de llum que il·lumina una part de la Terra i aquesta es reflecteix damunt d'un cos geomètric o pla.

En el cas del mapa mural, l'objectiu era trobar una imatge de la Terra fiable que representés la distribució real dels territoris en el món. Per aquest motiu, s'ha triat la **projecció Robinson**, del geògraf americà Arthur H. Robinson (1915-2004), que conté les característiques següents:

- a) La xarxa de paral·lels i meridians és fàcil d'entendre i transmet la idea que el mapa prové d'una esfera.
- b) Respecta les relacions de superfície, ja que no exagera gaire la dimensió d'alguns territoris i manté la forma dels continents, illes, països...

Hem adoptat la perspectiva més familiar i tradicional, en la qual el punt central es troba en l'encreuament de meridià 0 o de Greenwich. Aquesta perspectiva, a més a més, no trenca cap continent, ja que el meridià de 180° (línia de ruptura) està situat a l'oceà Pacífic. En la projecció Robinson, només els territoris més propers als pols queden una mica distorsionats.

Existeixen centenars de projeccions —segons l'objectiu se'n tria una o una altra—, però, com hem dit, cap no és perfecta. Per aquesta raó, és interessant ampliar la imatge que tenim de la superfície terrestre treballant amb diferents mapes.

Sabies que...?

- Groenlàndia apareix tan gran com Sud-amèrica si mirem un mapa de Mercator, quan en realitat n'és només 1/8 part.
- Un bon atlas ha d'indicar el nom de la projecció que utilitza.
- Un bon mapa del món ha d'incloure diverses escales gràfiques segons la latitud.
- A les escoles de la Xina, l'Índia... els mapes els miren des d'un altre punt de vista.

La **projecció de Mercator**, que data del 1569, és una de les més utilitzades en la navegació.

És la projecció més popular i coneguda de la història. És molt utilitzada en la navegació perquè els seus paral·lels i meridians formen angles rectes i els paral·lels estan espaiats de tal manera que s'hi pot dibuixar un rumb constant.

Si el que volem no és navegar, sinó tenir una imatge clara de la superfície de la Terra, no és la projecció més idònia, perquè els països del nord tenen una dimensió exagerada.

En aquesta projecció, la forma de la Terra és difícil associar-la amb una esfera. Això succeeix perquè la separació dels meridians no minva a mesura que s'aproxima als pols; sempre és la mateixa i aleshores l'esfera apareix com un rectangle, com si haguéssim projectat la informació en un cilindre desplegat.

PROJECCIÓ MERCATOR

Projecció cilíndrica de Mercator.

Font i elaboració: Departament de Geografia i Sociologia, UdL.

La **projecció de Peters** trenca amb la imatge que tenim que els països més grans són els més rics.

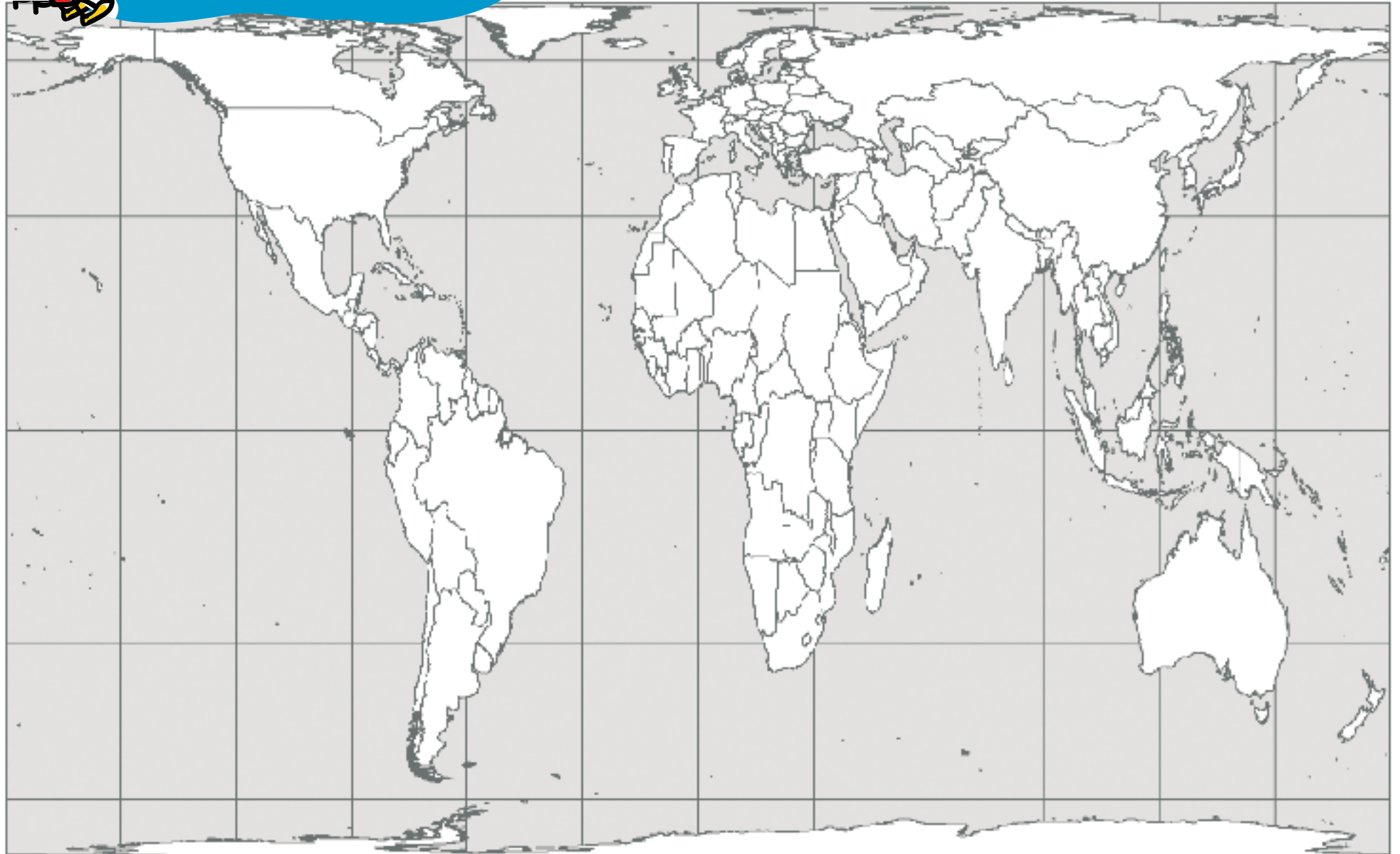
Si el nostre objectiu és comparar com s'estén algun fenomen a les diferents àrees del món, necessitarem una projecció que respecti la mida dels continents, que siguin equivalents. La **projecció de Peters** és la que utilitzem al pòster per representar l'Índex de Desenvolupament Humà (vegeu planisferi mural).

La **projecció de Mercator** afavoreix els països del nord (rics o benestants) i perjudica els tropicals (majoritàriament pobres). Per això la projecció de Peters va ser presentada com un "descobriment" de la veritable mida dels països pobres, ja que donava una visió més clara del greu problema de la pobresa al món.

Tot i això, aquesta projecció distorsiona molt les formes: aixafa els territoris del nord i aprima i allarga els del sud.

PROJECCIÓ DE PETERS

Projecció cilíndrica de Peters.

Font i elaboració: Departament de Geografia i Sociologia, UdL.

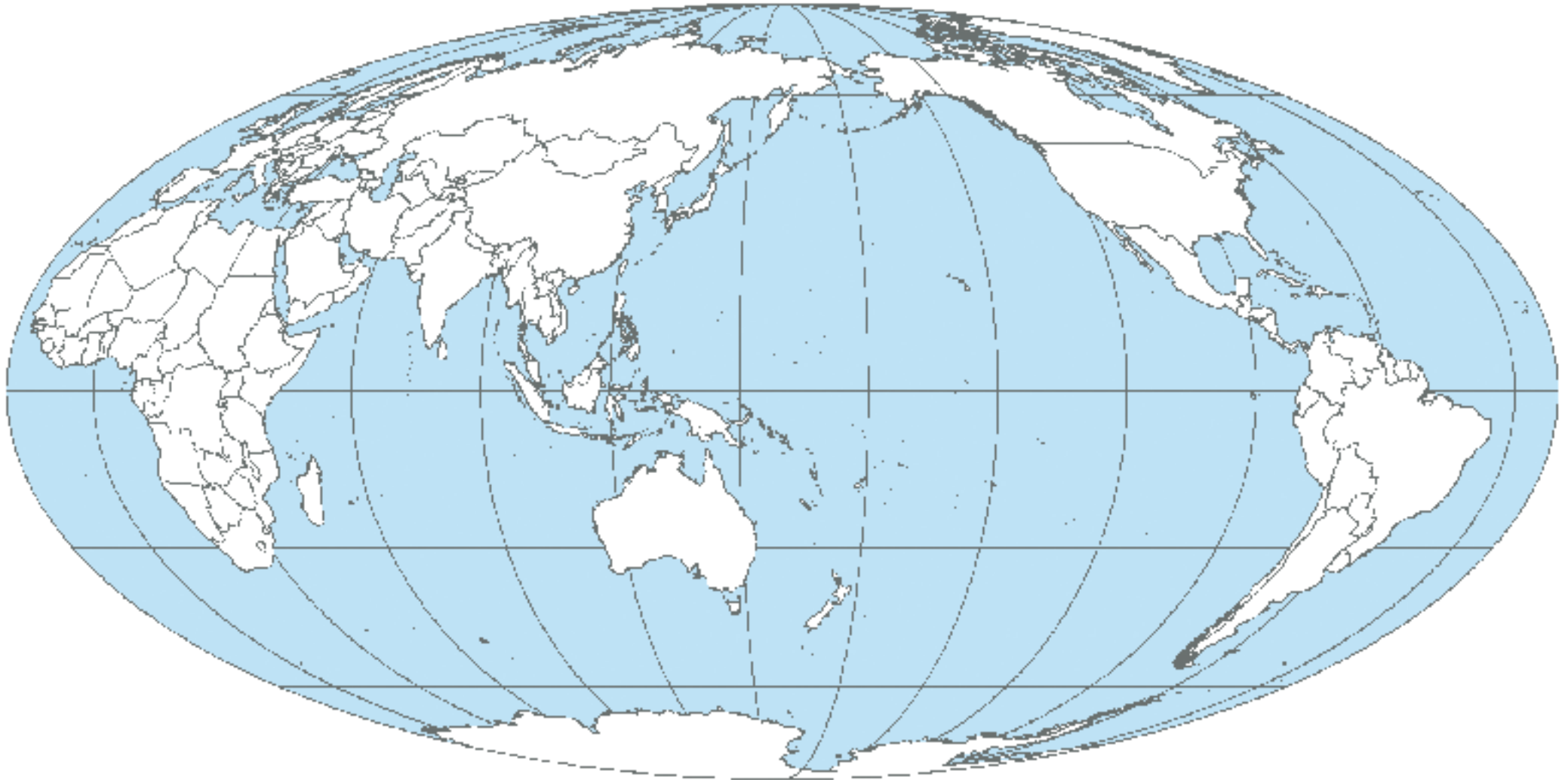
La **projecció de Mollweide** respecta les àrees dels continents, però no les formes.

La **projecció de Mollweide** s'associa fàcilment a la forma esfèrica de la Terra. Les àrees de les diferents zones del planeta també les respecta; són comparables. És una perspectiva centrada en el meridià 160° per tal de respectar la unitat de l'oceà Pacífic. Es pot observar com, en totes les projeccions, els sectors perifèrics estan distorsionats respecte a la seva forma real.

PROJECCIÓ DE MOLLWEIDE

Projecció cilíndrica de Mollweide.

Font i elaboració: Departament de Geografia i Sociologia, UdL.

Les projeccions azimutal equiària i azimutal equidistant són d'aspecte realista i tridimensionals.

La **projecció azimutal equiària (pol sud)** respecta l'àrea o la superfície dels continents i dels països, encara que la distorsió de la perifèria és massa gran. El punt central d'aquesta perspectiva es troba a les antípodes de Catalunya.

En el mapa mural fem una altra projecció azimutal per representar els pols, l'anomenada **ortogràfica**, que ofereix una imatge molt realista i d'aparença tridimensional (vegeu el mapa mural).

La **projecció azimutal equidistant (pol nord)** és molt útil per representar l'expansió d'algun fenomen que s'ha originat en un punt concret, com ara, per exemple, un terratrèmol; també quan volem calcular distàncies a partir d'un punt concret, ja que aquesta projecció respecta fidelment les distàncies. Per això s'anomena equidistant. Permet representar en un cercle tota la Terra, encara que les formes i àrees dels països que no es troben al centre queden molt distorsionades; observeu el cas de Nova Zelanda.

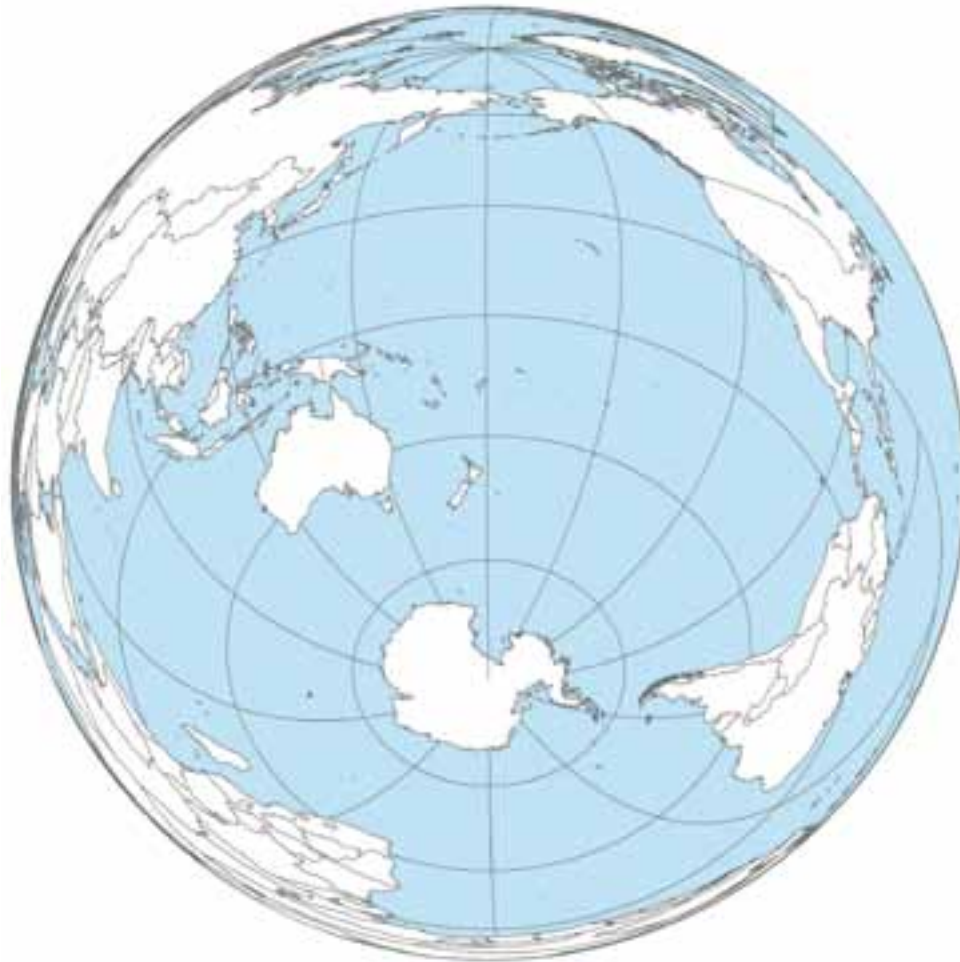
El punt central que hem triat en totes dues projeccions, ha estat la ciutat de Lleida, això ens demostra que la realitat és diferent segons el punt de mira que ens marquem.

PROJECCIÓ

AZIMUTAL EQUIÀRIA

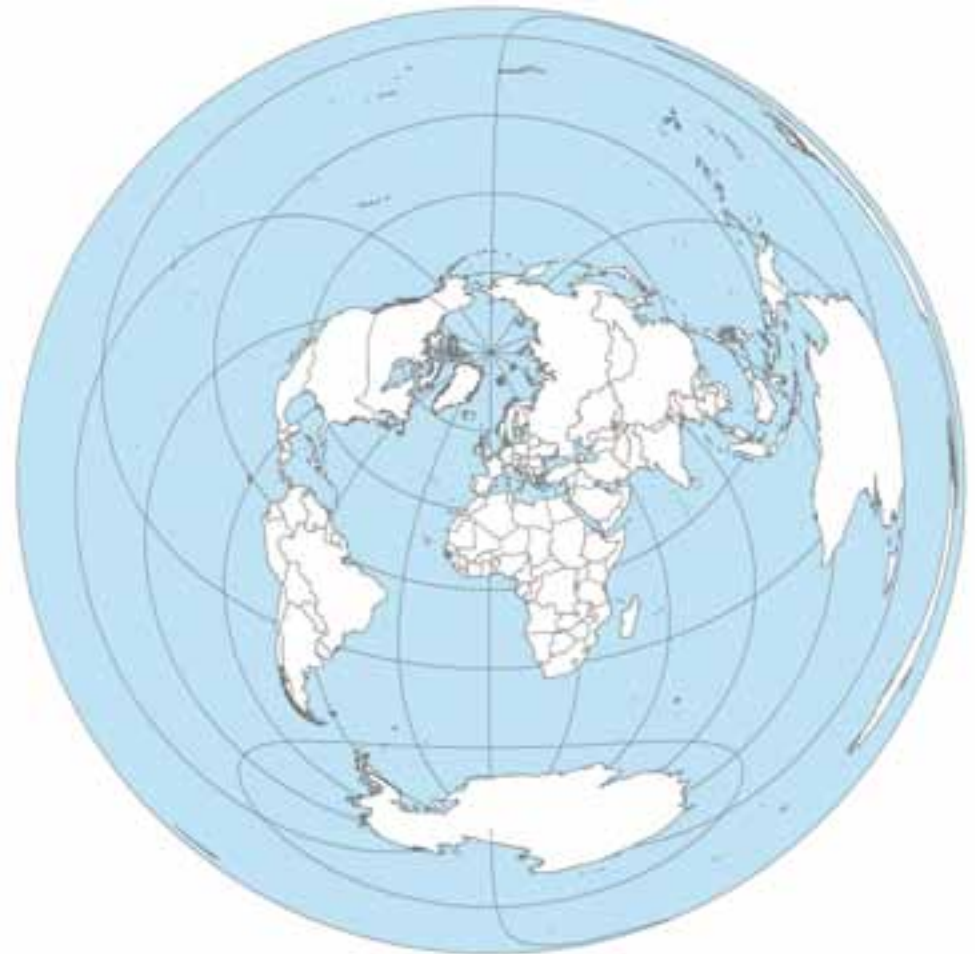
Amb centre a les antípodes de Lleida (POL SUD)

PROJECCIÓ

AZIMUTAL EQUIDISTANT

Amb centre a Lleida (POL NORD)

activitats

- Busqueu atlas que presentin projeccions diferents de la Terra o dels diversos mars i continents i compareu-les. Un bon atlas es distingeix, entre altres coses, perquè indica el nom de la projecció utilitzada.
- Calculeu, utilitzant un cordill, el trajecte més curt entre dues ciutats damunt d'un globus terraquí. Anoteu els llocs i països per on passaria aquest camí recte. Després uniu amb una línia recta aquestes dues poblacions damunt d'un mapa (superfície plana). Hi ha algun canvi en la trajectòria, s'allarga el viatge? Representeu aquest itinerari en línia recta damunt d'un mapa amb projecció Mercator i observeu amb un transportador d'angles que l'angle que es dibuixa entre cada meridià i la ruta recta és sempre el mateix (constant) al llarg del trajecte. Proveu de dibuixar el trajecte curt que havíeu trobat en l'esfera i observeu que enganyosament sembla molt més llarg.
- En el mapa Mercator i en el de Peters, calculeu aproximadament (calcant el perfil del continent en un paper mil·limetrat) la superfície de Groenlàndia i la d'Amèrica del Sud, per exemple. Quina proporció s'estableix entre els dos territoris? compareu-ho amb les dades de superfície real que trobeu en alguna enciclopèdia.
- Calculeu la distància entre dos punts d'una taronja. Després proveu de pelar-la sense trencar-la i poseu-ne la pell estirada en una superfície plana. Són les mateixes les distàncies calculades entre els dos punts d'abans i els mateixos punts un cop l'heu estirat?

tendències

La cartografia ha ajudat durant anys a mariners, a excursionistes, comerciants i científics. Actualment, brúixoles i plànols es poden substituir per una de les seves aplicacions més innovadores, els anomenats **sistemes GPS**.

A través de telèfons mòbils, cotxes... podem rebre informació les 24 hores del dia, estigui ennuvolat o no, sobre la posició exacta, (latitud, longitud i altitud), velocitat i temps de qualsevol cosa i persona, tant en terra, mar com aire.

Però què és exactament el sistema GPS? Fa uns anys, el Ministeri de Defensa dels EUA va posar en òrbita un sistema de navegació que es basava en la recepció d'uns senyals que envien uns satèl·lits ubicats a la constel·lació Navstar. Aquest Sistema de Posicionament Global (GPS), format per una xarxa de 24 satèl·lits, està situat en una òrbita a 20.200 km de la Terra. Aquest sistema també permet gravar coordenades i després retornar-hi en el temps. Per tant, des d'uns senyals de l'espai, no només podem saber en tot moment on es troba algú i cap on s'adreça, sinó que podem esbrinar on es trobava algú fa uns dies, hores i minuts.

xarxa

[http:// www.ce.utexas.edu](http://www.ce.utexas.edu) · Proyecciones cartográficas
<http://www.erdas.com> · <http://www.esri.es/index.asp?pagina=691> ·
 Investigació Geogràfica i Sistemes d'Informació Geogràfica (SIG)
http://www.upf.edu/materials/fhuma/portal_geos · Portal de Geografies
[http:// hdr.undp.org/es/](http://hdr.undp.org/es/) · Informes sobre desarrollo humano.

LES CULTURES: FORMES DE VIURE

Què en penses?

- Quantes cultures diferents coneixeu? Creieu que poden ser millors unes que altres?
- Quines religions de les que es practiquen a Lleida coneixeu? I de les que es practiquen al món?
- Com us sentiríeu si desaparegués la vostra llengua?

Definim la cultura com el conjunt d'estils de vida i visions del món (coneixements, creences, art, moral, dret, costums) apresos en societat i compartits pels components d'un grup. És a dir:

- a. Les cultures no són fets aïllats, sinó "un tot complex".
- b. La cultura no ens ve donada quan naixem (genètica), sinó que s'aprèn.
- c. La cultura no és un tret individual, sinó social (de grup).

Les cultures són el resultat de molts processos de barreja ètnica, lingüística i religiosa. Observem si no les múltiples influències d'altres cultures en els nostres hàbits: mengem pasta italiana, fem festa els diumenges (segons la tradició cristiana), mirem dibuixos animats japonesos, cantem música llatinoamericana i fem panellets per la castanyada (recepta d'origen àrab). Les cultures són vives i evolucionen constantment, perquè no estan aïllades. Com podem dir, doncs, que una cultura és millor que una altra, si totes són una barreja de totes? Només quan som ignorants, fins i tot de l'origen dels propis costums, som capaços de menysprear i rebutjar aquelles cultures diferents de la nostra.

Podem veure que a la Terra cada societat hi ha desenvolupat diferents formes de veure el món i de viure-hi; per tant, diem que el nostre planeta és **multicultural**. Aquest fet suposa una aportació molt important a la riquesa de la diversitat humana.

Avui en dia, a les ciutats i als pobles tenim la possibilitat de relacionar-nos amb persones de cultures diferents; el fet de conèixer-hi i comunicar-nos-hi pot enriquir molt més la visió que tenim del món, sense limitar-nos a les vagues idees que fins ara la televisió i els estereotips ens han provocat por, recels, indiferència o ignorància davant les persones que no són com nosaltres.

Sabies que...?

- Tots els éssers humans venim "de l'Àfrica", i des d'allà es va poblar tot el planeta.
- A Lleida hi ha presència de diferents grups ètnics: gitanos (Índia), jueus (Israel), berbers (Marroc i Algèria), wòlof, mandinga, serer, pulaar, tukeler, diola... (Senegal i Gàmbia), quítxues (Perú i Equador), bosnians musulmans (Bòsnia)...
- L'spanglish és una nova forma de comunicar-se en expansió als EUA.
- El català és una de les llengües minoritzades més importants d'Europa.

La **diversitat ètnica** és fruit dels canvis en l'espècie humana i l'espai com a resultat d'adaptar-se al medi, de migrar i de prendre decisions col·lectives, que és el que finalment acaba formant els pobles i les nacions.

Quan parlem de diversitat cultural arreu del món, no parlem de races (classificació que es basa en algunes característiques com el color de la pell, dels ulls...) que, tot i anomenar-les genètiques, en realitat tan sols són producte de l'adaptació al medi i al clima. Parlarem, doncs, de les diferents ètnies. Un grup ètnic és una població (ethnos):

- Reconeguda per un nom.**
- Que reclama un mateix origen.**
- Que té una tradició cultural comuna (amb un sentiment de pertinença que es basa en la llengua, el territori, la història, la religió...).**
- Vista per altres grups ètnics com una unitat.**

Alguns grups ètnics viuen dispersos pels continents (com els gitanos i els jueus), d'altres conviuen en un mateix Estat. Quan s'acaba eliminant la identitat cultural d'aquests grups, aleshores parlem d'etnocidi (procés que afecta sobretot els pobles sense terra, com els pobles indígenes de l'Amazònia, entre d'altres).

L'expansió humana va sorgir a l'Àfrica fa 50.000 anys i va colonitzar el món des de l'Orient pròxim fins a l'Àsia central i cap a Europa, Àsia oriental, Australàsia i el continent Americà.

EXPANSIÓ HUMANA

50.000 Nombre d'anys
Moviments migratoris

Font: Spencer Wells, "The Journey of Man"
Elaboració: Departament de Geografia i Sociologia, UdL.

La **diversitat religiosa** és fruit de la necessitat dels humans de buscar respostes davant les pors que apareixen al llarg de la seva existència.

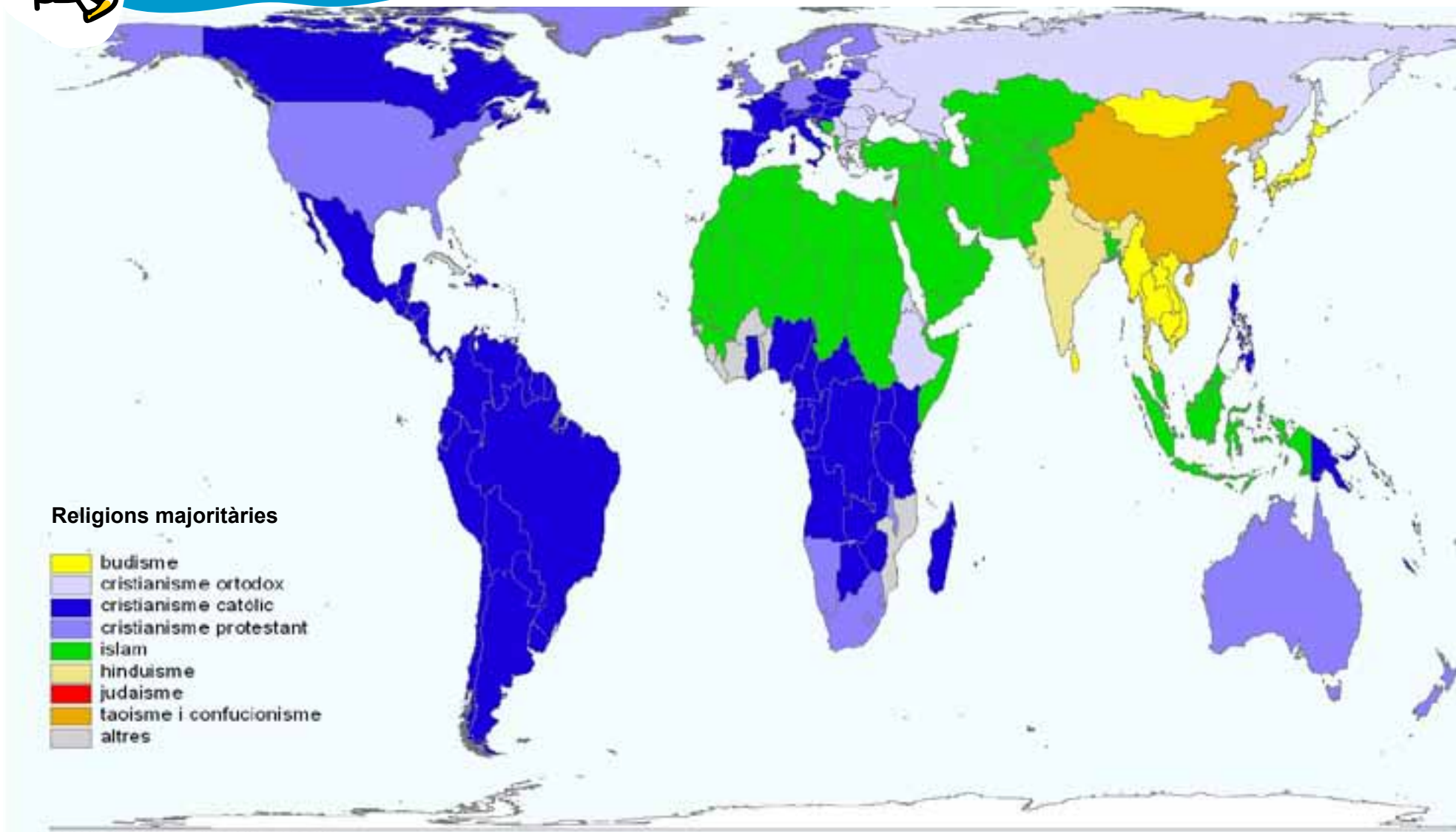

La majoria de les cultures han desenvolupat creences per respondre a les pors dels humans; per donar explicació a les injustícies. Quan aquestes creences tenen unes normes i uns rituals (cerimònies que serveixen als creients d'una religió per comunicar-se amb allò transcendent) parlem de religions.

De religions n'hi ha de molts tipus. Hi ha religions que mesclen la creença en éssers sobrenaturals amb la natura (animisme), com per exemple el vodú (Haití). Però les religions que més es practiquen són el cristianisme i l'islamisme, entre altres. Totes dues creuen en un ésser superior a tot (monoteista) i s'han difós gràcies a l'expansió militar i comercial. Altres religions, igualment nombroses, responen a motius filosòfics i morals, com és el cas del budisme o l'hinduisme, i d'altres, a injustícies socials com el rastafarianisme.

RELIGIONS MAJORITÀRIES

Font: [Atles de la Diversitat 2006](#)

Elaboració: [Departament de Geografia i Sociologia. UdL](#)

La **diversitat lingüística** apareix de la variació de les formes de comunicació entre els humans.

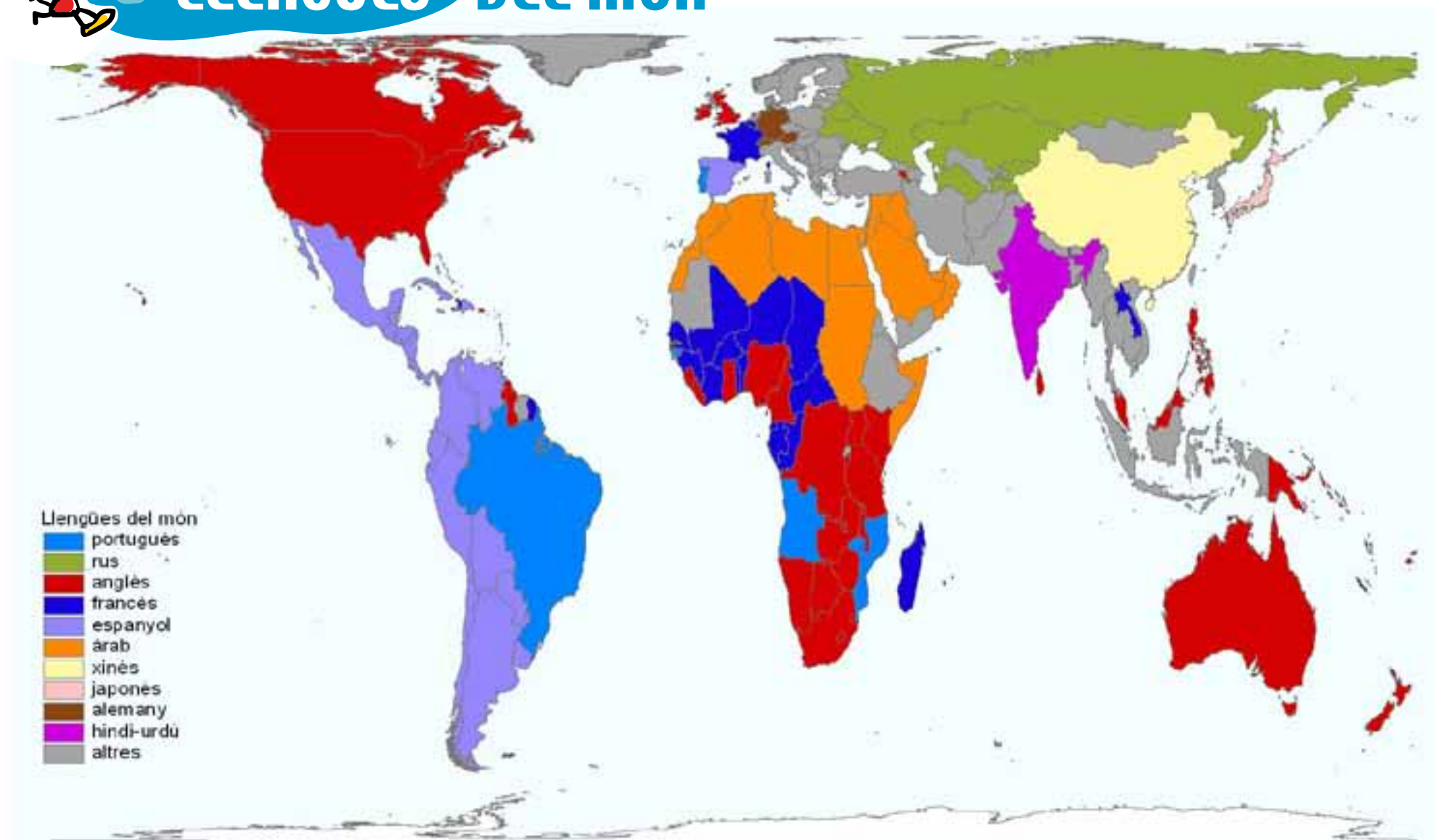
La parla és un dels trets que diferencia els humans de la resta dels animals.

Tal com succeeix amb d'altres formes culturals, les llengües es divideixen i es fusionen. També es difonen quan hi ha una expansió més enllà del territori original d'un idioma (llengua franca), com a resultat d'una colonització militar, política, econòmica o cultural. Aquest és el cas de l'anglès; la seva distribució per tot el món va ser resultat de l'expansió de l'Imperi Britànic. Actualment, s'utilitza com a llengua de negocis i de la ciència arreu del món.

En canvi, altres llengües, minoritzades, han quedat localitzades i reduïdes. Mantenir aquestes llengües vives (amb llibres, films, mitjans de comunicació...) que estan en perill d'extinció davant el fenomen de la globalització, és molt difícil.

LLENGÜES DEL MÓN

Font: [Atles de la Diversitat 2006](#)

Elaboració: [Departament de Geografia i Sociologia. UdL](#)

activitats

- Situeu al mapa els països d'on provenen els següents grups ètnics presents a Lleida: gitanos (Índia), jueus (Israel), berbers (Marroc i Algèria), wòlof (Senegal i Gàmbia), quítxues (Perú i Equador), bosnians musulmans (Bòsnia), afrocaribenys (República Dominicana)...
- Situeu al mapa on van sorgir les següents religions: hinduisme (Índia), budisme (Nepal), sintoisme (Japó), judaisme (Israel), cristianisme (Israel), protestantisme (Alemanya), islamisme (Aràbia), religió dels aborígens (Austràlia), vodú (Brasil), mormons (Estats Units), rastafarianisme (Etiòpia).
- Creieu que és important protegir les diferents maneres de veure i viure el món? Per què? Què creieu que es pot fer per mantenir la diversitat de llengües, religions, cultures...? (Pots entrevistar-te amb alguna associació de Lleida que es dediqui a protegir o promoure la cultura catalana, africana, llatinoamericana...).
- Alguns autors diuen que les catedrals del segle XXI seran els centres comercials, que la llibreta d'estalvis és com l'evangeli (un llibre comprès per tothom). De manera simbòlica, compareu la forma de viure de la gent a Occident (generalment viure i treballar per comprar i consumir productes que ens semblen indispensables, però que no tenen per què ser necessaris) amb una nova religió: el consumisme.

Pensant en un dels vostres caps de setmana o en el dia a dia, descriu algunes normes i rituals que podria tenir aquesta religió segons la teoria d'aquests autors.

- Fixeu-vos en els mitjans de comunicació més populars a casa nostra. Com tracten la resta de religions no cristianes?

tendències

Al llarg de la unitat didàctica hem observat la gran diversitat de cultures presents en el nostre món. Però, actualment, es tendeix cap a una cultura hegemònica, cap a una cultura i pensament únics a tot el planeta.

Sembla una contradicció, perquè el pensament no pot ser únic, ja que cadascú pensa el que vol i ho expressa com vol. Però el que sí que es pot fer és influir en l'opinió de molta gent, fins a aconseguir que es perdin les diferències. Cada cop més, a tots els països del món mireu les mateixes pel·lícules (bàsicament les de Hollywood), ens vestim amb les mateixes marques (Nike, Adidas) i mengem hamburgueses (McDonalds). Aquest fenomen l'han iniciat, entre d'altres (i gràcies al poder que tenen avui en dia els mitjans de comunicació), les grans empreses transnacionals.

Però cada cop hi ha més persones i associacions que dediquen grans esforços a construir alternatives per veure i viure el món d'una altra manera, i que ens recorden que som nosaltres els que decidim o no seguir el corrent. En aquests webs en podeu trobar alguns exemples: sodepau.org, consumehastamorir.com, edualter.org, edpac.org, boicotpreventiu.org, octadero.org (cinema independent).

xarxa

- [http:// www.ciemen.org](http://www.ciemen.org) · Centre Internacional Escarré per a les Minories Ètniques i les Nacions
- [http:// www.tlfg.ulaval.ca/axl](http://www.tlfg.ulaval.ca/axl) · Lloc canadenc sobre les llengües de tot el món
- [http:// www.linguapax.org](http://www.linguapax.org) · Projecte de la Unesco per a l'educació multilingüe
- [http:// www.unescocat.org](http://www.unescocat.org) · Centre Unesco Catalunya
- [http:// www.gloobal.net](http://www.gloobal.net) · La cooperació internacional en xarxa
- [http:// www.gencat.net/cultura](http://www.gencat.net/cultura) · Departament de Cultura de la Generalitat
- [http:// www.atlasdeladiversidad.net/ca](http://www.atlasdeladiversidad.net/ca) · Material didàctic diversitat
- [http:// recursos.cnice.mec.es/religiones/cat/index_alumno.htm](http://recursos.cnice.mec.es/religiones/cat/index_alumno.htm) · Aplicatiu didàctic de religions al món.
- [http:// www10.gencat.cat/casa_llengues/AppJava/es/diversitat/diversitat/llengues_mon.jsp](http://www10.gencat.cat/casa_llengues/AppJava/es/diversitat/diversitat/llengues_mon.jsp) · Llengües del món.
- [http:// hdr.undp.org/es/](http://hdr.undp.org/es/) · Informes sobre desarrollo humano.

ELS CONFLICTES ARMATS I LA PAU AL MÓN

Què en penses?

- Creieu que són evitables els conflictes? I els conflictes armats?
- Coneixeu algun conflicte armat que s'estigui produint avui en dia? En sabeu les causes?
- Com creieu que viu la gent dels països que acaben de patir una guerra?
- Per evitar els conflictes armats, en què invertiríeu més, en educació o en armament?

els conflictes
Recepció

els conflictes o situacions de desacord i oposició han acompanyat l'ésser humà des dels seus orígens. Quan aquests es resolen pacíficament, suposen una transformació i evolució de la societat. Ara bé, quan el conflicte es resol de forma violenta o esdevé en guerra, aleshores ens impedeix un desenvolupament en pau.

La **violència** la veiem i la vivim cada dia; al carrer, a la televisió, als camps de futbol... Hi ha moltes formes de violència; una baralla entre dos amics, l'agressivitat per aconseguir un lloc de treball... o, simplement, per ser millor que els altres.

Quan ens acostumem a aquestes formes de violència, fàcilment n'acceptem d'altres, com la violència contra les dones, els conflictes armats, la violència que exerceixen alguns estats o altres grups armats, etc.

La guerra continua sent la via per intentar resoldre desavinences. Hi continua havent un gran nombre de països que segueixen dedicant més esforços a preparar la guerra que a aconseguir una bona convivència a través del diàleg, de negociacions i concessions. En lloc de vetllar per una millor qualitat de vida, més sostenible, sembla que tendim cap a formes més autodestructives de convivència.

La majoria dels conflictes violents segueixen el mateix procés abans d'utilitzar la força: prèviament al conflicte armat, existeix un conflicte que encara no s'ha resolt; aleshores els grups amb diferents punts de vista, que no han aconseguit posar-se d'acord, exageren la seva postura, s'afavoreixen alhora que degraden i ridiculitzen el grup amb opinions contràries. És així com s'aconsegueix donar una justificació creïble per fer la guerra. El control polític d'una comunitat o territori, el control dels recursos... són motius que sovint queden camuflats per aspectes religiosos, de reivindicació històrica o de pacificació d'un territori. Al llarg de la història, s'han donat explicacions tan diverses com la del rapt de d'una noia per fer la guerra contra Troia, o com la de defensar-se d'un "eix del mal", més recentment en la guerra contra l'Iraq.

Sabies que...?

- "La violència és l'últim recurs dels incompetents" (Issac Asimov).
- Molts països destinen més diners a armament que a educació o sanitat.
- La despesa militar espanyola, segons el Centre d'estudis per la Pau J. M. Delàs, ha estat pel 2008 de 18.910 milions d'euros, un 5,42% del pressupost total de l'Estat.
- Segons la Fundació per la Pau, el 64% de la despesa mundial en recerca militar correspon als EUA.
- Segons una definició tradicional xinesa, el terrorisme consisteix a "matar-ne un per tal d'espantar-ne mil".
- Actualment hi ha 300.000 nens i nenes soldats que no tenen ni 18 anys.
- L'objecció fiscal (en la Declaració de la Renda) ens permet desviar uns diners cap a finalitats socials en lloc de donar-los al Ministeri de Defensa. Informa-te'n.

La majoria dels **conflictes armats** es produeixen en els països del sud, en molts casos, amb el suport dels països occidentals.

Tots els continents tenen avui algun país que pateix directament un conflicte.

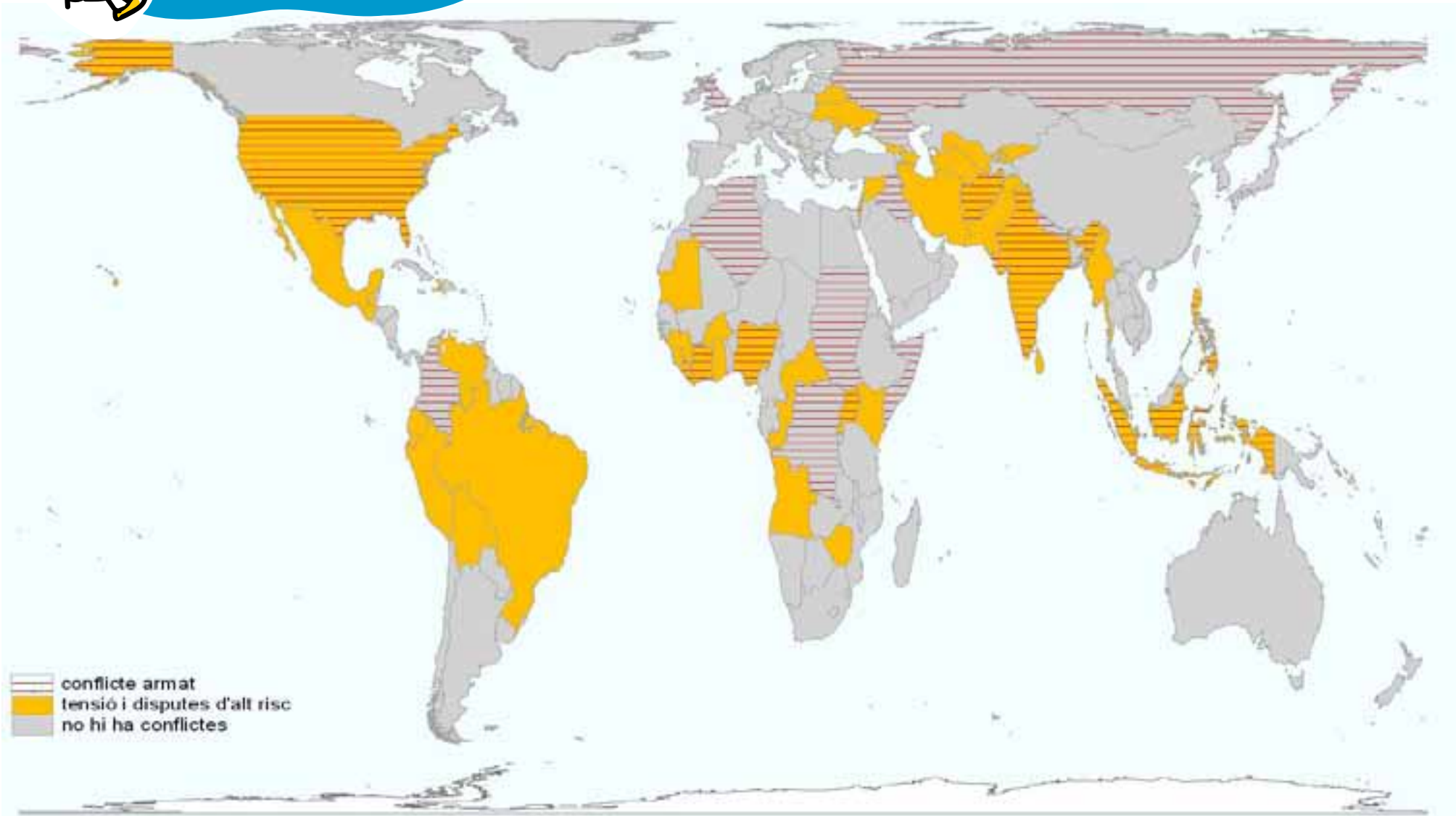
El món sembla, doncs, que està lluny de poder viure en pau. Hi queden massa conflictes, molts d'ells històrics, i irresolts.

L'altra realitat és que la majoria dels conflictes armats es produeixen en els països més pobres, fet que empitjora encara més la situació de pobresa de la població que els pateix. En canvi, alguns països del nord hi participen indirectament. Ho fan donant suport a un dels bàndols, finançant les guerres per obtenir-ne beneficis immediats (venda d'armament...) o per després reconstruir el país. És, doncs, la gent del sud la que pateix els efectes de les decisions d'unes poques empreses armamentístiques i d'alguns governs del nord.

Observeu el mapa mural, els països marcats en vermell són actualment països en conflicte.

CONFLICTES AL MÓN D'AVUI

Font: Alerta 2006 Informe sobre conflictos, derechos humanos y construcción de paz.
Elaboració: Departament de Geografia i Sociologia, UdL.

Són moltes les **causes dels conflictes armats**, tot i que sovint algunes se'ns oculten intencionadament.

En els conflictes armats hi ha una barreja de causes polítiques, culturals, històriques i/o econòmiques. Hi ha, per exemple, conflictes sorgits pel control dels recursos naturals (aigua, petroli, gas natural), que després deriven en conflictes de dominació d'un poble, de pèrdua de llibertats...

Molts d'aquests casos els trobem fent un seguiment de les notícies o revisant els llibres d'història. El que s'ha de destacar, però, és que rares vegades un conflicte armat té només una causa. Malgrat que és difícil, cal anar a buscar l'arrel del problema i sempre que sigui possible cal mirar d'arreglar-la amb la major justícia, per evitar que es converteixi en un conflicte irresolt. I és que, si els conflictes són complexos, no podem esperar que se solucionin amb respostes tan senzilles com la de la força.

CAUSES DELS CONFLICTES ARMATS

ECONÒMIQUES	Control de recursos econòmics	Aigua, minerals (diamants), petroli, altres fonts d'energia, etc.
	Control de mercats	
	Marginació econòmica d'una part de la població	
POLÍTIQUES	Establiment de fronteres	
	Reivindicació territorial	
	Nacions sense Estat	
	Pobles sense terra	
	Situació política internacional (nou ordre mundial)	
	Marginació política d'una part de la població (poblacions indígenes)	
HISTÒRIQUES	Colonialisme	
	Conflictes irresolts. Pèrdua de les llibertats o la independència	
CULTURALS	Dominació d'una llengua o religió per sobre les altres	
	Manteniment o abolició de tradicions	

Font i elaboració: Pròpia

Per a **la preparació de la guerra**, són clau els diners que els governs destinen a renovar i adaptar l'armament. És als països rics on més armament es produeix; per tant, ens toca a nosaltres decidir fins on volem arribar.

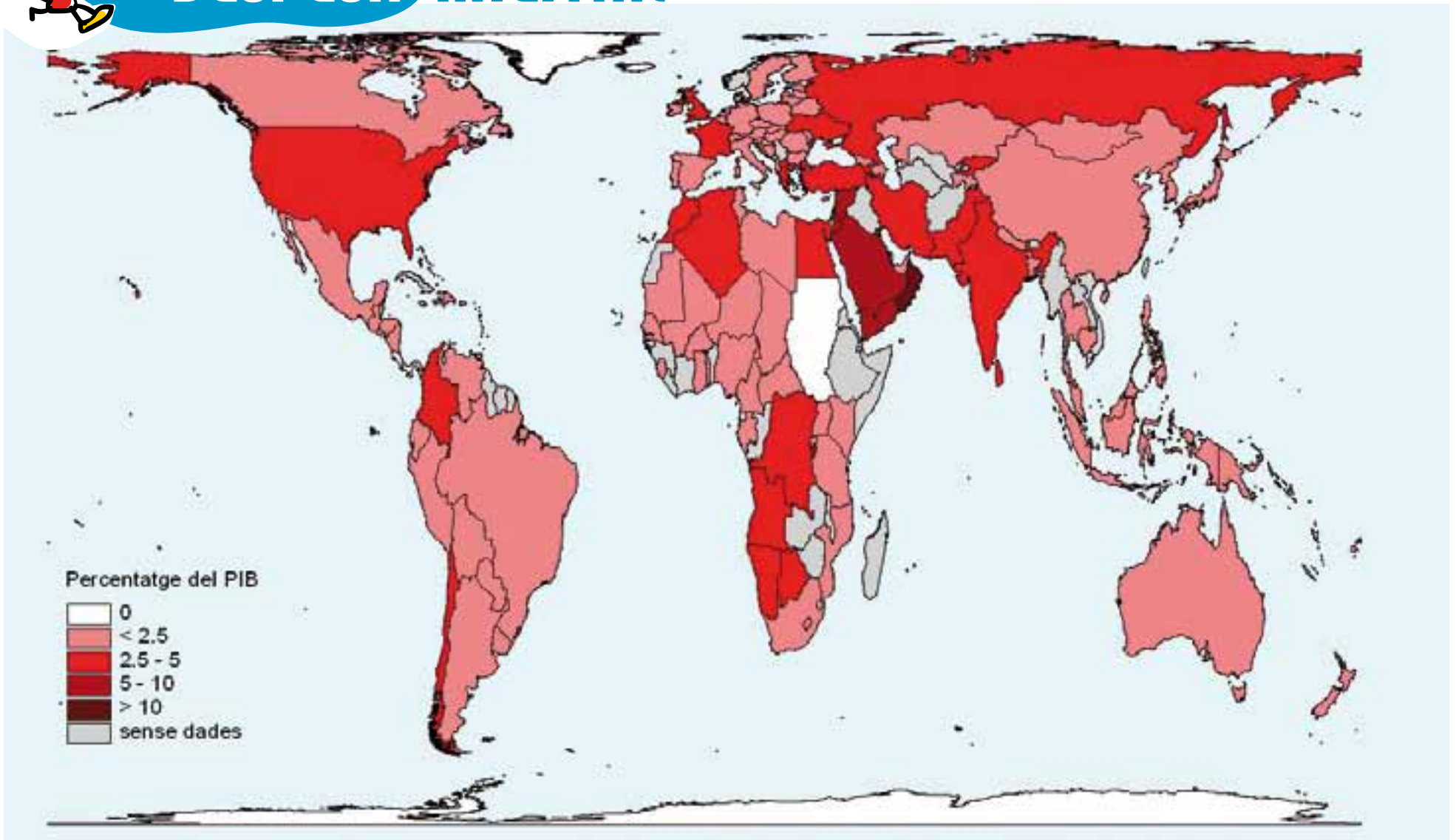
Preparar una guerra o bé fer creure que s'està preparant per si aquesta arriba, costa molts diners. Molts països centren la seva recerca i el desenvolupament (R+D) en la indústria d'armament. Ara bé, la renovació d'armes suposa:

- Que els diners que es destinen a armament no vagin a parar a fomentar altres vies per construir la pau (educació per a la pau, innovació en energies renovables, redistribució de la riquesa...) o a millorar el desenvolupament humà.
- Que les armes més antigues s'han d'utilitzar o vendre per no perdre-hi diners, i normalment es venen als països més empobrits.

Les inversions militars per part dels Estats són el termòmetre del poder, com a conseqüència augmenta la dependència i desigualtat entre els Estats, la qual cosa repercuteix en la població civil. Les armes intel·ligents en són un exemple, amb molta capacitat de destrucció i amb greus efectes sobretot per a la població civil.

DESPESA MILITAR

Font: PNUD 2007-08

Elaboració: Departament de Geografia i Sociologia, UdL.

El·s conflictes armats en temps de pau.

Acabar una guerra no significa conquerir la pau, resten mines antipersonals, nens soldats, moviments de refugiats, desplaçats, etc. A més a més, resta la necessitat de construir un entramat de valors i actituds que ocupin el lloc de la cultura bèl·lica, de les injustícies, de la ignorància i de les desigualtats.

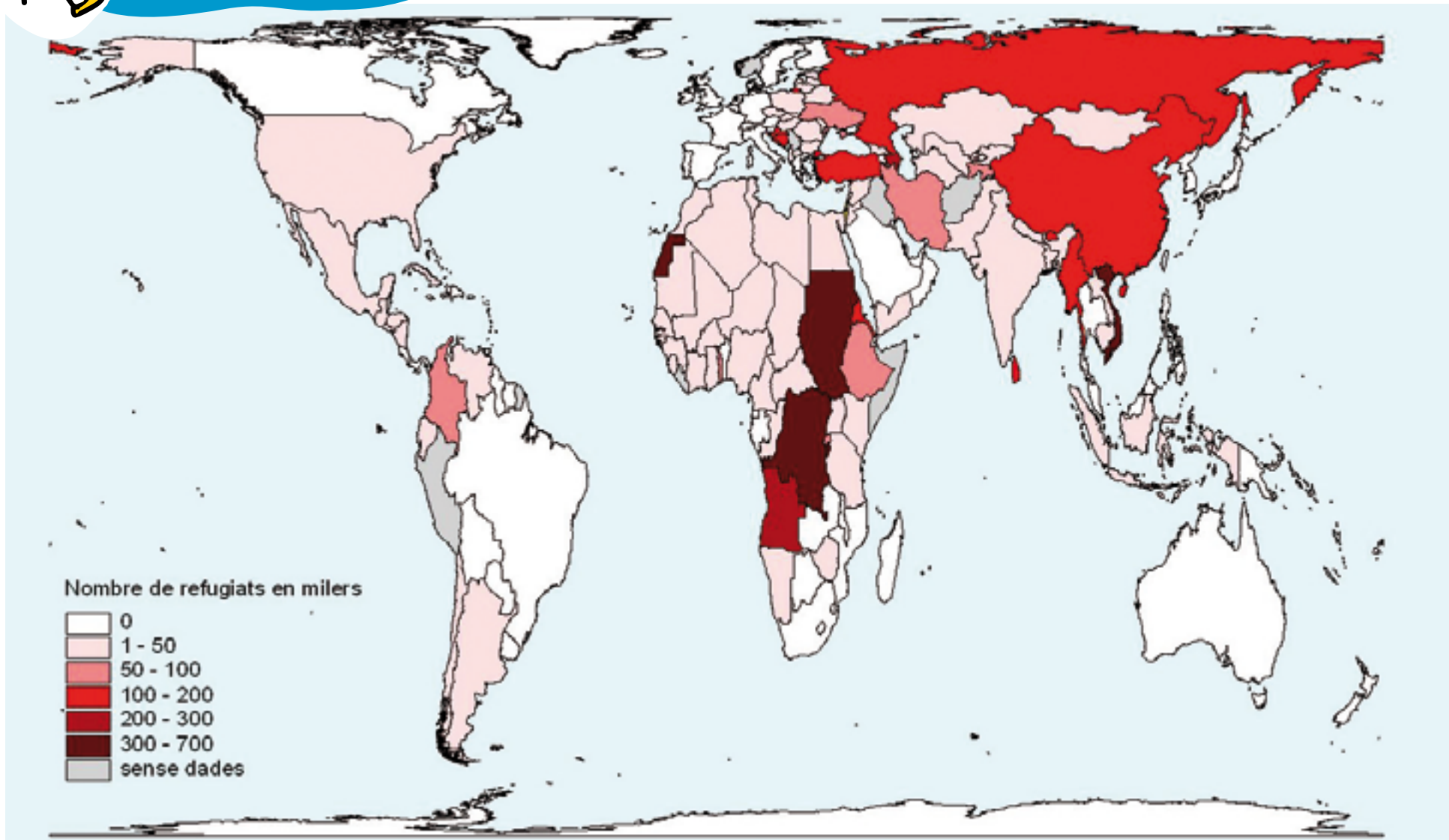

Per dur a terme aquesta conquesta, es necessita resoldre la font del conflicte i preparar la societat i el territori per a una convivència pacífica. Ara bé, després d'una guerra, la gent es queda sense casa, sense fàbriques, sense feina, sovint amb mines antipersonals que continuen matant un cop finalitzada la guerra i nens soldats que han viscut experiències tan dures que encara en pateixen les conseqüències. També persones desplaçades, refugiades, que viuen o malviuen en camps de refugiats o que han hagut de fugir cap a altres territoris (amb d'altres ètnies) que no estan preparats per a la seva arribada.

Per tant, les conseqüències d'una guerra poden suposar el naixement de nous desacords i enfrontaments, que si bé és difícil evitar-los, sí que és possible que no acabin en conflicte armat.

REFUGIATS PER PAÏSOS D'ORIGEN

Font: PNUD 2007-08

Elaboració: Departament de Geografia i Sociologia, UdL.

- a. Trieu i comenteu el paper que pot tenir en l'escena internacional un país que sigui molt fort armamentísticament (per exemple, Israel a la zona del Pròxim Orient). D'acord amb l'escala del mapa, marqueu fins on poden arribar els míssils amb un abast de 1.000 i 2.000 km. Quins països es poden sentir amenaçats per aquest país?
- b. Realitzeu dos mapamundis iguals en paper vegetal (aprofiteu el mapamundi de la pàgina 44). En un mapa, marqueu-hi els països segons l'índex de desenvolupament humà (vegeu Fitxa 5 i Mapa Mural) i en un altre marqueu-hi els països que estan en guerra. Superposeu-los i observeu quina és la tendència. Reflexioneu-hi.
- c. A partir del mapa de refugiats per països d'origen, busqueu informació de cinc països que estiguin en guerra. Des de quan fa que hi ha campaments de persones refugiades d'aquests països? Encara se'n parla a la televisió? Qui els acull? Informeu-vos sobre les condicions de vida dels camps de refugiats.
- d. Busqueu informació, d'un país de cada continent, sobre el percentatge (%) del pressupost nacional destinat a despesa militar i compareu-lo amb el percentatge destinat a educació i sanitat. Compareu aquests pressupostos amb el deute internacional que tenen aquests països.
- e. Observeu en un telenotícies, a la premsa... com tracten els conflictes armats. Es ridiculitza l'enemic, com se'l representa? Qui se sol considerar enemic? Es tracten de diferent manera les posicions del conflicte segons el diari o canal de televisió que heu analitzat?
- f. "És legítim que ells matin els nostres nens a l'Afganistan, l'Iraq, Palestina i al Caixmir, mentre que és pecat que nosaltres els matem a ells?" "Traieu-nos les mans de sobre, allibereu els nostres presos i sortiu de la nostra terra: us deixarem en pau." Fragment del comunicat de les brigades d'Abu Hafz al-Masri-al-qaida, 11 de març de 2004. Qui són ells i nosaltres en aquest fragment? Feu un informe sobre els fets de l'11 de març de 2004 i comenteu el text.
- g. Què us preocupa del terrorisme? Us sentiu amenaçats? Què penseu, demaneu... quan teniu por? Qui en surt guanyant, de la nostra por?
- h. "El preu de la seguretat serà la pèrdua de llibertat." Comenteu aquesta frase. Quines mesures de control es prenen als països per evitar el terrorisme? Hi estàs d'acord? Les augmentaries o les disminuiries? Argumenta la teva resposta.

tendències

Entenem per terrorisme les accions violentes o que amenacen d'utilitzar la violència adreçades a atemorir una població per aconseguir uns objectius polítics, econòmics, religiosos o ideològics. Segons aquesta definició de terrorisme, l'han practicat, i el practiquen, tant estats com organitzacions. Ara bé, els grans avenços en noves tecnologies (Internet, armament...) i, sobretot, la gran publicitat que es pot donar a un fenomen, gràcies al poder dels mitjans de comunicació, han facilitat que es consolidi el terrorisme (i la lluita contra aquest) com una forma de conflicte. La sensació de risc i por que se'ns transmet diàriament i les imatges contínues de violència provoquen, tant l'oblit de conflictes armats que encara perduren, com dels camps de refugiats que es mantenen. I és que la violència engendra violència i ens limita la capacitat de reflexió.

Per aquest motiu, les alternatives als conflictes armats poden ser: l'educació per la pau, l'ús de tècniques de resolució basades en els valors socials, entesa dels conflictes com allò positiu que ens ha d'ajudar a millorar i l'impuls de campanyes com la dels objectors fiscals, que es neguen que els seus diners vagin a parar a les estructures militars.

xarxa

[http:// www.iecah.org](http://www.iecah.org) · Instituto de Estudio sobre Conflictos y Acción Humanitaria
[http:// www.boicotpreventiu.org](http://www.boicotpreventiu.org) · Organització Boicot Preventiu
[http:// www.cip.fuhem.es](http://www.cip.fuhem.es) · Centro de Investigaciones para la Paz
[http:// www.un.org/spanish](http://www.un.org/spanish) · Naciones Unidas
[http:// www.escolapau.uab.cat](http://www.escolapau.uab.cat) · Escola Cultura de la Pau
[http:// www.hrw.org](http://www.hrw.org) · Human Right Watch
[http:// www.unhcr.ch](http://www.unhcr.ch) · Alto Comisionado de las Naciones Unidas para los Refugiados
[http:// www.icrc.org](http://www.icrc.org) · Comité Internacional de Cruz Roja
[http:// www.obsarm.org](http://www.obsarm.org) · Centro de Documentación e Investigación sobre la Paz y los Conflictos
[http:// www.cidob.org](http://www.cidob.org) · Centro de Estudios sobre las Relaciones Internacionales y la Cooperación
[http:// www.sodepau.org](http://www.sodepau.org) · Solidaritat, Pau i Desenvolupament
[http:// www.canalsolidario.org](http://www.canalsolidario.org) · Canal Solidario Oneworld
[http:// www.justiciaipau.org](http://www.justiciaipau.org) · Entitat per la promoció i defensa dels Drets Humans
[http:// www.saharapoment.org](http://www.saharapoment.org) · Entitat de suport al poble Sahrauí
[http:// hdr.undp.org/es/](http://hdr.undp.org/es/) · Informes sobre desarrollo humano.

ELS DRETS HUMANS A REFLEXIÓ

Què en penses?

- Quins creus que han de ser els drets bàsics de cada persona?
- Quin és el valor fonamental que sustenta la protecció internacional dels drets humans?
- Què entenem per dignitat humana?
- Creieu que els països estan obligats (i no només moralment) a respectar els drets humans?

 Les atrocitats comeses al llarg de la història han posat de manifest la necessitat que tenim les persones de posar-nos límits. Al 1789, i d'acord amb la filosofia de la Il·lustració, es va redactar la Declaració dels Drets de l'Home i el Ciutadà. Resumia dos mil·lennis de laborioses conquestes a favor de la justícia i dels drets fonamentals.

Els canvis històrics que s'han produït des d'aleshores han propiciat una evolució i ampliació d'aquesta declaració.

Arran dels crims comesos durant la Segona Guerra Mundial es van redefinir els límits i es va arribar a l'acord que la **dignitat humana** (base dels drets humans) havia de ser un valor universal que calia protegir entre tots els països i per a tota persona pel sol fet de ser-ho, independentment de l'origen, de la creença o de la condició. Amb aquest objectiu es va crear l'Organització de les Nacions Unides (ONU) el 1945. El 1948, l'Assemblea General de les Nacions Unides va redactar un nou conjunt de normes que es va anomenar Declaració Universal de Drets Humans. Aquesta declaració hauria de ser un procés obert més que una declaració tancada de bones intencions, atès que cada dia apareixen noves llibertats i nous conflictes que necessiten ser regulats per un pacte. Així doncs, l'ampliació de nous drets davant les explotacions laborals, davant la situació de la salut i l'educació o l'explotació del medi ambient són essencials per mantenir el sentit d'aquest acord, almenys fins als nostres dies.

El compliment dels **Drets Humans** és responsabilitat de tots i totes: organismes internacionals, governs i ciutadania, de forma individual o col·lectiva hem de vetllar perquè es compleixin.

Sabies que...?

- Més de 225 milions de nens i nenes de 5 a 14 anys estan obligats a treballar per sostenir la família.
- Diversos treballadors xinesos han anat a la presó per una qüestió tan bàsica com reclamar els seus salaris.
- Un jutge de Barcelona va desatendre 13 denúncies per maltractaments que va presentar una dona. Finalment, va ser assassinada pel seu marit.
- Ghandi va ser empresonat a l'Índia per les seves idees.
- Més del 40% dels condemnats a mort als EUA són negres, quan aquest sector de la població només significa el 12% del total.

 le

Convenis internacionals de Drets Humans i principals violacions.

Els Estats poden signar pactes i participar en tribunals per respectar els Drets Humans, però molts d'aquests no són obligatoris.

Quan parlem de respectar els drets de les persones, no ens referim a respectar els drets de cadascú, sinó els de tothom. Per tant, sembla que la manera més justa de respectar-los és arribar a un pacte o acord i complir-lo. Per exemple, a les grans ciutats s'ha cregut convenient, pel bé dels vianants i dels conductors, posar-hi semàfors perquè siguin respectats.

Quan més de dos Estats o Organitzacions Internacionals duen a terme un acord per escrit diem que han arribat a un pacte, tractat o conveni; quan aquests tractats es ratifiquen, els països queden obligats a respectar-los (Estats part). Malauradament, els acords internacionals només signats (sense ratificar) no són obligatoris; per tant, els Estats poden escollir el grau de compromís que volen prendre en el compliment dels drets humans. D'aquesta manera, mai no es podran respectar els drets de totes les persones del planeta, només els d'uns quants.

CONVENIS I VIOLACIÓ DELS DRETS HUMANS

CONVENIS INTERNACIONALS DE DRETS HUMANS I LES PRINCIPALS VIOLACIONS DELS DRETS HUMANS	PAÏSOS	Convenció per a l'eliminació de totes les formes de discriminació contra les dones	Convenció dels Drets del Nen	Convenció contra la tortura i actes cruels, inhumans i degradants, maltractaments o càstigs	Tortura i maltractaments	Violació dels drets dels nens i les dones
	NORUEGA	X	X	X		
	SUÈCIA	X	X	X	▲	
	ESTATS UNITS	O	O	X	▲	▲
	JAPÓ	X	X	X	▲	
	FRANÇA	X	X	X	▲	▲
	REGNE UNIT	X	X	X	▲	▲
	ITÀLIA	X	X	X	▲	
	ESPANYA	X	X	X	▲	▲
	MÈXIC	X	X	X	▲	
	RÚSSIA	X	X	X	▲	▲
	COLÒMBIA	X	X	X	▲	▲
	VENEÇUELA	X	X	X	▲	
	BRASIL	X	X	X	▲	
	XINA	X	X	X	▲	▲
	ALGÈRIA	X	X	X	▲	▲
	MARROC	X	X	X		
	ÍNDIA	X	X	O	▲	▲
PAKISTAN	X	X		▲	▲	
BANGLADESH	X	X	X	▲	▲	
GUINEA	X	X	X	▲		
RUANDA	X	X		▲		
ETIÒPIA	X	X	X	▲	▲	

Font: Informe Anual d'Amnistia Internacional 2006

Elaboració: Pròpia.

X Estat Part O L'Estat ha signat però no ha ratificat

▲ Països on es produeixen violacions de drets, tortures i maltractaments

La democràcia formal o real?

La democràcia real és la possibilitat de participar activament des de la infància per aconseguir i exercir tota mena de drets i deures. Quan aquesta participació no és activa i/o exclou alguns actors de la societat, hem de parlar d'una democràcia formal.

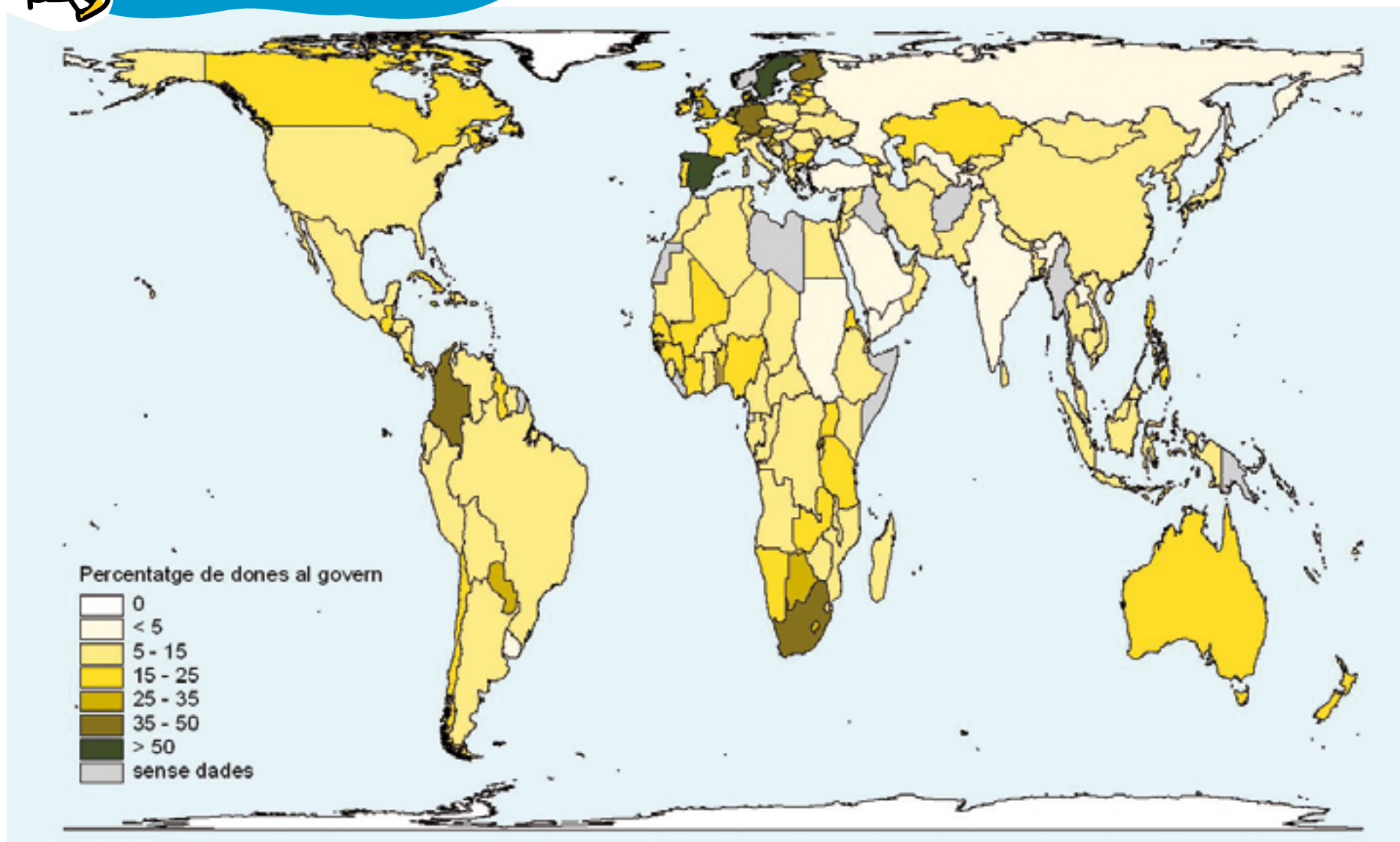
Un país que busca l'autèntica democràcia (el poder del poble) és aquell que procura als ciutadans i a les ciutadanes educació i informació, però sobretot hàbits, costums, actuacions justes (basades en els valors humans universals) i una experiència directa a discutir per decidir i dur a terme decisions que es prenen entre tots/es i per a tots/es. Per això és important que tant homes com dones participin en la presa de decisions.

Sovint, el poder de prendre decisions (que afecten tothom) recau sobre uns pocs, cada cop més allunyats dels ciutadans/ciutadanes. I ens acostumem a conviure amb la pobresa, la desigualtat i la injustícia.

La informació veraç i l'educació ciutadana necessàries perquè puguem ser governants i no només governats estan lluny d'apropar-nos cap a una democràcia més real.

PRESENCIA DE DONES AL GOVERN

Font: PNUD i IPU 2008.

Elaboració: Departament de Geografia i Sociologia. UdL

Els drets humans es continuen violant. Alguns països encara accepten la **pena de mort**.

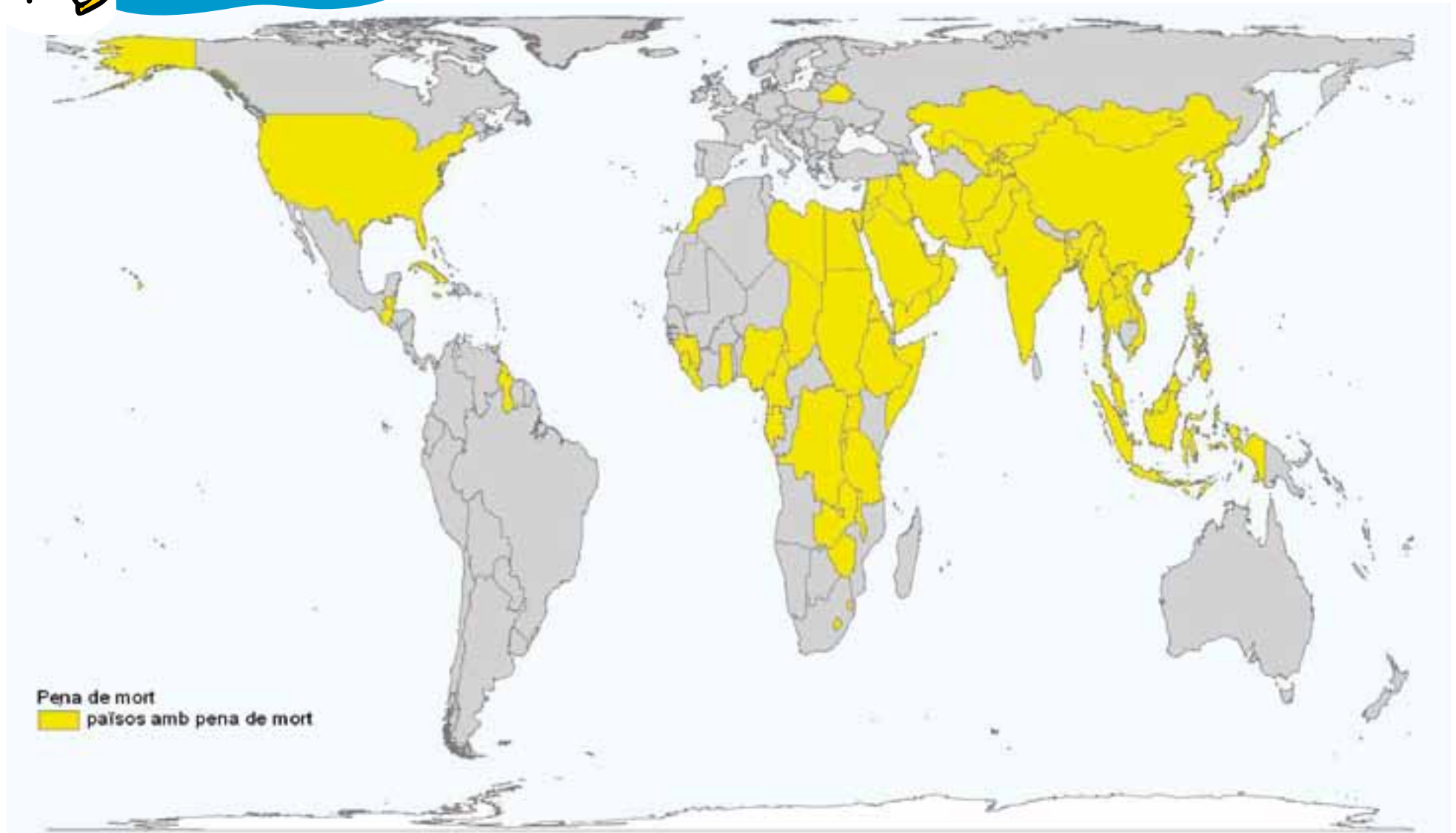

Actualment, ens podem trobar amb països democràtics i que respecten els Drets Humans. També amb països no democràtics i que no respecten els Drets Humans, i finalment amb països anomenats democràtics, però que violen alguns dels Drets Humans fonamentals. En molts països es tortura i es maltracta, es violen els drets de les dones i els infants, es fan detencions sense proves... I el més important, alguns Estats (governos) permeten acabar amb tots els drets de la persona, és a dir, apliquen la pena de mort.

Hi ha països que mantenen la pena màxima per a tot tipus de delictes, s'anomenen **retencionistes**. D'altres que l'apliquen en casos excepcionals. N'hi ha que, tot i que no han executat ningú en els últims 10 anys, i havent signat acords internacionals, encara mantenen la pena de mort en les seves lleis. Els estats que finalment han tret de les seves lleis la pena de mort s'anomenen **abolicionistes**.

PENA DE MORT

Font: [Amnistia Internacional. Informe Anual 2006](#)

Elaboració: [Departament de Geografia i Sociologia, UdL.](#)

- a. Busqueu situacions a casa, a l'escola i a la vostra ciutat que hagin requerit arribar a un pacte. Heu participat en la decisió? Us afecta?
- b. Creieu que han de ser obligatoris els tractats internacionals destinats a protegir els drets humans?
- c. Imagineu que teniu un amic/amiga en un país del Tercer Món, quins drets creieu que se li respectarien i quins s'incomplirien? I a vosaltres?
- d. Per grups, trieu un article diferent de la Declaració dels Drets Humans i prepareu-ne un debat a classe.
- e. Les imatges violentes que apareixen a la televisió, creieu que poden tenir alguna relació amb la violència al carrer? Influeix la televisió en les nostres opinions i comportaments?
- f. La Declaració dels Drets Humans la podeu trobar a la següent adreça electrònica: www.ohcar.org/en/udhr/Documents/udhr_translations/cln.pdf (en català) i www.un.org/es/documents/udhr (en castellà). Quins són els drets que es reconeixen a la Declaració Universal de Drets Humans? Es poden agrupar sota alguns criteris?
- g. Parleu amb gent propera a vosaltres, de diferent sexe, edat, origen i condició. Comenteu si creuen que algun dret no els és respectat. Són drets que apareixen a la Declaració dels Drets Humans?
- h. Quants estats apliquen la pena de mort al món? Tenen alguna característica en comú?
- i. Quants estats s'asseuen al banc dels acusats per violació dels drets humans? Entre els estats que violen els drets humans, hi figuren també els considerats democràtics?
- j. Per què creieu que és tan desigual la situació dels drets humans al món?
- k. Compareu i valoreu el nombre de ratificacions dels tractats (vegeu el gràfic "tractats/violacions" pg. 47) amb les violacions corresponents que en fan els mateixos estats.
- l. Relacioneu la Declaració dels Drets Humans de 1948 i les violacions del quadre de la pàgina 47. Quins són els drets humans vulnerats per aquestes violacions? Per què creieu que serveix la Declaració dels Drets Humans? Què hauríem de canviar perquè fos més efectiva?

tendències

Hem arribat al segle XXI i sembla que hem entès que per gaudir dels drets i llibertats de cadascú hem necessitat acords que defineixin i respectin els drets de tota la humanitat. Almenys això es pretén amb el compliment de la Declaració Universal dels Drets Humans. Ara bé, sobretot la gent que vivim en els països occidentals hem anat substituint a poc a poc aquesta idea del bé comú, que ens ha permès arribar fins avui, per la idea de felicitat individual. Voler ser feliços és una tendència lògica i humana, però, ¿què passa quan aquesta felicitat depèn de poder satisfer desitjos materials? Posseir diners, cases, cotxes, roba cara, luxes, fama... ¿Cap a on creieu que ens condueix aquesta manera d'actuar (i, és clar, de pensar) en relació amb les nostres responsabilitats com a humans?

Avui sabem que la TV, la publicitat i la manipulació de la informació influeixen en la manera que tenim de veure les coses i anul·len la nostra opinió pròpia i el sentit de compartir, que és el que, en el fons, ens defineix com a persones dignes i lliures. Per aquest motiu, només nosaltres som els que tenim la possibilitat de denunciar tot allò que vulneri aquesta dignitat i llibertat humanes.

xarxa

[http:// www.ohcar.org/en/udhr/Documents/udhr_translations/cln.pdf](http://www.ohcar.org/en/udhr/Documents/udhr_translations/cln.pdf) · Declaració Drets Humans (català)
[http:// www.un.org/es/documents/udhr](http://www.un.org/es/documents/udhr) · Declaración Derechos Humanos (castellà)
[http:// www.es.amnesty.org](http://www.es.amnesty.org) · Amnistia Internacional. Informes anuals
[http:// www.ai-cat.org](http://www.ai-cat.org) · Amnistia Internacional Catalunya
[http:// www.ipu.org](http://www.ipu.org) · Unión Interparlamentaria
[http:// www.hrw.org/spanish](http://www.hrw.org/spanish) · Human Right Watch
[http:// www.ohchr.org](http://www.ohchr.org) · Alto Comisionado de las Naciones Unidas por los Derechos del Hombre
[http:// www.cdt.org](http://www.cdt.org) · Centro para la Democracia
[http:// www.edupaz.org](http://www.edupaz.org) · Associació Pro Drets Humans d'Espanya
[http:// www.alertasolidaria.org](http://www.alertasolidaria.org) · Organització Antirepressiva Unitària
[http:// www.dretshumans.cat](http://www.dretshumans.cat) · Federació Catalana d'ONG pels Drets Humans
[http:// www.unifem.undp.org](http://www.unifem.undp.org) · Fons de Desenvolupament de les Nacions Unides per a les Dones (Unifem)
[http:// www.idhc.org/cat](http://www.idhc.org/cat) · Institut del Drets Humans a Catalunya
[http:// hdr.undp.org/es/](http://hdr.undp.org/es/) · Informes sobre desarrollo humano.

RIC O POBRE?

Què en penses?

- Com definiríeu vosaltres una persona pobra? Algú que no té diners? Que no té accés a l'educació ni a la sanitat?
- Quins criteris triaríeu per dir si un país està desenvolupat o no?

Quan parlem de desenvolupament, subdesenvolupament i pobresa, ens referim a la diferència que hi ha entre els nivells de vida dels ciutadans i ciutadanes d'un mateix país o entre diferents països.

Fins a la dècada dels noranta, el desenvolupament era sinònim de creixement econòmic del país, i el mesuràvem a partir del producte nacional brut per cada ciutadà.

Però tots sabem que el desenvolupament no és només qüestió de tenir més o menys diners. Per aquest motiu, a partir dels noranta, les Nacions Unides comencen a tenir en compte els aspectes socials dels països (salut, educació, etc.), no només els econòmics; parlem, doncs, de desenvolupament humà, i aquest el mesurem amb l'**Índex de Desenvolupament Humà** (IDH) (vegeu el Mapa Mural).

Malauradament, sovint aquesta diferència entre nivells de vida de la gent és tan gran que hem de parlar de pobresa; ho fem quan hi ha ciutadans que es troben per sota de les condicions considerades bàsiques, tant de salut com d'educació, d'ingressos... que té en compte l'Índex de Desenvolupament Humà.

Si ens hi fixem, veurem que hi ha molts habitants al món que no tenen garantides aquestes condicions bàsiques. Aquesta situació ens permet dir que la pobresa no només afecta els països en desenvolupament. Els països considerats rics i desenvolupats també presenten nivells de **pobresa humana**. Tot i que s'han enriquit molt en els últims anys, tenen desigualtats internes que no han desaparegut; al contrari, s'han incrementat. Això significa que bona part d'aquesta riquesa s'ha concentrat en els sectors i les persones més riques.

Sabies que...?

- Uns 1.000 milions de persones al món viuen amb menys de 2 \$ al dia.
- Els ingressos de l'1% de la població més rica equivalen als ingressos del 57% de la població més pobra del món.
- 25 milions de nord-americans tenen els mateixos recursos que 2.000 milions de persones al món.

L'Índex de Desenvolupament Humà (IDH) és un indicador que mesura el grau de desenvolupament d'un país, combinant l'esperança de vida, el nivell d'ingressos i el nivell educatiu.

Nacions Unides és una organització mundial creada el 1945 per garantir, en principi, la pau i l'ordre mundial.

Aquesta organització té una agència especialitzada en desenvolupament, el Programa de Nacions Unides per al Desenvolupament (PNUD) que defineix el **desenvolupament humà** com un procés que busca augmentar les opcions de la gent. Les opcions bàsiques per a qualsevol persona del món són:

- Gaudir d'una vida llarga i saludable, que es mesura amb l'esperança de vida.**
- Accedir a l'educació, que es mesura amb l'índex d'analfabetisme.**
- Disposar dels recursos necessaris per tenir un nivell de vida digne, que es mesura amb el producte interior brut (PIB).**

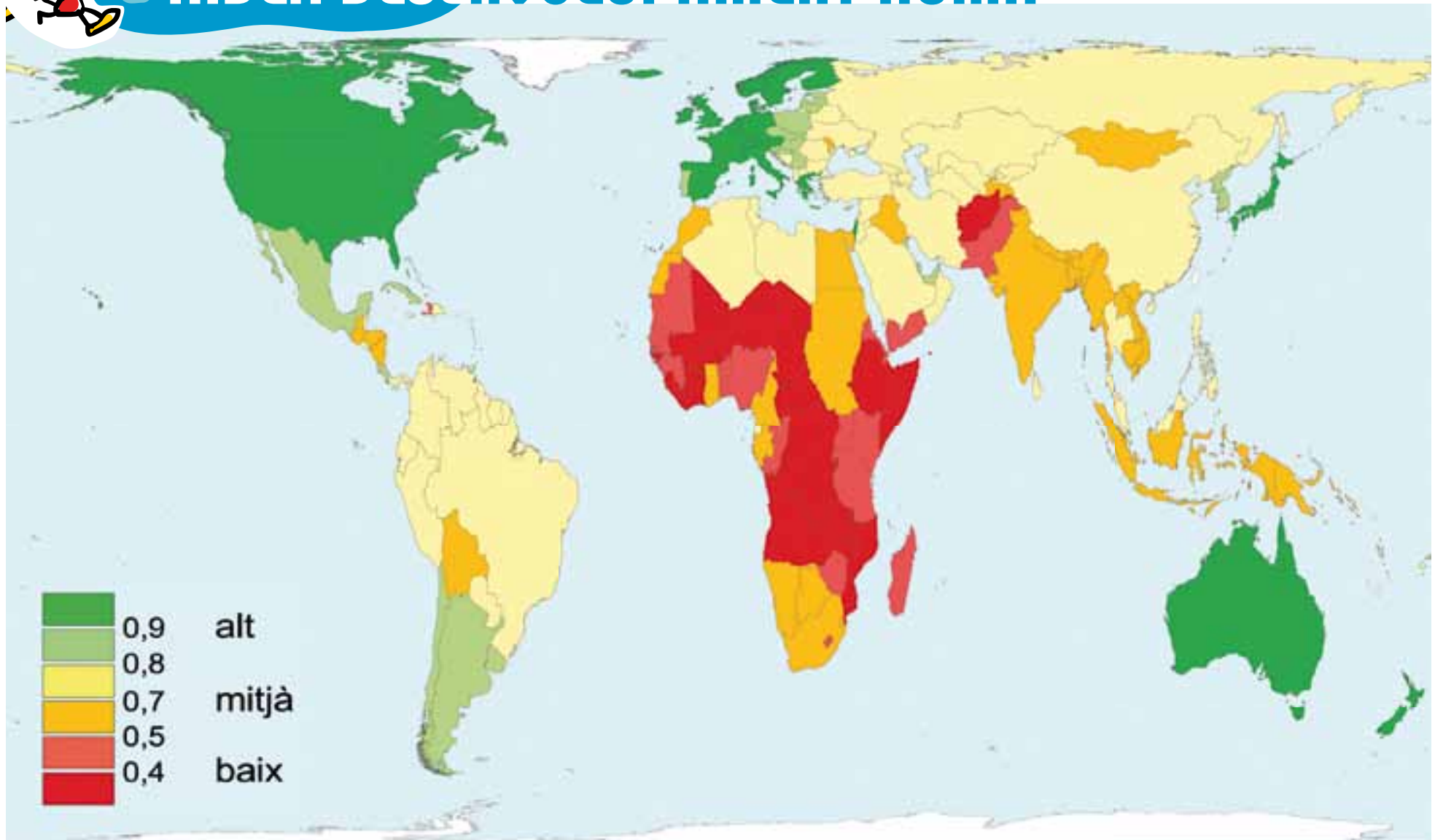
Si mireu el mapa mural, podreu observar que l'IDH resulta un valor entre 0 (nul desenvolupament) i 1 (ple desenvolupament).

Segons el resultat, podem dir que existeixen diferents classificacions de països segons el desenvolupament humà:

- . Països amb un desenvolupament humà **alt**: amb valors entre 0.8 i superiors.
- . Països amb un desenvolupament humà **mitjà**: amb valors entre 0.5 i 0.79.
- . Països amb un desenvolupament humà **baix**: amb valors inferiors a 0.5.

ÍNDEX DESENVOLUPAMENT HUMÀ

Font: PNUD 2007-08

Elaboració: Departament de Geografia i Sociologia. UdL.

L'Índex de Pobresa Humana (IPH) mesura les privacions en els aspectes bàsics de la vida: la longevitat, els coneixements i un nivell de vida digne.

La pobresa es pot mesurar des de diferents punts de vista, en funció de qui fa aquesta mesura.

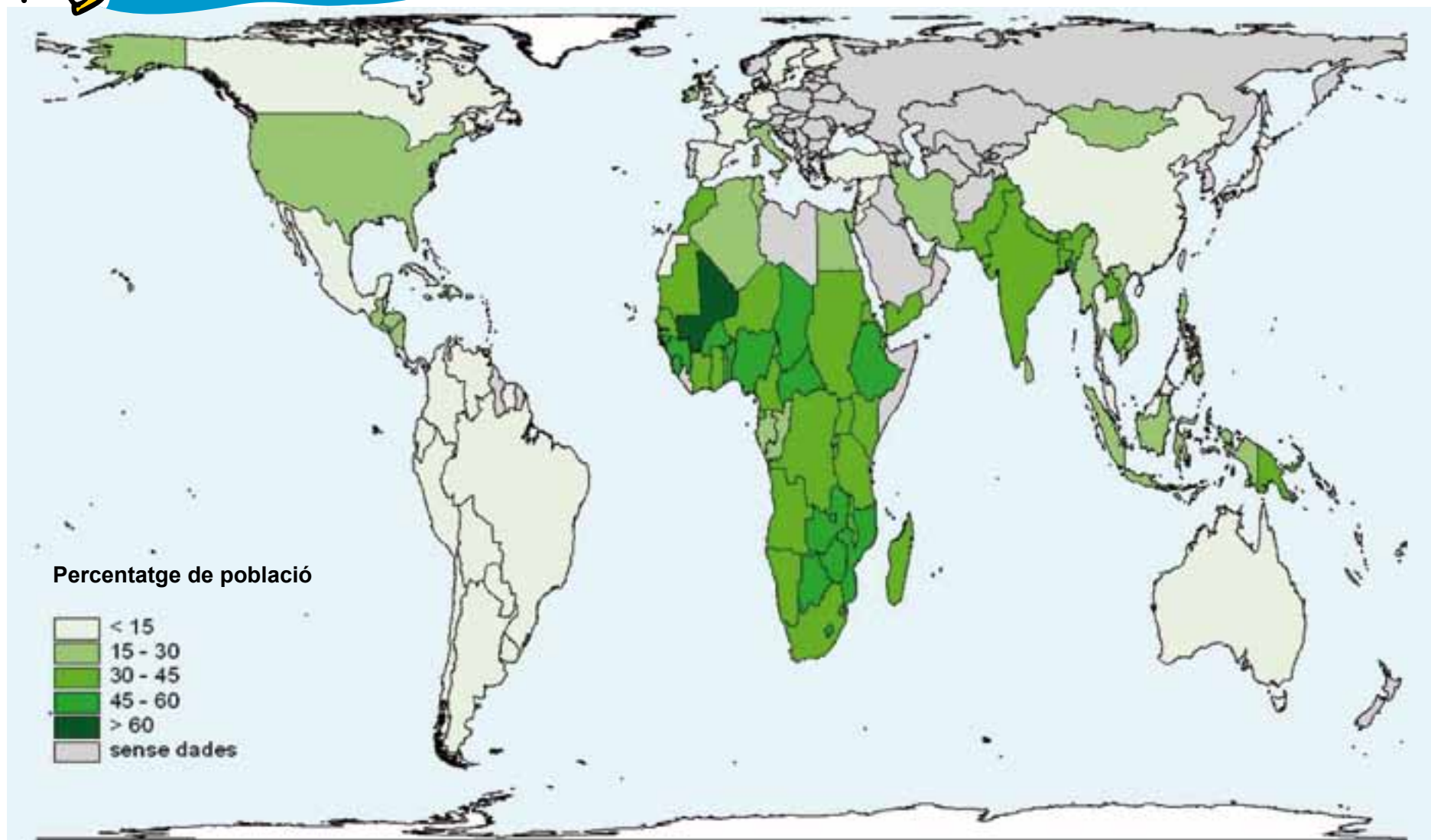
El **PNUD** considera que la pobresa humana fa referència a la seqüència d'opcions i oportunitats de les persones a nivells mínimament acceptables si volem parlar de desenvolupament humà.

Nacions Unides va definir l'índex de pobresa humana que mesura les privacions en tres dimensions de la vida humana: longevitat, coneixements i nivell de vida digne.

El **Banc Mundial** pren com a referència per calcular la pobresa un nivell de benestar mínim considerat necessari per a la supervivència humana. Segons aquest organisme, aquest mínim se situa en 1 \$ diari i, per tant, totes aquelles persones que viuen amb menys d'1 \$ són, segons el BM, "pobres absoluts".

ÍNDEX DE POBRESA HUMANA AL MÓN

Font: PNUD 2006.

Elaboració: Departament de Geografia i Sociologia. UdL.

activitats

- a. Un augment dels ingressos d'un país, beneficia necessàriament el benestar de tots els seus ciutadans? Per què? Què és necessari per tal que arribi a tothom?
- b. Observeu el mapa mural i el mapa de l'Índex de Pobresa Humana (IPH) de la pg. 59 i compareu la situació dels països de l'Àfrica i la dels països de la Unió Europea.
- c. Escolliu cinc països de cada continent i compareu els seus índexs de pobresa humana amb els seus nivells d'educació i de democràcia. Hi trobeu alguna relació? (consulteu el PNUD).
- d. Fixeu-vos en l'apartat "Tendències" sobre els ODM de la pg. 61:
Imagineu que l'Assemblea General de les Nacions Unides rep massa pressions i s'acaba bloquejant a l'hora de decidir com s'han d'assolir aquests reptes. Aleshores, decideix demanar-vos consell per acabar amb la pobresa:
 - Què creieu que s'hauria de fer per aconseguir cada un dels 8 objectius? Per quin objectiu començaríeu?
 - Creieu que algú us hi posaria traves?
 - Es pot fer alguna cosa de manera individual i col·lectiva per assolir els objectius fixats per les Nacions Unides per reduir la pobresa?
- e. Calculeu en xifres absolutes (sense percentatge, basant-nos en la població total) la quantitat de gent que viu per sota de l'IPH a Espanya.
- f. Quin lloc ocupa l'Estat espanyol en el rànquing de l'Índex de Pobresa Humana (IPH)? Penseu que aquest lloc correspon a la realitat que observem al nostre voltant?
- g. Compareu l'IDH i el PIB dels diferents països del món i les xifres:
 - Hi ha països que presenten un PIB elevat i un IDH mitjà o baix. Quins són? Quines penseu que poden ser les causes? I al revés?
- h. Quines són les regions del planeta amb un IDH més alt? I més baix? Quants països hi ha a cada grup?

tendències

L'Assemblea General de les Nacions Unides de l'any 2000, davant la situació de desigualtat extrema que existeix entre països, es va fixar *Els Objectius de Desenvolupament del Mil·lenni*, que s'han d'assolir el 2015:

1. Acabar amb la fam i la pobresa extrema.
2. Aconseguir que tots els nens i nenes vagin a l'escola.
3. Promoure la igualtat d'oportunitats entre homes i dones.
4. Reduir les taxes de mortalitat infantil.
5. Reduir les taxes de mortalitat materna.
6. Lluitar contra malalties com la sida...
7. Protegir el medi ambient.
8. Crear una associació mundial que vetlli pel desenvolupament de totes les persones i països.

Segur que vosaltres hi podeu fer més del que us penseu, perquè les petites actuacions són importants. Intenteu aplicar aquests reptes en el vostre entorn més proper. Actuar localment contribueix a la llarga a beneficis globals.

xarxa

[http:// www.udl.cat/serveis/OCiS.html](http://www.udl.cat/serveis/OCiS.html) · Oficina de Cooperació i Solidaritat de la Universitat de Lleida

[http:// www.bancomundial.org](http://www.bancomundial.org) · Banc Mundial

[http:// www.undp.org](http://www.undp.org) · Programa de les Nacions Unides per al desenvolupament

[http:// www.sodepau.org](http://www.sodepau.org) · Solidaritat, Pau i Desenvolupament

[http:// www.canalsolidario.org](http://www.canalsolidario.org) · Canal Solidari Oneworld

[http:// www.gloobal.net](http://www.gloobal.net) · La cooperació internacional en red

[http:// www.intermonoxfam.org](http://www.intermonoxfam.org) · Fundació Intermón Oxfam

[http:// www.sinexcusas2015.org](http://www.sinexcusas2015.org) · Objectius del Mil·lenni

[http:// hdr.undp.org/es/](http://hdr.undp.org/es/) · Informes sobre desarrollo humano.

MEDI AMBIENT: L'IMPACTE HUMÀ

Què en penses?

- Feu una llista de les activitats diàries que realitzeu (a casa, a l'escola, a la ciutat...) en què utilitzeu energia. Assenyaleu en quines es desprèn diòxid de carboni (CO₂).
- Què creieu que passaria si tot el món consumís tanta energia com en els països industrialitzats? Creieu que és sostenible la nostra manera de viure?
- Sabeu quina és la millor manera d'estalviar energia?

La relació de la humanitat amb l'entorn és tan antiga com la nostra mateixa existència. Les persones vivim amb altres éssers vius i per desenvolupar les nostres activitats quotidianes utilitzem els recursos naturals que ens proporciona el planeta: aigua, energia, primeres matèries, etc.

Aquestes activitats tenen efectes sobre la terra (contaminació de l'atmosfera, de l'aigua, dels sòls, energies que s'esgoten...), però els problemes pròpiament dits amb el medi ambient han avançat d'ençà de la revolució industrial i del desenvolupament econòmic.

Podem dir que el model de vida occidental, basat en el repartiment injust de la riquesa i en la producció per consumir molt, té cada cop més repercussions en el medi ambient. La pobresa que aquest model de vida genera als països del sud sotmet els seus habitants a la sobreexplotació dels recursos naturals per continuar vivint. Per aquest motiu, any rere any s'alcen veus d'alarma que indiquen que el nostre planeta i les persones que hi vivim hem d'avançar cap a un desenvolupament més sostenible. És a dir, necessitem adaptar les activitats que fem dia a dia per tal de no contaminar l'entorn. Utilitzar només els recursos necessaris, sense esgotar-los. En definitiva, procurar que nosaltres i les generacions futures puguem viure dignament i relacionar-nos en un entorn saludable (desenvolupament sostenible).

És important qüestionar-se si el nostre model de desenvolupament (forma de viure) funciona i pot continuar funcionant en els propers anys. Per saber si anem per bon camí o bé hem de tendir cap a unes actituds més sostenibles, observarem:

- Com participen els diferents països (i la seva gent) en aquest sistema que hem triat per viure.
- Quines són les conseqüències i qui les rep.

Sabies que...?

Els residus de Lleida:

Paper: 4.565.330 kg (4.565 t.) . Envasos: 1.027.200 kg (1.027 t.). Vidre: 1.679.640 kg (1.68 t.). Sòlids urbans: 62.067.474 kg (162 t.).

- Els ciutadans/ciutadanes dels països industrialitzats representen el 20% de la població mundial i consumeixen el 75% de l'energia que es produeix a la Terra.
- Les zones seques del planeta representen un 40% de la Terra.
- Des de 1980, els residus de cada ciutadà i ciutadana d'Europa han augmentat en un 35%.
- L'expressió "petjada ecològica" ens permet mesurar quantes hectàrees de terra ocupa cada persona per mantenir el seu nivell de consum i el seu nivell paral·lel de residus.

Energies fòssils o renovables; malbaratar o estalviar energia?

La major part de l'energia que consumim no és renovable.

energia

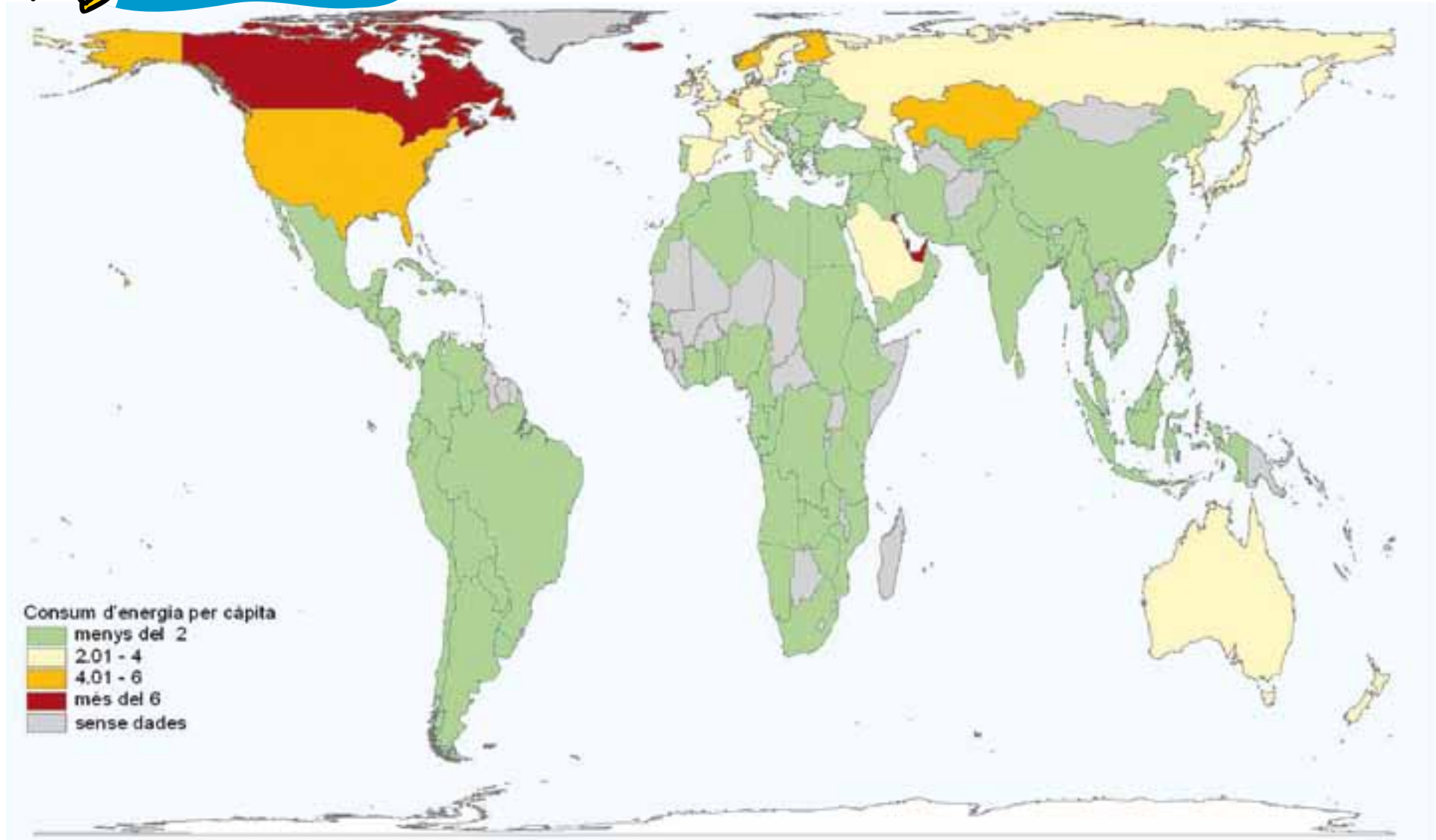
El petroli, el carbó, el gas natural i l'urani són materials fòssils, sorgits de restes geològiques que s'han format amb el pas del temps. Aquestes energies tarden mil·lennis a formar-se, són uns recursos naturals limitats i són utilitzats sobretot pels països més industrialitzats.

Existeixen, però, altres energies renovables que no s'esgoten, com ara l'energia solar, l'eòlica (del vent) i d'altres que són més ràpides d'obtenir com l'energia hidràulica (de l'aigua). Algunes d'aquestes fonts, sobretot l'aigua, també es podrien acabar, però només si se'n continua fent un consum excessiu.

En el mapa següent es representa el consum d'energia total per capita de cadascun dels països del món i, per tant, podem comparar els nivells de consum energètic dels diferents països i pensar a quins factors es deuen aquestes diferències i quines conseqüències poden tenir aquests fets.

CONSUM D'ENERGIA PER CAPITA

Unitat: Tones d'equivalent de petroli.

Font: Internacional Energy Agency (IEA) 2006.

Elaboració: Departament de Geografia i Sociologia. UdL.

Per què canvia el clima? Com influim nosaltres en el canvi climàtic?

El diòxid de carboni (CO₂) que es desprèn en excés és el principal causant del canvi climàtic.

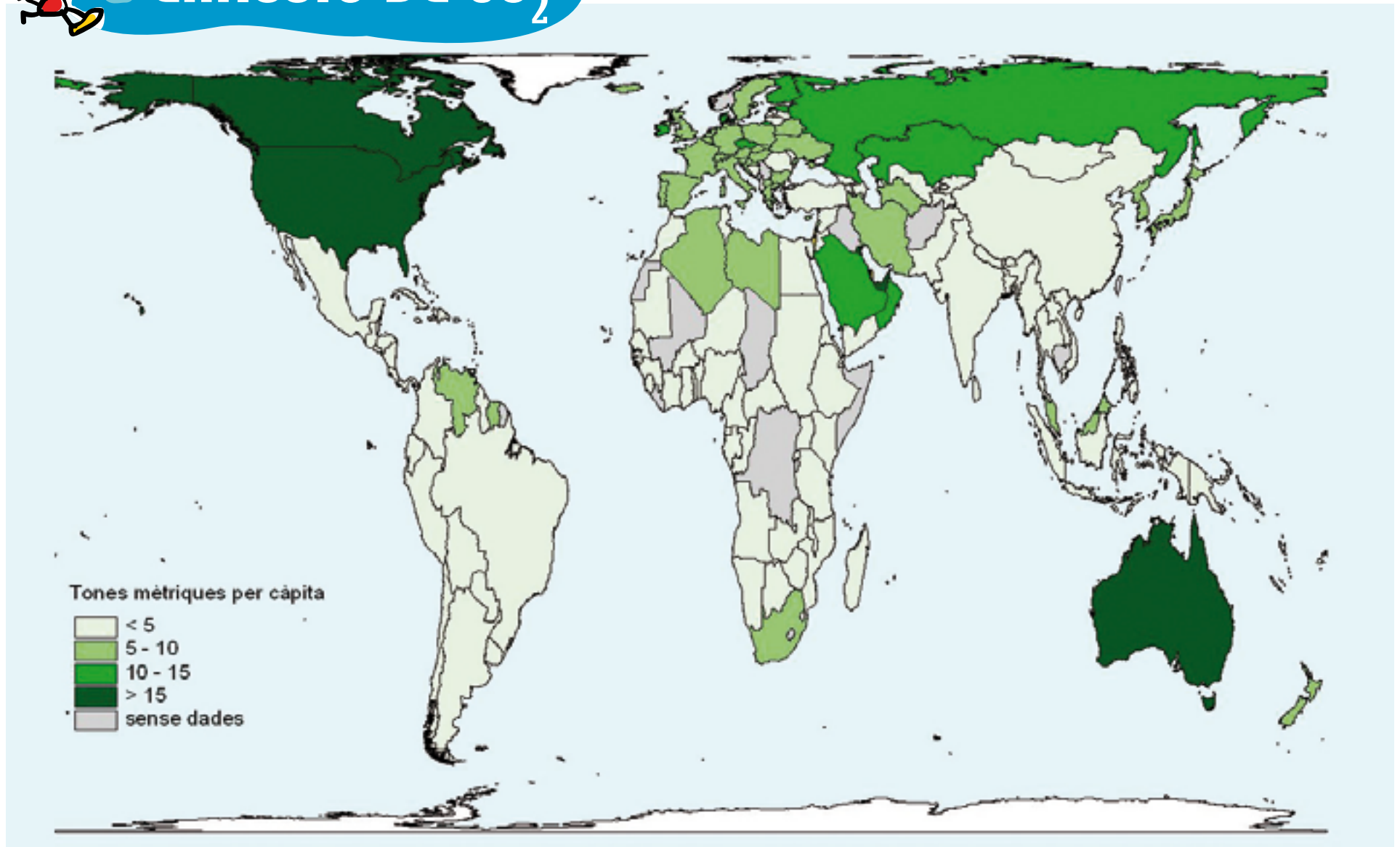

El diòxid de carboni (CO₂) és una substància natural que agafa l'escalfor del sol i permet que a la Terra hi hagi una bona temperatura (evita que ens congelem). Però un excés de CO₂ provocat pel consum excessiu de petroli, la benzina, materials agressius de la construcció, etc., escalfa massa la Terra. Aleshores és quan es poden produir canvis bruscos en el clima.

Les sequeres, els terrenys desèrtics, el desglaç dels pols, els huracans... són fenòmens que reben la influència d'aquestes emissions desmesurades de CO₂, sobretot als països industrialitzats, però que acaben afectant la totalitat del planeta.

EMISSIÓ DE CO₂

Font: PNUD 2006

Elaboració: Departament de Geografia i Sociologia. UdL.

Aturem la desertització i la desforestació!

La tala de boscos és un factor que incideix en el fet que cada cop ploqui menys i, com a conseqüència, s'empobreixin els terrenys fèrtils.

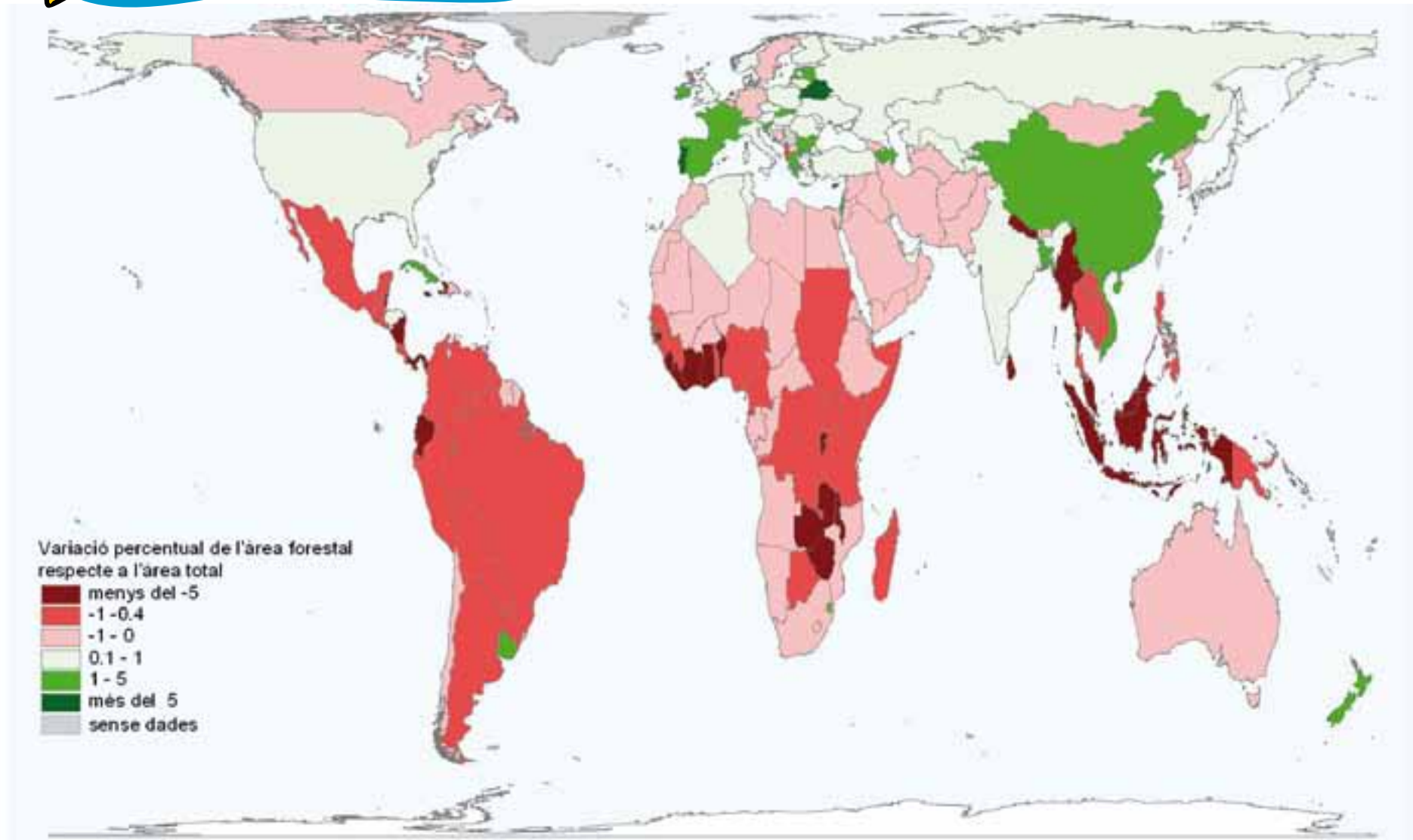

Els incendis i la tala desmesurada d'arbres són la causa de la desforestació. Aquesta sobreexplotació dels recursos naturals es dona sobretot als països tropicals i en vies de desenvolupament, que és on es troben els grans boscos, els pulmons de la Terra (Amazònia). Abusar-ne té com a resultat una reducció de les pluges i un canvi en el clima de la zona i del planeta.

De la mateixa manera, la mala gestió de la terra agrícola, el pasturatge massiu, l'erosió... provoquen la desertització dels sòls i l'empobriment dels terrenys. Aquestes terres es queden sense els minerals, l'aigua i els adobs necessaris perquè hi creixi la vegetació. Cal alertar que cada cop són menys les zones fèrtils que hi ha al món.

DESFORESTACIÓ AL FINAL DEL SEGLE XX

Font: Millennium Indicator. United Nations Statistics Division 2007.

Elaboració: Departament de Geografia i Sociologia, UdL.

L'agricultura i la contaminació dels sòls i de les aigües.

Els adobs químics agrícoles contribueixen a la contaminació de la terra i l'aigua.

Avui en dia, encara hi ha països on es cultiva com ho feien els nostres besavis; sense maquinària, sense fertilitzants ni plaguicides, una agricultura que s'anomena tradicional perquè respecta el ritme de producció de la terra.

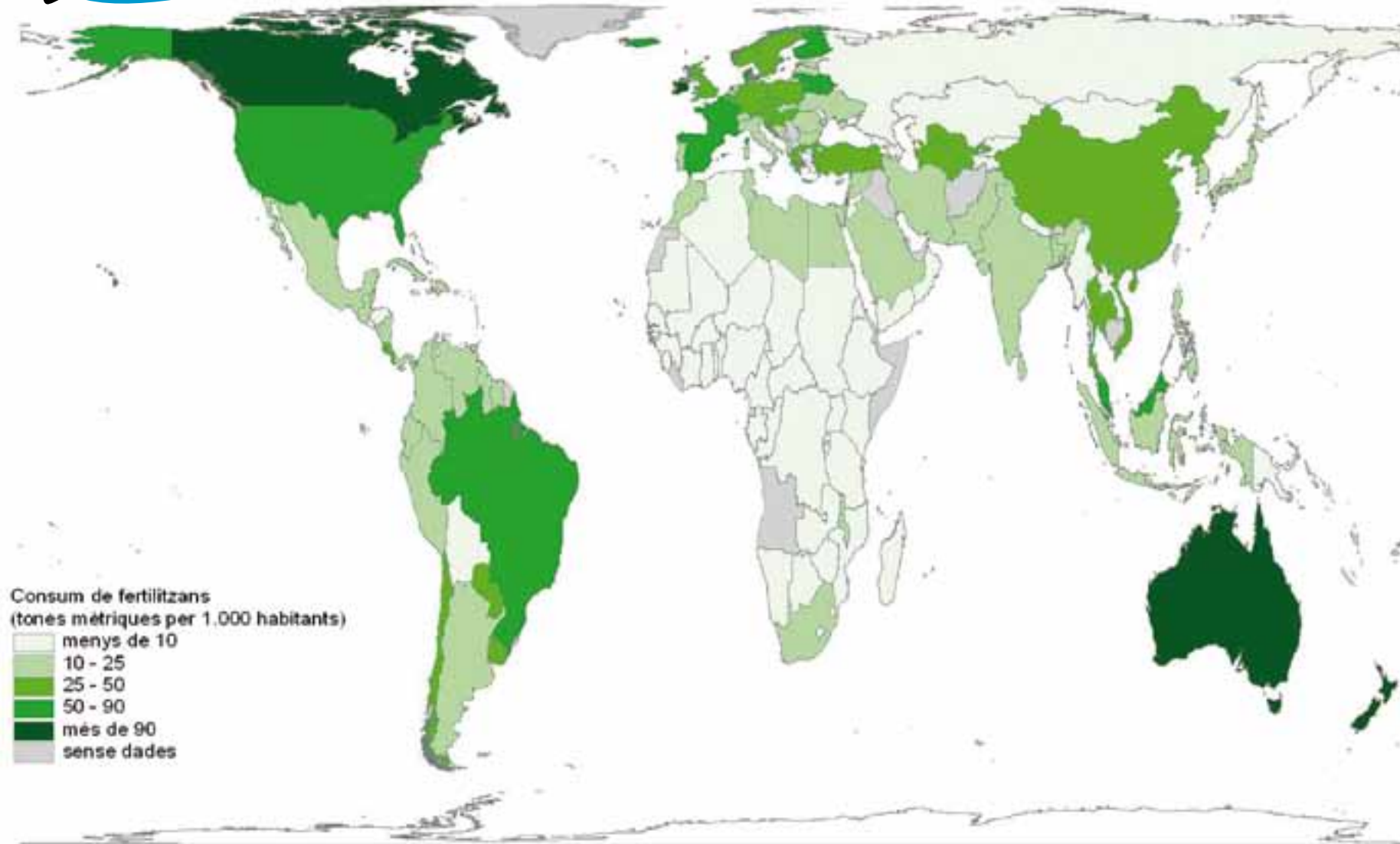
Però la tendència actual de l'agricultura és una altra.

A partir de la Segona Guerra Mundial es comencen a utilitzar productes químics (herbicides, fertilitzants...) que fan que la planta creixi molt més ràpid i sense plagues. D'aquesta manera, en un mateix any es poden obtenir més collites. Aquesta agricultura, que s'anomena **intensiva**, contamina enormement els camps i les aigües.

Ara bé, un augment de la demanda d'aliments no manipulats genèticament (no transgènics) i frescos fa que cada cop triomfi més l'**agricultura ecològica**, que es basa en conreus variats, locals i amb unes tècniques agrícoles respectuoses amb l'entorn.

CONSUM DE FERTILITZANTS

Font: [UNEP. Programa de Nacions Unides per al Medi Ambient 2002.](#)
Elaboració: [Departament de Geografia i Sociologia, UdL.](#)

L'aigua és un bé escàs.

No tota la població té la possibilitat de beure aigua potable o no contaminada.

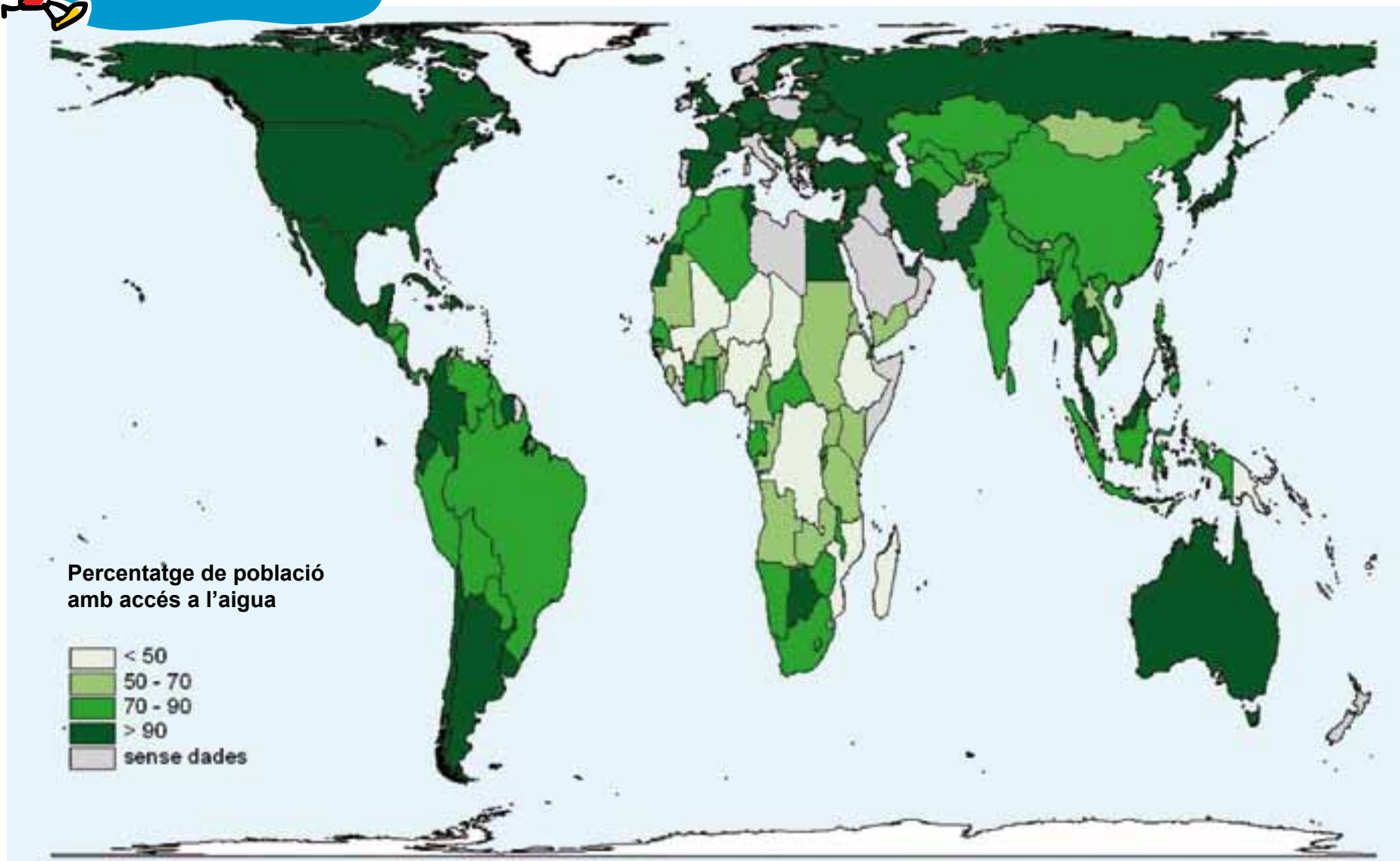

La nostra salut en depèn!

Sabem que l'aigua és un bé, un recurs natural cada cop més escàs. Només un 3% de l'aigua de la Terra és dolça, i una part d'aquest 3% està contaminada per l'ús domèstic, industrial i agrícola de productes i energies contaminants. Aquestes aigües contaminades, anomenades residuals, són una font d'infeccions. Per aquest motiu és tan important tenir accés a l'aigua potable, per exemple a partir de canaleres, cisternes d'aigua de la pluja, pous protegits amb bombes manuals o fonts públiques. Sovint, si l'aigua dolça està contaminada es pot aprofitar, però és necessari tractar-la per millorar-ne la qualitat. El cost d'aquest tractament fa que no tota la població del planeta tingui aquesta possibilitat.

ACCÉS A L'AIGUA POTABLE

Font: PNUD 2007-08

Elaboració: Departament de Geografia i Sociologia, UdL.

Residus i més residus.

L'increment dels residus a les grans ciutats és un problema que encara no té solucions eficaces.

Avui, una mica més de la meitat de la població viu en nuclis urbans. L'impacte d'aquests en el medi ambient és molt important. Les zones urbanes demanen grans quantitats d'energia, aigua i aliments; com a conseqüència, generen moltíssims residus que van a parar al sòl, a l'aire i a l'aigua. Però què se'n fa d'aquests residus que poden ser contaminants?

Es dipositen en abocadors incontrolats; muntanyes de deixalles, o bé es cremen a cel obert. Existeixen també sistemes menys contaminants, com ara abocadors controlats o les plantes incineradores on es tracten la terra, els gasos i les cendres resultants.

Ara bé, la millor manera d'estalviar energia i contaminar menys és Reduir, Reutilitzar i Reciclar (Ilei de les 3 R). **Reduir** el consum de productes envasats o contaminants és el primer que s'ha de fer. **Reutilitzar** els envasos abans de llençar-los. **Reciclar** els materials per poder-los utilitzar de nou com a primeres matèries. Per fer possibles aquestes tres alternatives, hem de canviar d'hàbits, tant els ciutadans i les ciutadanes com les empreses i els governs.

REDUIR, REUTILITZAR I RECICLAR

EUTILITZAR:

Tornar a utilitzar allò que pugui tenir alguna alternativa d'ús o es pugui usar de diverses maneres.

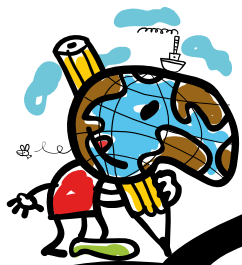
EDUIR:

Consisteix a disminuir els productes innecessaris que adquirim diàriament.

ECICLAR:

Sotmetre un material al procés de reciclatge, tot transformant-lo per tal de reutilitzar-lo, no necessàriament en la seva forma original.

activitats

- a. Què passaria si alguns dels països amb més població, com l'Índia, la Xina, el Brasil... emetessin el mateix nivell de CO₂ que altres països com els EUA, Austràlia o el Canadà?
- b. La desertització és una amenaça per al planeta: el 40% de la Terra són zones seques. Creieu que aquest fet és una amenaça per a la gent que viu en aquestes zones? Per què?
- c. Compareu el consum d'energia d'un ciutadà espanyol amb el d'un etiop i un nord-americà. Expliqueu per què diferents països tenen diferents nivell de consum. La població dels països industrialitzats (20% del total mundial) gasta un 75% del total d'energia que es produeix. Creieu que el consum d'energia està relacionat amb les formes de vida als diferents països? Per què?
- d. Creieu que hi ha alguna relació entre l'accés a l'aigua tractada i la salut de la població? Per què?
- e. Per què creieu que des de l'any 1980 es dona un augment del 35% de residus urbans al continent europeu? A què es deu aquest fet, sabent que la recollida selectiva i el reciclatge van en augment?
- f. A Lleida, la bossa d'escombraries està formada per: 40% de matèria orgànica, 25% de paper i cartró, 10% de vidre, 9% de plàstics i 15% d'altres. Què et semblen aquestes dades?
- g. Coneixeu algun dels sistemes de gestió de residus urbans? Quins avantatges i inconvenients hi trobeu? Creieu que hi ha cap relació entre aquests i la salut (al·lèrgies, asma...) de la població? Per què?
- h. Imagina que arriba un dia en què l'aigua dolça al món és tan escassa que per utilitzar-la s'ha de pagar a un preu molt alt. Quines conseqüències tindria això per a nosaltres? I per a la gent dels països més empobrits?
- i. Intenteu esbrinar (consultant la regidoria de Medi Ambient o les associacions ecologistes) quines mesures s'estan prenent per tenir unes empreses i unes ciutats menys contaminants i més sostenibles.
- j. Visiteu la deixalleria de Lleida i redacteu una composició sobre el seu funcionament.
- k. Sabíeu que un camp de golf necessita 1.500 m³ d'aigua cada dia de mitjana? I que aquesta quantitat d'aigua és la necessària per proveir 15.000 veïns d'una comunitat per al seu consum domèstic? *Informeu-vos-en i prepareu un debat sobre els avantatges i inconvenients de l'existència i proliferació dels camps de golf a Catalunya o a altres comunitats.*

Davant la insostenibilitat del model de vida dels països rics i tenint en compte les conseqüències que aquest té per als països pobres i sobre tot el planeta, és hora d'actuar. És a les nostres mans replantejar les pràctiques industrials, agrícoles i sobretot les més quotidianes. L'aplicació de la llei de les 3 R, l'agricultura ecològica, les energies renovables, la construcció ecològica... són un exemple de propostes que s'estan duent a terme.

Us proposem que feu un debat per tal de buscar més alternatives a aquelles activitats que veiem que estan destruint el nostre planeta:

- El consum excessiu d'energia.
- L'excés d'emissions de CO₂.
- La tala desmesurada de boscos.
- L'agricultura agressiva i intensiva.
- La contaminació i el mal ús de l'aigua dolça.
- L'augment dels residus urbans.

Elaboreu-ne unes conclusions.

Entreu a les pàgines:

[http:// 80.33.141.76/agenda21/petjada/petjada.html](http://80.33.141.76/agenda21/petjada/petjada.html) (català)

[http:// www.vidasostenible.org/ciudadanos/a1_01.asp](http://www.vidasostenible.org/ciudadanos/a1_01.asp) (castellà)

[http:// earthday.net/footprint/index.html](http://earthday.net/footprint/index.html) (anglès)

Calculeu el vostre índex de contaminació, serà la vostra petjada ecològica.

[http:// www.arc-cat.net](http://www.arc-cat.net) · Agència de Residus de Catalunya
[http:// www.earthday.org](http://www.earthday.org) · Petjada ecològica
[http:// www.unep.net](http://www.unep.net) · Programa de les Nacions Unides per al Medi Ambient (PNUMA)
[http:// www.fao.org](http://www.fao.org) · Organització de les Nacions Unides per a l'Alimentació i l'Agricultura
[http:// www.foei.org/es](http://www.foei.org/es) · Amigos de la Tierra
[http:// www.ecologistasenaccion.org](http://www.ecologistasenaccion.org) · Ecologistes en acció
[http:// www.pangea.org/directori](http://www.pangea.org/directori) · Directori d'Entitats
[http:// www.greenpeace.org](http://www.greenpeace.org) · Greenpeace
[http:// www.tots.net](http://www.tots.net) · Revista *Tots*
[http:// www.mma.es](http://www.mma.es) · Ministeri de Medi Ambient
[http:// www.ceroco2.org](http://www.ceroco2.org) · Iniciativa para el Cuidado del Clima
[http:// www.mediambient.gencat.cat](http://www.mediambient.gencat.cat) · Medi Ambient Generalitat de Catalunya
[http:// www.gloobal.net](http://www.gloobal.net) · La cooperació internacional en xarxa
<http://sostenibilitat.paeria.cat> · Regidoria de Medi Ambient de l'Ajuntament de Lleida
[http:// hdr.undp.org/es/](http://hdr.undp.org/es/) · Informes sobre desarrollo humano.

LES REGLES DEL JOC ECONÒMIC

Què en penses?

- Si els productes que venguéssim fossin cada vegada més barats i els que compréssim cada vegada més cars, quines possibilitats tindríem de poder continuar comprant?
- Com us sentiríeu si haguéssiu de pagar el sou d'un any per retornar els interessos d'un crèdit que es va concedir al vostre país quan encara no havíeu nascut?
- Jugaríeu una partida en què les regles del joc les hagués posat l'altre participant i no us les hagués consultat abans?

Sabies que...?

 Davant la necessitat de distribuir els recursos escassos per satisfer unes necessitats humanes, en principi il·limitades, va aparèixer la ciència econòmica. Però, actualment, l'economia mundial i les organitzacions que la regulen no han pogut donar cap solució al fet que 5.000 milions de persones no tenen cobertes les necessitats bàsiques (vegeu la fitxa 5, pàg. 55, "Ric o pobre").

Tots els països que ara considerem rics econòmicament han passat per una etapa semblant a la que estan vivint els anomenats Països en Desenvolupament (PED). La diferència és que, en aquell moment, cada país podia controlar les condicions d'intercanvi i els preus d'allò que venia i comprava (impostos a les duanes...). Avui, les regles del joc d'intercanvi les han fixat els països rics i van en el sentit contrari. És a dir, promouen la competència i la lliure circulació de béns i serveis, de capitals... per tot el món, però sense tenir en compte que no tots els països tenen un desenvolupament humà semblant i que, per tant, no partim tots de la mateixa situació.

Aquest deteriorament de les condicions d'intercanvi es tradueix en el fet que els països empobrits han de vendre cada vegada més quantitat de matèries primeres (cafè, fusta...) per poder comprar productes manufacturats, ja que el preu dels primers s'ha reduït en els últims trenta anys, mentre que el preu de les manufactures augmenta constantment. Quan es compra cada vegada més car i es ven més barat és necessari endeutar-se.

El deute extern que pesa sobre les poblacions dels països endeutats provoca que no puguin invertir adequadament en els serveis bàsics com la salut i l'educació i que se sobreexplotin els recursos naturals del planeta, ja que molts països es veuen forçats a explotar i malvendre a grans empreses del nord els boscos, mines, petroli, gas, etc., per poder fer front als pagaments del deute, al mateix temps que se'ls acusa de mala conducta amb el medi ambient.

- En molts països, el deute extern per capita que s'ha de pagar és com el sou que guanya un treballador en un any.
- A principis del segle XXI, el preu internacional del cafè era el mateix que l'any 1970.
- Els EUA, la Unió Europea, el Canadà i el Japó controlen el 80% del comerç mundial.
- Les 200 empreses multinacionals més poderoses influeixen en la política mundial i comparteixen el poder amb governs i exèrcits: Aquestes 200 empreses es troben en 17 països. 74 són nord-americanes.

El **Producte Nacional Brut** (PNB) ens indica la capacitat de generar renda o riquesa que té un país.

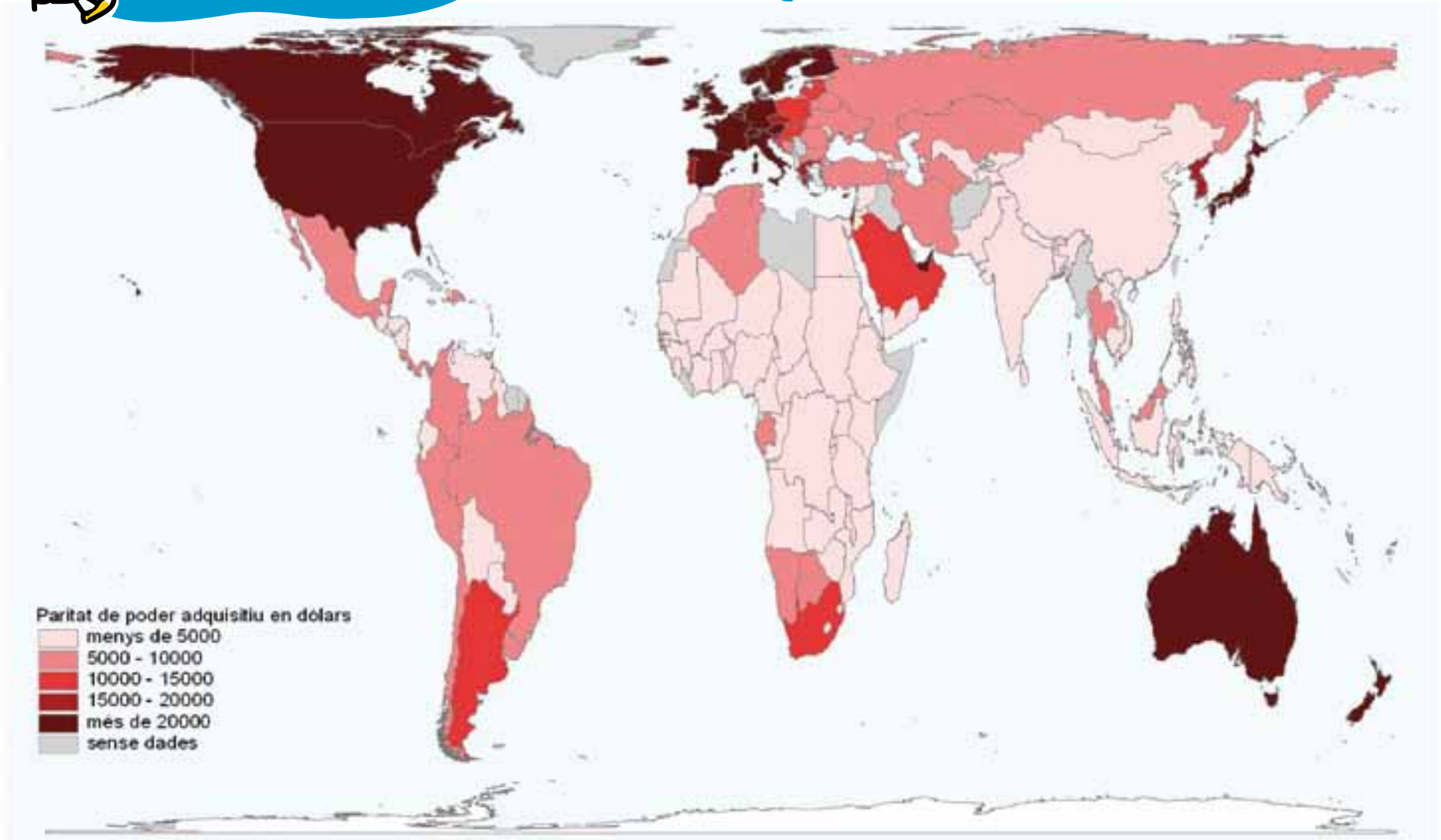
El Producte Nacional Brut (PNB) és el valor (en diners) que donem al total del que s'ha produït en un país. Aquesta producció s'aconsegueix amb el treball dels ciutadans i les ciutadanes d'un país, les empreses, etc., tant si viuen al seu territori com fora. El PNB es destina a la compra de béns i serveis per als seus habitants.

Normalment, el valor d'aquest indicador es divideix pel total de ciutadans/ciutadanes que té un país (PNB per capita) i així podem saber quants diners té per gastar en serveis i béns públics cada ciutadà. Com més alt sigui el valor, més diners tindran, sempre que hi hagi una distribució de la renda equitativa i justa.

Els nivells de riquesa dels països del món són molt desiguals, però es poden agrupar en: **ingrés alt**; hi ha 35 països habitats només amb 900 milions de persones; **ingrés mitjà**, s'hi engloben la majoria dels habitants del planeta, són 79 països amb 3.000 milions de persones, i **ingrés baix**, que és l'altre grup de països, 59, que té més quantitat de població, 2.700 milions de persones.

PARITAT DE PODER ADQUISITIU

Font: Banc Mundial, Setembre del 2006

Elaboració: Departament de Geografia i Sociologia, UdL.

Concentració de riquesa entre la població.

No perquè un país generi molta riquesa els seus ciutadans seran més rics o tindran una millor qualitat de vida. És necessària una justa distribució de la renda.

Segons el IDH/PNB, hem vist que la majoria de la població del món és més pobre que rica.

Però fins i tot als països més rics cada cop hi trobem més gent amb uns recursos econòmics insuficients.

Per aquest motiu, quan observem la riquesa d'un país, també és necessari tenir en compte com es reparteix aquesta entre els seus ciutadans/ciudadanes. Per exemple, ens podríem trobar en un país molt ric, com els EUA, amb un PNB molt alt, però que la riquesa es concentri només en un grup de persones. Per aquesta raó, és interessant veure de quin percentatge de la riquesa s'apropia el 20% de la població més pobre i quin % de la riquesa recau en la població més rica. També l'índex de desigualtat ens mostra la justa o injusta distribució de la renda.

En el cas de Sierra Leone, les xifres ens indiquen que el 10% més ric disposa de 87,2 vegades més que el 10% més pobre.

INGRÉS ALT, MITJÀ I BAIX

Classificació segons IDH	Participació en l'ingrés o el consum		Índex de desigualtat
	20% més pobre	20% més ric	10% més ric respecte al 10% més pobre
Desenvolupament humà alt			
Noruega	9,6	37,2	6,1
Suècia	9,1	36,6	6,2
Estats Units	5,4	45,8	15,9
Japó	10,6	35,7	4,5
Regne Unit	6,1	44,0	13,8
Espanya	7,0	42,0	10,3
Desenvolupament humà mitjà			
Rússia	6,1	46,6	12,7
Veneçuela	4,7	49,3	20,4
Brasil	2,6	62,1	57,8
Xina	4,7	50,0	18,4
Algèria	7,0	42,6	9,6
Pakistan	9,3	40,3	6,5
Marroc	6,5	46,6	11,7
Desenvolupament humà baix			
Mauritània	6,2	45,7	12,0
Senegal	6,4	48,2	12,8
Guinea	6,4	47,2	12,3
Mali	4,6	56,2	23,1
Sierra Leone	1,1	63,4	87,2

Font: PNUD 2006

Elaboració: Pròpia

Anomenem **comerç exterior** les relacions comercials (comprar i vendre) que s'estableixen entre diferents països.

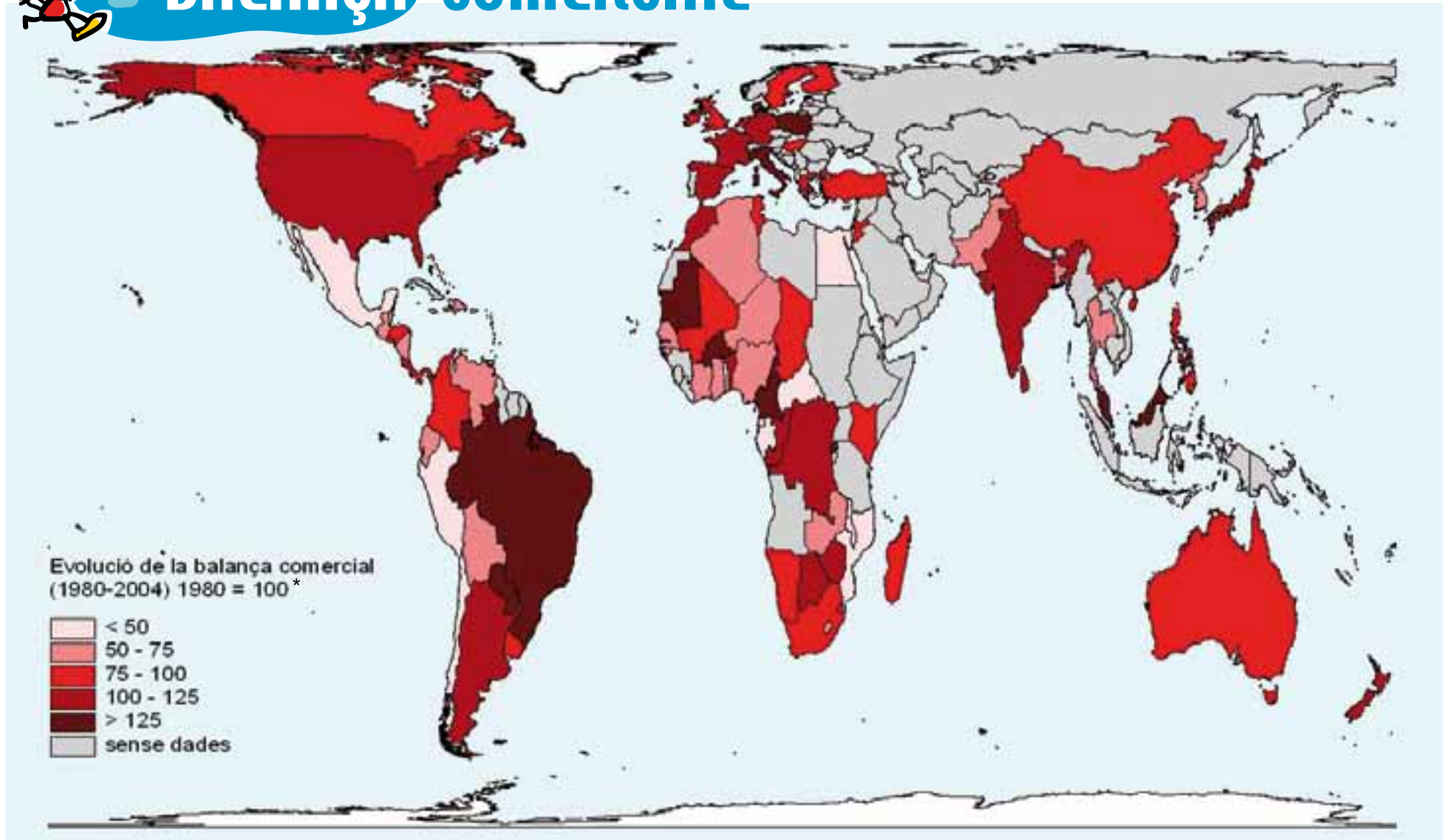

El **comerç exterior** es basa en les **importacions** i **exportacions**.

Quan un país ven béns i serveis a d'altres països del planeta, parlem d'exportacions. Si un país compra recursos naturals o altres productes i serveis (bancaris, mèdics, comunicació...) a d'altres països en diem importacions. Aquests intercanvis regulats per les normes del comerç internacional (fixades només pels països rics i les seves institucions: Organització Mundial del Comerç, Banc Mundial, Fons Monetari Internacional, G-8, Organització per a la Cooperació i el Desenvolupament Econòmic...) porten els països del Tercer Món cap a situacions de dependència, ja que han de comprar productes i/o serveis a preu de ric, mentre que els seus els han de vendre a uns preus molt inferiors. La situació d'aquests països empitjorarà si no canvien les normes del comerç internacional.

BALANÇA COMERCIAL

Font: [PNUD 2006](#)

Elaboració: [Departament de Geografia i Sociologia, UdL.](#)

*Un valor superior a 100 vol dir que el preu de les exportacions ha augmentat en relació amb el preu de les importacions.

El **deute extern** és el diner públic que alguns països empobrits han de pagar als bancs i les institucions dels països rics.

Hem vist que amb l'actual funcionament del comerç internacional els països més pobres s'acaben endeutant.

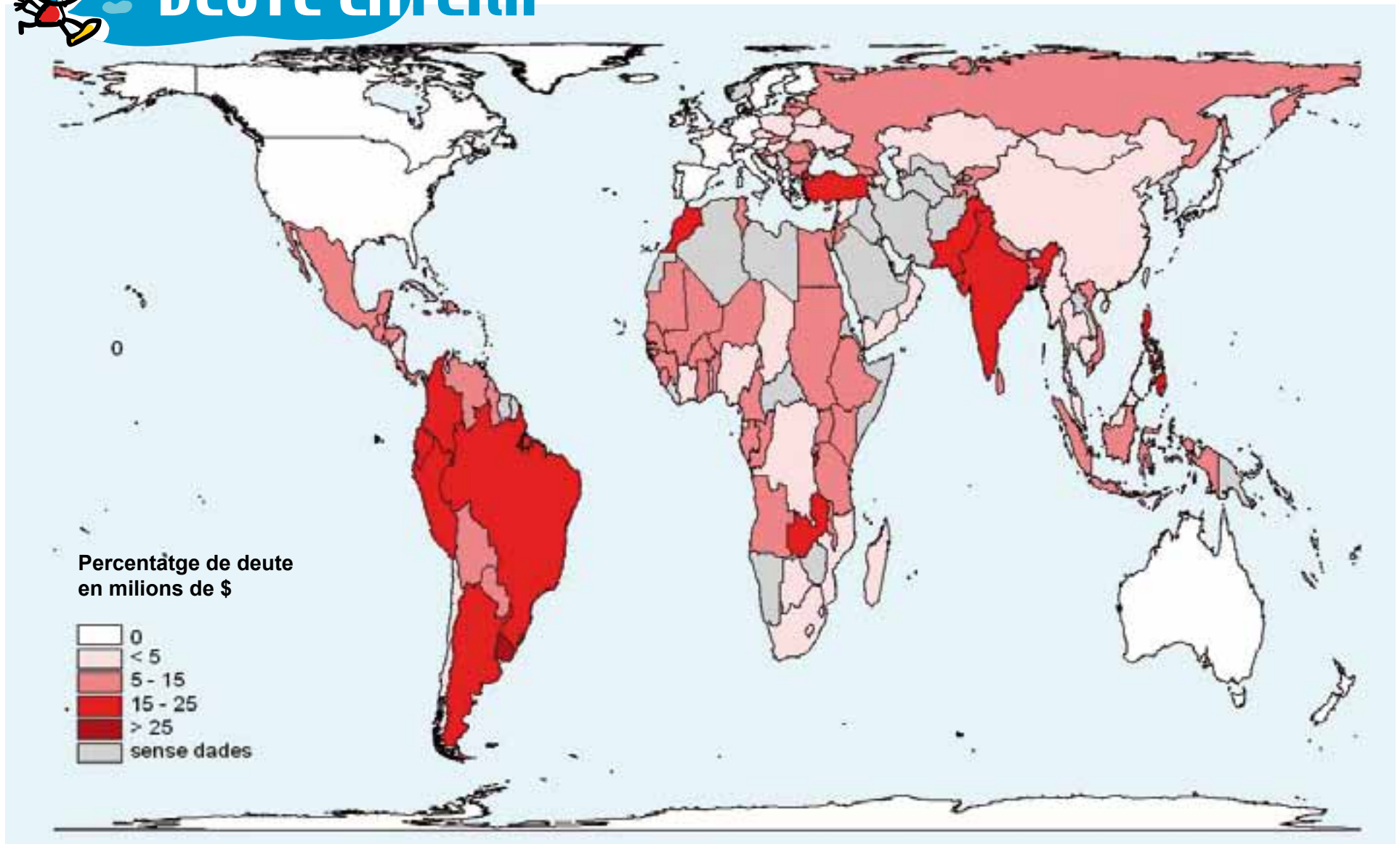
Si, a més a més, es tenen en compte les quantitats de diners i d'interessos del deute que alguns d'aquests països han de pagar cada any per aquells préstecs que els països enriquits els van concedir als anys seixanta i que es van encarir als vuitanta, la situació empitjora.

Un país que ven els seus productes i serveis a un preu cada cop més baix ingressa menys diners. Per tant, si el deute extern no varia o s'encareix, l'esforç que haurà de fer aquest país per pagar els diners que deu li serà més feixuc d'assumir.

Des d'algunes plataformes de ciutadans/ciutadanes es posa en dubte que sigui legítim fer pagar el deute a aquests països, sobretot si es té en compte el deute ecològic que els països desenvolupats estem contraient amb la població del sud; contaminació, emissions de CO₂, etc., amb conseqüències devastadores per a la seva economia.

DEUTE EXTERN

Font: PNUD 2006

Elaboració: Departament de Geografia i Sociologia, UdL.

Multinacionals i transnacionals.

La tecnologia, la publicitat i la manca de lleis internacionals han permès que les empreses transnacionals tinguin, en alguns casos, més poder que els governs.

A partir de la segona meitat del segle xx es produeix un gran avenç tant en la transmissió d'informació com en els transports. Aquest fet i la caiguda de les barreres comercials han permès la mobilitat de capital i de mercaderies arreu del món (únic mercat mundial), circumstància que ha provocat un augment del comerç internacional i de la interdependència entre països mai vist fins ara. Es tracta de l'anomenada **globalització econòmica**, un procés de creixent integració de les economies dels diferents països en una economia d'abast mundial governada pel sistema de lliure mercat. Aquesta situació beneficia enormement l'aparició d'empreses transnacionals (Nike, Coca-cola...). Combinats d'empreses que tenen les seues normalment als països del nord, que és on dissenyen, comercialitzen i distribueixen els productes i, per tant, on es queda la major part del benefici.

D'altra banda, les seves empreses filials s'especialitzen i només se centren en les fases d'extracció de matèries primeres i de producció, les menys remunerades. S'instal·len en aquells països que els ofereixen més avantatges (mà d'obra i matèries primeres barates, poques obligacions mediambientals i prohibició de sindicarse), normalment els països del Tercer Món, i canvien de lloc quan les condicions no els són tan favorables (deslocalització). Tot i que generen una gran part del comerç internacional, aquest es produeix dins de les pròpies empreses (filials, seu...). Entre elles es compren i es venen més barat; no respecten el preu de mercat, i, per tant, augmenten la situació d'endeutament dels països pobres a canvi de crear-hi llocs de treball mal pagats i inestables.

MULTINACIONALS I GLOBALITZACIÓ

LLISTA DE LES MULTINACIONALS MÉS IMPORTANTS DEL MÓN I EL SEU ORIGEN

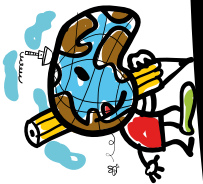
SECTOR	NOM EMPRESA (mil milions)	ORIGEN
Alimentació	<ul style="list-style-type: none"> Nestlé SA (78,6 al 2006) Kraft Food Inc (34,4 al 2006) Coca-cola (22 al 2006) Procter & Gamble (76,5 al 2006) 	Suïssa Estats Units Estats Units Estats Units
Automoció	<ul style="list-style-type: none"> Ford Motor (164,2 al 2003) General Motors (19,3 al 2004) Toyota (172,7 al 2005) BMW Volkswagen (113,3 al 2003) 	Estats Units Estats Units Japó Alemanya Alemanya
Cosmètics	<ul style="list-style-type: none"> L'Oreal (13,9 al 2005) Gillette Co (10,5 al 2004) Colgate-Palmolive (12,2 al 2006) Johnson & Johnson (53,3 al 2006) Bayer (38,7 al 2004) Aron (7,5 al 2004) 	França Estats Units Estats Units Estats Units Estats Units Estats Units
Ordinadors	<ul style="list-style-type: none"> IBM (91 al 2005) Hewlett-Packard Co. Sony (63,3 al 2003) Microsoft (32,2 al 2003) EDS Carp (21,5 al 2002) CSC (14,1 al 2005) 	Estats Units Estats Units Japó Estats Units Estats Units Estats Units
Moda	<ul style="list-style-type: none"> Unilever Nike (10,7 al 2003) Levi Strauss i Co 	Regne Unit Estats Units Estats Units
Tabac	<ul style="list-style-type: none"> Altria, ex-Philip Morris Co (101,4 al 2006) Japan Tobacco (37,5 al 2003) BAT (British American Tobacco) (35,6 al 2002) 	Estats Units Japó Regne Unit
Banca	<ul style="list-style-type: none"> Citigroup Inc (146,6 al 2006) ING Groep (99,5 al 2002) Deutsche Bank JP Morgan Chase & Co (61,4 al 2006) Fannie Mae (53,8 al 2003) 	Estats Units Països Baixos Alemanya Països Baixos Alemanya

Font: PNUD 2007-08

Elaboració: Departament de Geografia i Sociologia, UdL.

- a. Quants països o territoris del continent africà hi ha en el primer nivell del PNB, ingrés alt?
- b. Quants països o territoris del continent europeu hi ha en el tercer nivell del PNB, nivell baix?
- c. Quin continent té més països o territoris en el segon nivell del PNB, nivell mitjà?
- d. Compareu la classificació del PNB per capita amb l'Índex de Desenvolupament Humà (vegeu el capítol "Ric o pobre", pg. 55). Hi trobeu diferències significatives? Indiqueu els casos més rellevants.
- e. En quin tipus de països la desigualtat de la participació en l'ingrés o consum és més gran?
- f. Analitzeu les dades d'Espanya pel que fa a les desigualtats de la participació en l'ingrés o consum. Quina valoració en faríeu?
- g. En els últims tres anys, el preu internacional del cafè s'ha reduït un 35%; l'any 2002 el seu preu era el mateix que el 1970, en canvi, el preu al qual el paguem nosaltres, a Catalunya, ha pujat un 20%. Qui penseu que n'han estat els beneficiaris? I els més perjudicats?
- h. Molts països pobres reben un ajut dels països rics que és inferior a la quantitat que paguen per retornar el seu deute extern. Aquesta situació, penseu que és sostenible a llarg termini? Per grups, penseu possibles alternatives al problema del deute, poseu-les en comú i debateu-ho defensant cadascú la vostra postura (els grups han de representar els bancs del nord, els governs dels països rics, els governs dels països pobres i petits agricultors dels països pobres).
- i. Compareu la quantitat de diners (en % sobre el PIB) que els següents països —Hongria, Brasil, Indonèsia i Angola— destinen a educació (consulteu l'últim informe sobre desenvolupament humà del PNUD i la fitxa 11 d'Educació, pg. 127) amb el pagament anual del deute.
Penseu que això té a veure amb les altes taxes d'analfabetisme? I amb el fet que en molts països l'ensenyament no sigui gratuït?
- j. Fes un balanç (positiu i negatiu) del que pot aportar la instal·lació d'una empresa multinacional en un país pobre.
- k. Què creieu que passaria si una multinacional instal·lada al vostre poble marxés a una altra localitat? Podeu ajudar-vos buscant informació sobre casos reals que s'han donat a les comarques de Lleida (Lear, Joyco...).

COMERÇ JUST

Hem de buscar fórmules per trencar amb les actuals regles del joc econòmic; alternatives que ens ajudin a crear un comerç més just i solidari. El comerç just és una forma alternativa de comerç que busca aconseguir unes relacions comercials més equitatives entre els països rics del nord i els països empobrits del sud del planeta. El comerç just té en compte valors ètics i mediambientals enfront dels criteris exclusivament econòmics del comerç tradicional. Es basa en els següents principis: preu just que cobreix el cost de producció dels articles, retribució digna pel treball, respecte pels drets humans i laborals, eradicació de l'explotació infantil, beneficis socials per a les comunitats productores, respecte pel medi ambient.

Exerceix un consum responsable. Amb les teves compres pots contribuir a fer un món millor:

- Consumeix allò que necessitis i evita fer despeses innecessàries.
- Consumeix a casa productes de comerç just.
- Demana al teu botiguer habitual que tingui productes de comerç just.
- Demana que la màquina de cafè del teu lloc de treball utilitzi cafè de comerç just.
- Si has de fer un regal, compra productes de comerç just.
- Participa en les campanyes per exigir un comerç internacional més just.

- [http:// www.oecd.org](http://www.oecd.org) · Organització per la Cooperació i el Desenvolupament Econòmic
- [http:// www.undp.org](http://www.undp.org) · Programa de les Nacions Unides per al Desenvolupament
- [http:// www.worldbank.org](http://www.worldbank.org) · Banc Mundial
- [http:// www.odq.cat](http://www.odq.cat) · Observatori del Deute
- [http:// www.quiendebeaquien.org](http://www.quiendebeaquien.org) · Campanya Qui deu a qui?
- [http:// www.cadtm.org](http://www.cadtm.org) · Comitè para la anulació de la deuda del Tercer Mundo
- [http:// www.imf.org](http://www.imf.org) · Fons Monetari Internacional
- [http:// www.transnationale.org](http://www.transnationale.org) · Portal d'informació sobre les empreses
- [http:// www.corpwatch.org](http://www.corpwatch.org) · Anàlisi de les multinacionals
- [http:// www.ideas.coop](http://www.ideas.coop) · Observatori de Corporacions Internacionals
- [http:// www.opcions.org](http://www.opcions.org) · Revista *Opcions*, del Centre d'Investigacions i Informació en Consum
- [http:// www.consumehastamorir.com](http://www.consumehastamorir.com) · Reflexió sobre la societat de consum
- [http:// www.xarxaconsum.net](http://www.xarxaconsum.net) · Campanya comerç just
- [http:// www.gloobal.net](http://www.gloobal.net) · La cooperació internacional en xarxa
- [http:// www.intermonoxfam.org](http://www.intermonoxfam.org) · Intermon i comerç just
- [http:// hdr.undp.org/es/](http://hdr.undp.org/es/) · Informes sobre desarrollo humano.

QUI SOM, D'ON VENIM I CAP A ON ANEM

Què en penses?

- Si la població mundial continua creixent al ritme actual, creus que el planeta tindrà prou recursos per sostenir el creixement? Pensa sobre els límits de la Terra.
- De què creus que depèn el nombre de persones que habitaran el planeta d'aquí a 50 anys?
- Amb quines dificultats es troben les parelles de moltes zones del món per utilitzar mètodes anticonceptius?
- Com us sentiríeu si per treballar haguéssiu de marxar forçosament del vostre país?

 El fort creixement de la població mundial és un fenomen recent en la història de la humanitat. De fet, els humans van necessitar milers d'anys per arribar a la xifra de 1.000 milions. Però a partir del segle xx i sobretot durant la segona meitat de segle, l'augment de població va ser imparable.

En els darrers anys, s'ha estabilitzat el **creixement natural de la població**, o el que és el mateix, la diferència entre els naixements i les defuncions que es produeixen en un període i població concrets. En el futur, sembla que el creixement serà menor en proporció als altres anys, però com que el total de la població ja és tan gran, encara que es tinguessin menys fills i hi hagués més defuncions, continuaríem creixent enormement.

Actualment, l'Organització de les Nacions Unides (ONU) preveu que la població mundial no s'estabilitzarà fins al segle xxii. Segons aquest pronòstic, podem arribar a l'any 2050 i trobar-nos amb tres escenaris diferents:

Escenari alt, que arribem als 11.000 milions d'habitants; escenari mitjà, que arribem als 9.300 milions, i escenari baix, que passem dels 6.750 milions que som avui a 7.800 milions.

De què dependrà que en el futur ens trobem en un escenari o en un altre? Doncs, bàsicament, dels canvis que es produeixen a la població de l'Àfrica, l'Àsia, i, en menor mesura, de l'Amèrica Llatina, ja que l'evolució de la població d'Europa, Amèrica del Nord i Oceania sembla que no variarà gaire. El fet de ser més o menys milions d'habitants al 2050 dependrà bàsicament de les polítiques demogràfiques. És a dir, de les mesures que els governs (i altres grups de pressió) de tot el món prenguin respecte a l'accés als mètodes anticonceptius, la situació de la dona, l'accés i millora de l'educació, l'alimentació, les condicions sanitàries o la lluita contra la sida. D'aquests i, evidentment, d'altres aspectes dependrà el nombre de persones que en el futur habitaran el planeta, i sobretot de la qualitat de vida i dels recursos necessaris de què disposaran.

Sabies que...?

- La població mundial es va doblar en tan sols 39 anys (del 1960 al 1999). Des de 1999 fins avui encara ha crescut un 10% més.
- A Catalunya, moren 4 nadons de cada 1.000 abans de fer un any, mentre que a Níger en moren 150 de cada 1.000.
- L'esperança de vida a l'Àfrica és de 50 anys.
- A Espanya, les dones tenen de mitjana 1,4 fills; al Iemen, Mali o Angola, la mitjana és de 7 fills per dona.

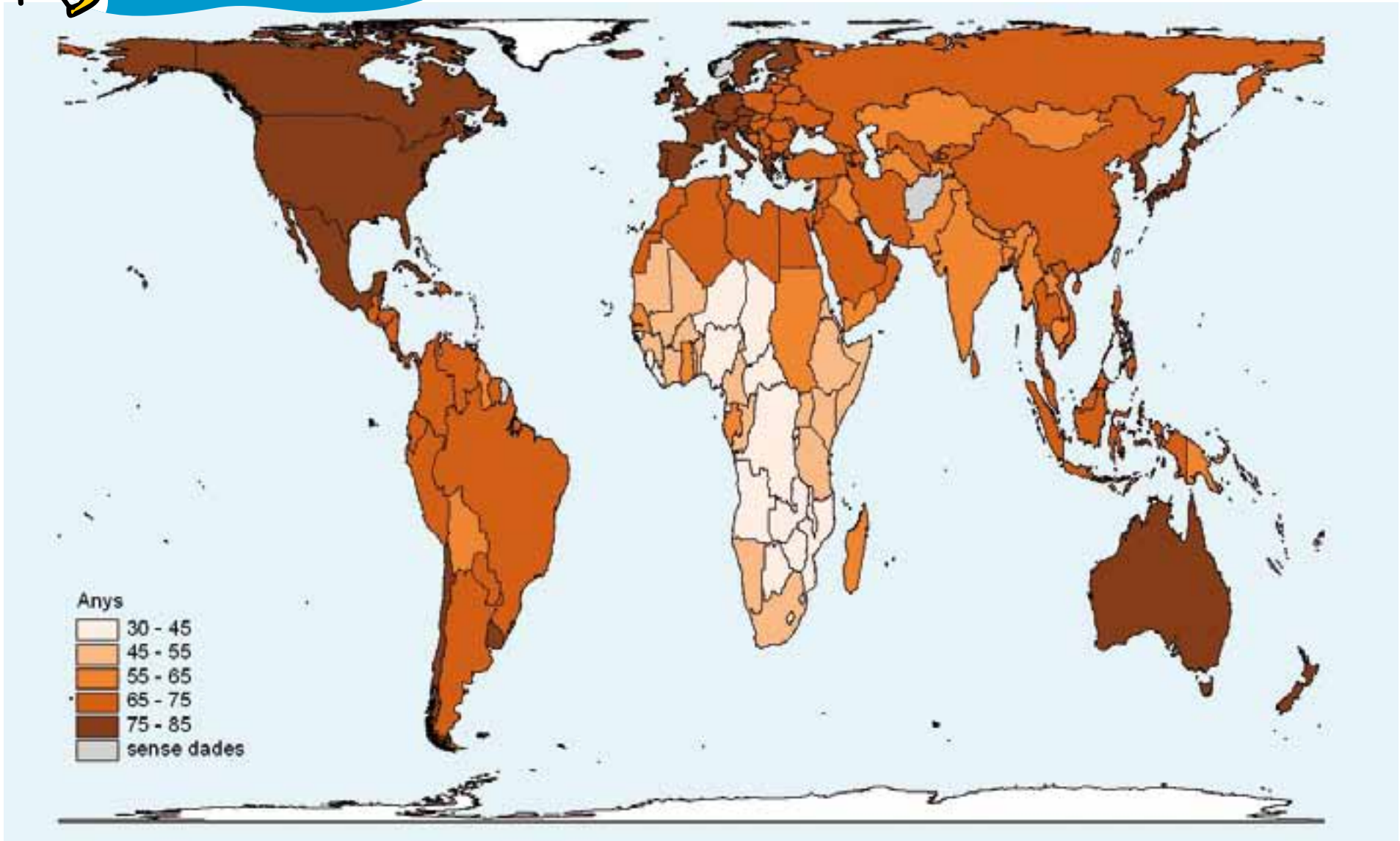
L'esperança de vida és la mitjana d'anys que algú pot viure si les condicions existents en la data del seu naixement es mantenen al llarg de la seva vida. Depèn, entre d'altres factors, de la sanitat, l'accés als fàrmacs, l'alimentació...

Dèiem que el creixement natural de la població depèn dels naixements i de les defuncions. Però és la mortalitat infantil més que l'allargament de la vida de les persones la que fa variar més l'esperança de vida. A mesura que es van reduint les morts d'infants de menys d'un any, l'esperança de vida augmenta de forma decidida, i això dependrà del desenvolupament de cada país, de la seva sanitat, de l'accés als medicaments, etc. En general, cada cop moren menys infants, sobretot als països enriquits. De tota manera, el deteriorament del sistema sanitari en alguns països com Rússia i la despreocupació davant la tragèdia de la sida a l'Àfrica (vegeu la fitxa 9 "Prevenir o curar", pg. 103), la fam a Rwanda... encara exageren més les diferències entre els anys que pot viure una persona en un país enriquit o en un d'empobrit.

ESPERANÇA DE VIDA

Font: PNUD 2007-08

Elaboració: Departament de Geografia i Sociologia, UdL.

Natalitat i mortalitat.

L'índex de fecunditat (ISF) expressa la mitjana de fills que una dona haurà tingut al llarg de la seva vida fecunda i depèn, en part, de la cultura, l'educació, la situació econòmica, etc. Aspectes que influeixen en l'accés que les parelles puguin tenir als mètodes anticonceptius.

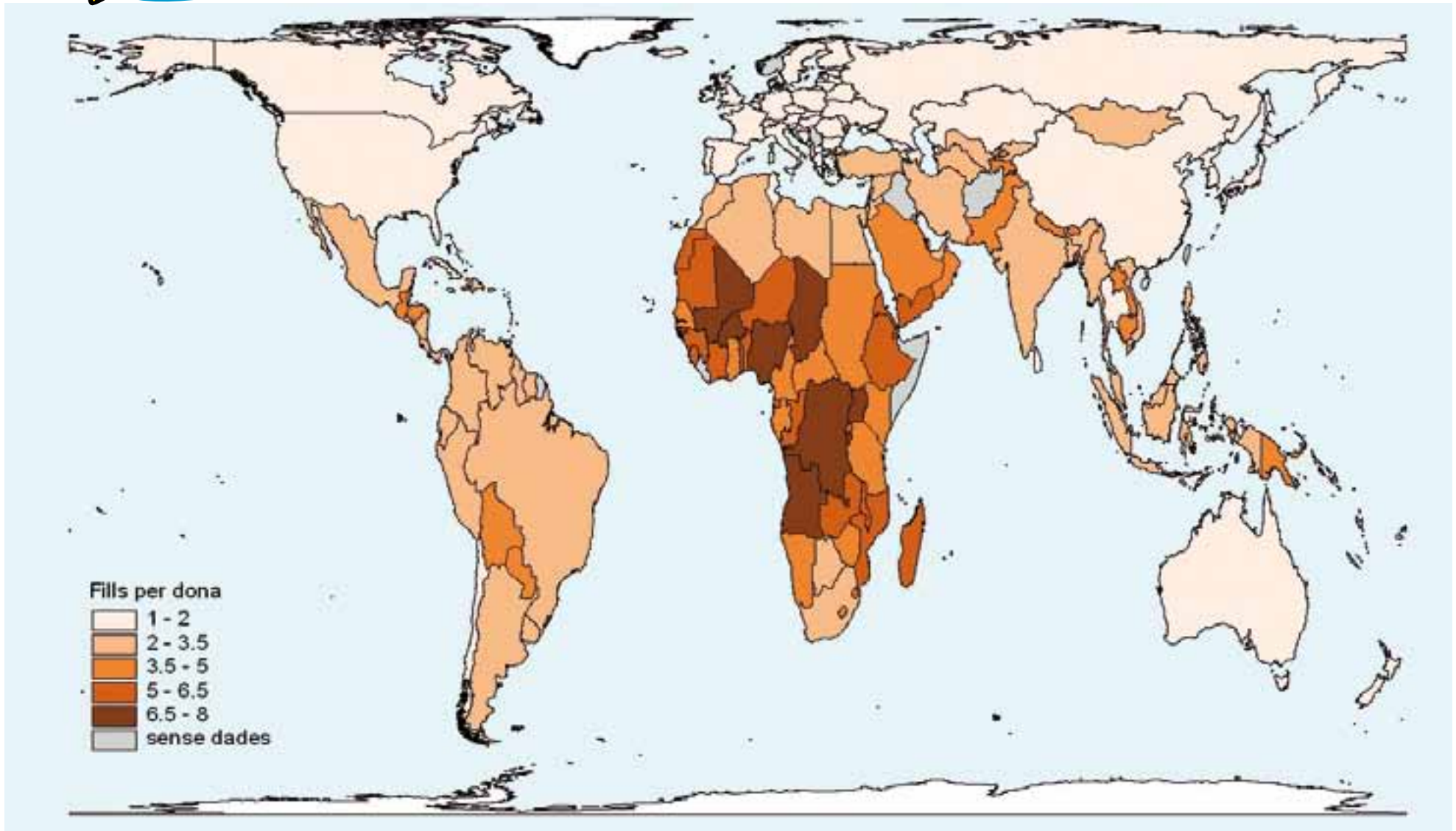
El motiu principal que explica les diferències en la natalitat dels països respon al fet que, a les societats occidentals, els naixements són fruit de la voluntat de les parelles. Gràcies, entre altres raons, a l'accés als mètodes anticonceptius, aquestes poden practicar lliurement allò que en diem planificació familiar o control de natalitat.

Però les parelles de molts països empobrits, per motius de religió, d'educació, manca d'informació i de recursos, no tenen a l'abast aquests mètodes anticonceptius. L'elevada natalitat no permet trencar el cercle que aquesta manté amb la pobresa.

A l'Amèrica Llatina, per exemple, s'ha produït un descens de la natalitat gràcies, en part, a la difusió dels mètodes anticonceptius. Aquest fet ha permès dedicar més diners a cada fill i donar-los una millor formació i, alhora, ha millorat la situació de la dona i s'ha reduït la mortalitat infantil.

ÍNDEX DE FECUNDITAT

Font: PNUD 2007-08

Elaboració: Departament de Geografia i Sociologia, UdL.

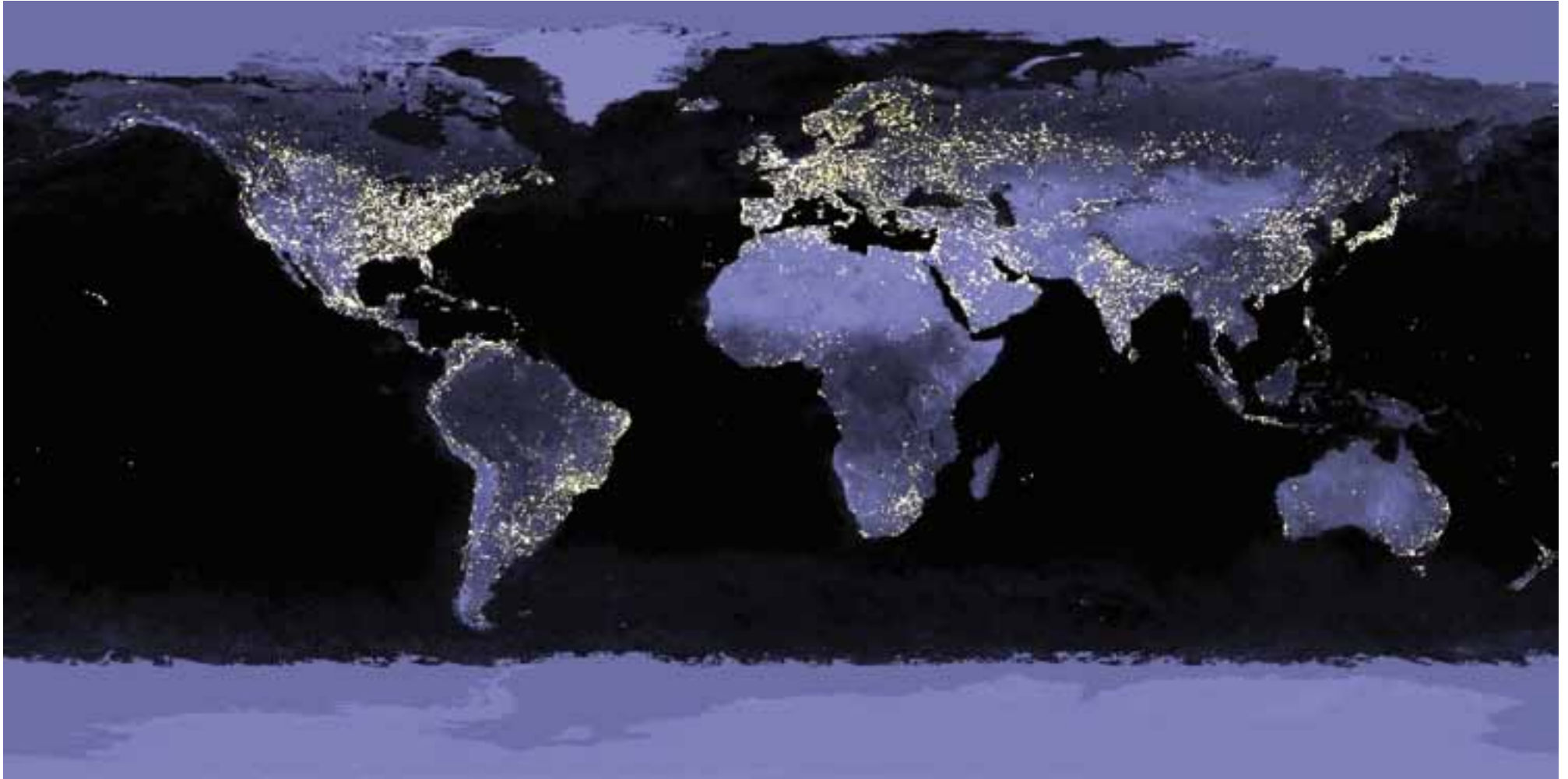
La **sobrepoblació** és tant un fenomen de distribució de recursos com de distribució de població en el territori (densitat de població).

Quan parlem de sobrepoblació, pensem normalment en els països empobrits. Però la realitat no és ben bé així; entre els dotze països amb més densitat hi trobem Holanda, Bèlgica, el Regne Unit i Alemanya (fixa't al mapa mural, en el mapa de densitat de població situat al marge dret). No obstant això, el principal problema que presenta la sobrepoblació és l'accés dels ciutadans/ciutadanes als recursos, el consum d'energia i la capacitat de generar residus (vegeu la Fitxa 6 "Medi ambient", pg. 63). L'impacte que té sobre el planeta la nostra generació de residus és enorme i creix molt més per cada infant que neix als països industrialitzats. ¿Tenim dret a continuar en aquesta línia sabent les conseqüències que el nostre consum excessiu i la producció de residus tenen sobre els habitants de tot el món?

CONTAMINACIÓ LUMÍNICA “Earth’s city lights”

Font i elaboració: [NASA](#)

Els actuals **moviments migratoris** són, en part, el resultat del desequilibri en la distribució de la riquesa al món.

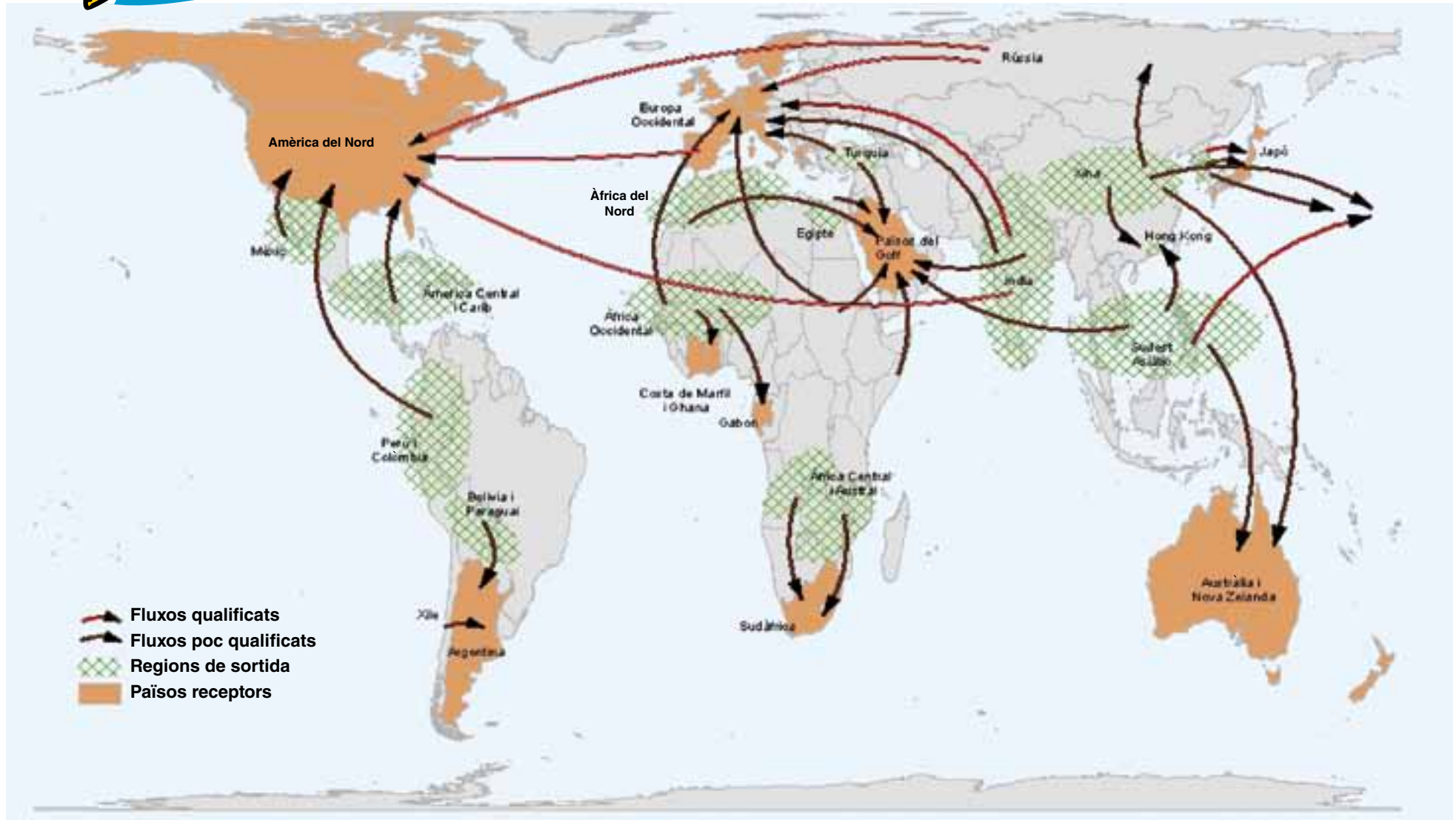
El fenomen de les migracions no és nou, malgrat que cada cop afecti més països i els seus efectes siguin més visibles a les nostres ciutats, als mitjans de comunicació, etc. Al llarg de la història, com avui, milions de persones han abandonat els seus països per instal·lar-se en d'altres; la gran majoria emigren per força buscant una vida millor.

La direcció dels corrents migratoris va dels actuals països empobrits (amb molta població jove sense poder treballar) als enriquits (amb tendència a l'envelliment i necessitat de mà d'obra). Són, per tant, un reflex de les desigualtats al món.

Per a alguns països del Tercer Món, els estalvis que els immigrants hi envien suposen una de les principals fonts d'ingressos, més que l'ajuda al desenvolupament o el valor de les exportacions del seu país. Però en les societats d'acollida, apareixen actituds racistes davant l'arribada de persones immigrades procedents de cultures diferents. Aquestes actituds discriminatòries, però, es donen més per la manca de recursos econòmics dels nousvinguts que no pas per les diferències culturals que mostren.

FLUXOS MIGRATORIS

Font i elaboració: *Atles de Le Monde Diplomatique*, 2006

activitats

- En alguns països s'intenta controlar la natalitat. A la Xina, per exemple, el govern va dictar el 1979 una llei que consisteix en "un fill/a per dona". Es coneix com la política del fill únic. Com a conseqüència, moltes famílies provoquen avortaments selectius (prefereixen tenir un nen abans que una nena). Aquest fet desequilibra la població (hi ha molts més homes que dones). Altres països, en canvi, incentiven la natalitat. Què en penseu, d'aquestes polítiques contradictòries? Creieu que han de ser els governs els que influeixin en una decisió tan personal i lliure com és tenir un fill/a?
- Quines són les principals causes que influeixen en l'esperança de vida en néixer? I en la mortalitat infantil?
- Reflexioneu sobre la importància que té l'educació, la cultura, la situació econòmica i la situació de la dona a l'hora de tenir més o menys fills.
- Compareu en els següents països —Noruega, Sri Lanka, Guatemala i Sierra Leone— la relació entre el desenvolupament humà i la reducció de la fecunditat.
- Sabeu que a Catalunya cada cop hi ha més població gran? Amb quines condicions solen viure? Com creieu que se senten? Quines conseqüències pot tenir un envelliment excessiu de la població?
- Creieu que governs i ciutadans/ciutadanes donem les mateixes facilitats a un jugador africà del Barça, a una executiva d'una multinacional japonesa, a una noia de fer feines de l'Europa de l'Est o a un petit comerciant que ha arribat del Magrib? Quins aspectes diferencien els uns dels altres? Què condiciona la nostra actitud envers la immigració? Raoneu la resposta.
- Imagineu que heu emigrat del vostre país, i heu hagut de deixar la vostra família i els amics sense saber del cert amb el que us trobareu en el nou destí. Quins creieu que poden ser els motius que porten algú a prendre aquesta decisió?

tendències

Si observem l'evolució de la població mundial, podem veure-hi alguns fenòmens que prendran més importància en el futur.

Envel·liment de la població. Cada cop hi ha més gent gran i de més edat. Mentre que la ciència s'entossudeix a augmentar l'esperança de vida en més de cent anys, els nostres avis cada cop estan més aïllats i poc valorats (als EUA existeixen ciutats només d'ancians). En una societat en què el que més importa és produir i consumir, se sobrevalora la joventut i no es té en compte l'experiència de la gent gran a l'hora de construir un futur millor.

Inquietuds de futur. En els països del nord, les preocupacions per l'envelliment de la població se centren en tres àmbits: la capacitat futura de creixement econòmic, l'increment de costos de l'Estat del benestar (viabilitat del sistema de seguretat social i els problemes de l'atenció de les persones grans en un context de canvis familiars) i major individualisme. Als països del sud, el fenomen de l'envelliment es preveu tardà, però més intens. El fort creixement de la població en aquests països pot conduir cap a la ràpida creació de megaciutats sense els serveis públics necessaris, on la marginalitat, la pobresa i la inseguretat afectaran sobretot els col·lectius més febles.

xarxa

- [http:// www.un.org/popin](http://www.un.org/popin) · Nations Unides Informe sobre Població
- [http:// www.fao.org](http://www.fao.org) · Organització de les Nations Unides per a l'Alimentació i l'Agricultura
- [http:// www.undp.org](http://www.undp.org) · Programa de les Nations Unides per al Desenvolupament (PNUD)
- [http:// www.unfpa.org](http://www.unfpa.org) · Fons de Població de les Nations Unides (FNUAP)
- [http:// www.popcouncil.org](http://www.popcouncil.org) · Population Council
- [http:// www.prb.org](http://www.prb.org) · Population Reference Bureau
- [http:// www.iuss.org](http://www.iuss.org) · International Union of Soil Sciences
- [http:// opr.princeton.edu/popoclock](http://opr.princeton.edu/popoclock) · Population Clock (comptador de la població mundial)
- [http:// www.gloobal.net](http://www.gloobal.net) · La cooperació Internacional en xarxa
- [http:// www.idescat.net](http://www.idescat.net) · Institut d'Estadística de Catalunya
- [http:// hdr.undp.org/es/](http://hdr.undp.org/es/) · Informes sobre desarrollo humano

PREVENIR O CURAR

Què en penses?

- Què és per a vosaltres estar sa? Quan estem tristos o deprimits, podem dir que estem sans?
- Com és que als països pobres les persones moren de malalties que aquí es poden curar en dos dies?
- Alguna vegada has necessitat tractament mèdic? Quins medicaments has pres? T'imagines haver de seguir un tractament mèdic i no disposar dels diners per comprar les medicines?

Sabies que...?

- Hi ha més de 40 milions de persones infectades pel VIH al planeta, de les quals 26 milions són africans. El 57% dels afectats són nenes i dones.
- L'esperança de vida en alguns països de l'Àfrica subsahariana no arriba als 35 anys.
- 11 milions d'infants de menys de 5 anys van morir al Tercer Món en només 1 any a causa d'infeccions.
- Només a l'Hospital Arnau de Vilanova de Lleida hi ha més metges que en tot un país de l'Àfrica (Moçambic) de 18 milions d'habitants.
- A Lleida, des del 1981 fins al 2004 han mort 485 persones a causa de la sida.
- L'any 2004 van morir 2,8 milions de persones a causa de la sida a l'Àfrica subsahariana.

L'Organització Mundial de la Salut (OMS) va definir l'any 1948 **la salut** com estar sa (no tenir cap malaltia) i, a més a més, gaudir d'un estat de benestar físic, mental i social. Aquesta mateixa organització, al 1977, es va proposar com a objectiu "la Salut per a tothom l'any 2000". Aquells anys, altres col·lectius d'experts van ampliar la definició de salut i la van entendre com la manera de viure independent, solidària i joiosa. Però des d'aleshores no solament no ha millorat l'estat de la salut a tot el món, sinó que ha empitjorat.

El nostre país és considerat un país desenvolupat. Aquest fet i l'entorn polític i social ens permet disposar de tot el necessari per viure i gaudir d'un sistema sanitari que ens arriba a tots els ciutadans/ciutadanes. Això fa que tinguem una bona salut i una alta esperança de vida.

Però no tots els països estan en la mateixa situació. De vegades, a causa de l'egoisme dels éssers humans i la manca d'unes lleis obligatòries per a tots els estats, les persones, les grans empreses (majoritàriament dels països rics) i els governs exploten els més febles. I és que la salut depèn també de l'educació, l'economia, el desenvolupament... Les mancances econòmiques i la desinformació que pateixen gran part dels habitants del món provoquen una alta mortalitat entre els més joves, i, com a conseqüència, una baixa esperança de vida.

Fixeu-vos cap a on ens condueix aquest desequilibri: les morts als països rics es produeixen per alimentar-se massa (obesitat, malalties del cor...), mentre que als països pobres les morts es deuen a la falta d'aliments (desnutrició), d'aigua potable, d'higiene... Moltes d'aquestes malalties, infeccions, que es pateixen al Tercer Món són fàcils de curar als nostres països.

Les principals causes de mortalitat al món són diferents al nord i al sud.

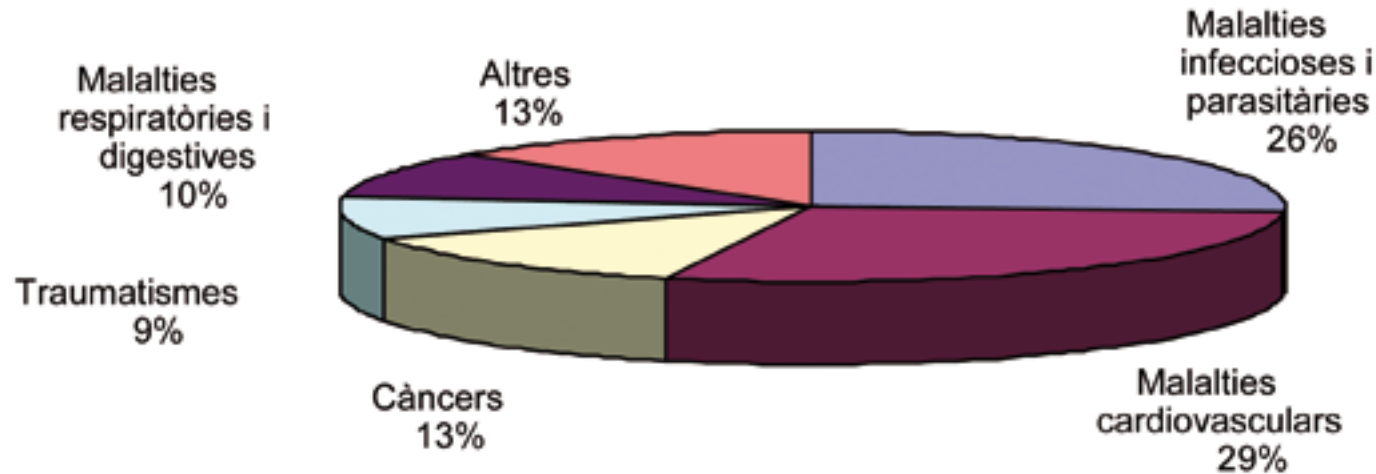

Les malalties cardiovasculars (del cor), càncers... són la principal causa de mort al Primer Món. Provocades per menjar massa i massa sovint, pel consum excessiu de drogues com el tabac i l'alcohol, per la falta d'exercici, per l'estrès, etc.

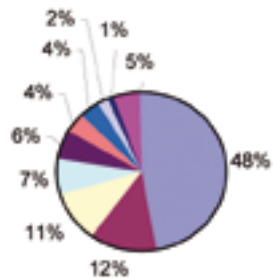
En canvi, els ciutadans/ciudadanes dels països del Tercer Món, i sobretot els infants i les dones embarassades (la població més dèbil), moren per malalties infeccioses. D'una banda, aquestes es transmeten molt fàcilment per la falta de clavegueres i per les aigües brutes; a més a més, l'aigua que beuen no està tractada i amb facilitat s'agafen diarrees. D'altra banda, la falta de medicaments essencials, de metges i d'informació, sobretot per a les dones, fa imparables aquestes malalties infeccioses.

PRINCIPALS CAUSES DE MORTALITAT AL MÓN

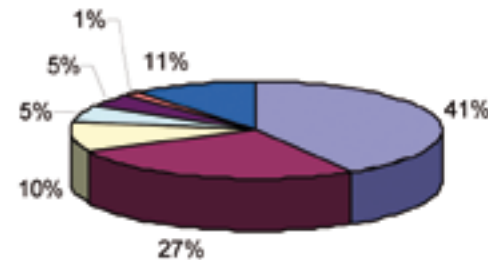

Causes de mortalitat a l'Àfrica

- Malalties infeccioses i parasitàries
- Infeccions respiratòries
- Malalties cardiovasculars
- Traumatismes
- Afeccions perinatals
- Càncers
- Malalties respiratòries i digestives
- Afeccions maternes
- Carències nutricionals
- Altres

Causes de mortalitat a Europa

- Malalties cardiovasculars
- Càncers
- Malalties respiratòries i digestives
- Traumatismes
- Infeccions respiratòries
- Malalties infeccioses i parasitàries
- Altres

Font i elaboració: Pròpia

Per evitar les morts a causa de **la sida** es necessiten diners i voluntat per facilitar tant els medicaments com la prevenció.

Les malalties de transmissió sexual, principalment la sida, causen moltes morts. Aquesta malaltia la provoca un virus que mata les cèl·lules que ens defensen i aleshores s'agafen amb molta facilitat infeccions, càncers... Aquest virus es pot transmetre per contacte sexual, per la sang, a través de la placenta de la mare al seu fill o a través d'agulles d'injectar.

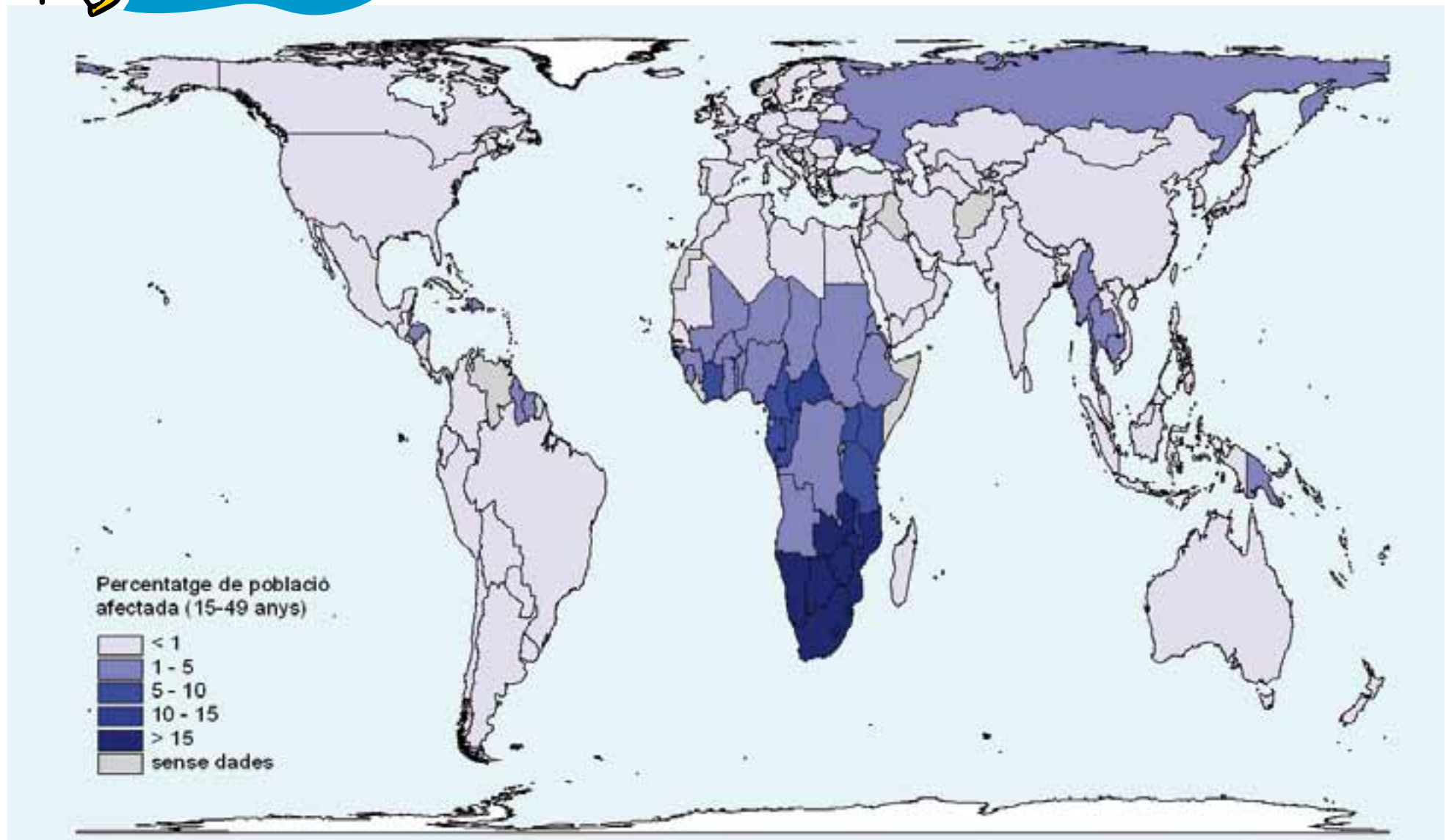
Als països pobres, aquesta malaltia va en augment, perquè no tenen diners per comprar els medicaments, no tenen ni informació, ni mitjans de prevenció per evitar-la (que és el primer pas i el més important).

Als països rics, cada cop hi ha menys morts a causa de la sida, gràcies als medicaments, encara que es detecten nous contagis per la falta de prevenció.

Només us cal mirar el mapa per adonar-vos del greu error que s'està cometent si tenim en compte la importància dels diners en aquest desastre humà.

VIH AL món

Font: PNUD 2006, WHO i UNAIDS

Elaboració: Departament de Geografia i Sociologia, UdL.

La importància de l'alimentació.

Una adequada alimentació és clau per al futur de persones i pobles.

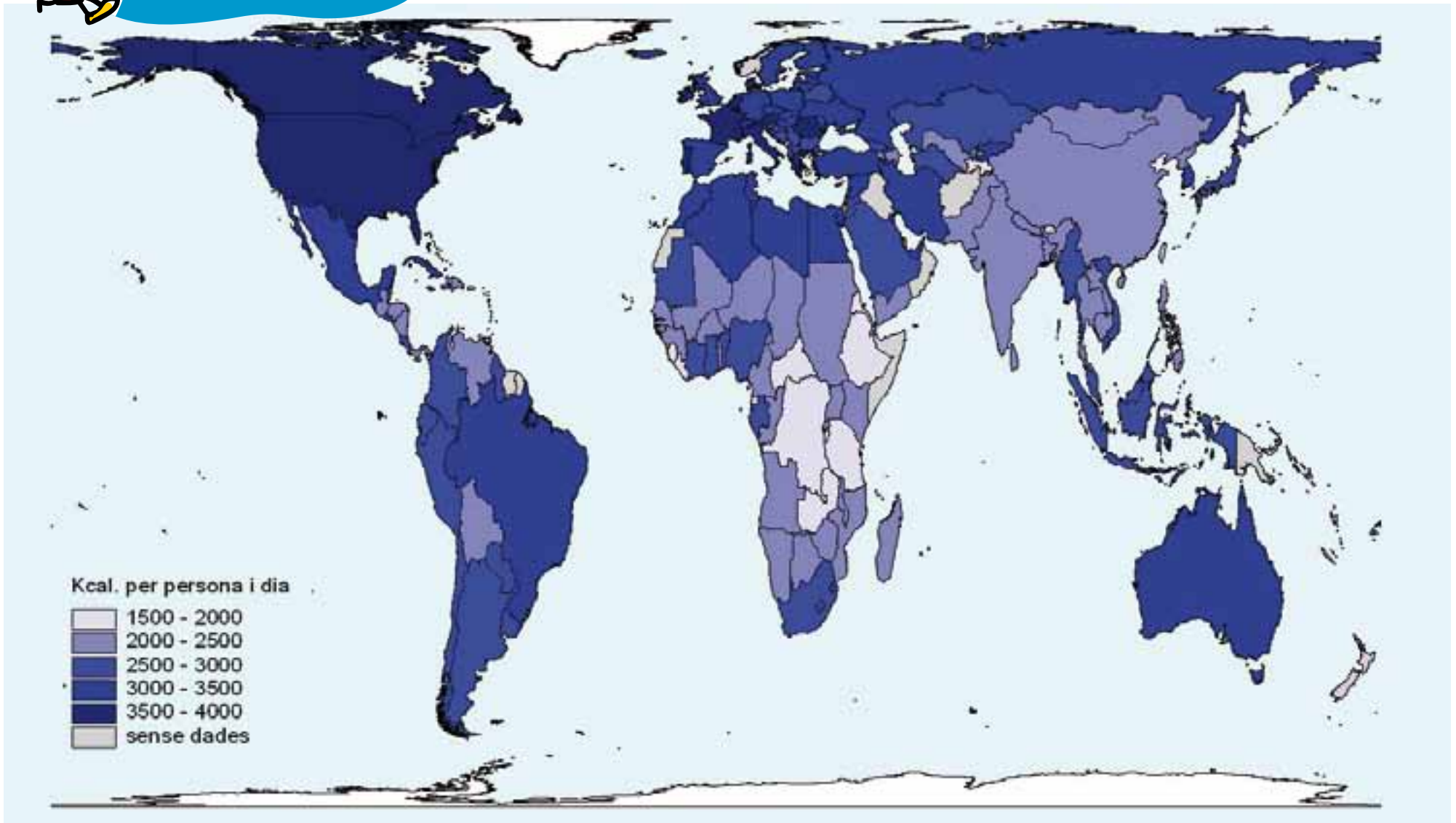
La manera com ens alimentem és molt important. No hem de menjar només per plaer, sinó que a la nostra dieta hi ha d'haver allò necessari per alimentar el cos i mantenir-lo sa.

Ja hem vist que la sobrealimentació ens causa problemes de salut, mentre que als països pobres pateixen moltes malalties justament pel contrari, per falta d'aliments.

Sabem que la salut, la vida... de les persones d'un país pot variar segons la quantitat i qualitat dels aliments que mengin. Però, en qualsevol lloc, l'essencial és l'alimentació durant els primers anys de vida. Els ossos, els músculs, la capacitat per pensar i aprendre, el nostre equilibri en les emocions... tot allò que no es pugui formar en els primers anys de vida ja serà molt difícil de recuperar quan ens fem adults.

CONSUM ALIMENTARI

Font: [El estado mundial de la agricultura y la alimentación 2006](#)
Elaboració: [Departament de Geografia i Sociologia, UdL.](#)

Accés als medicaments.

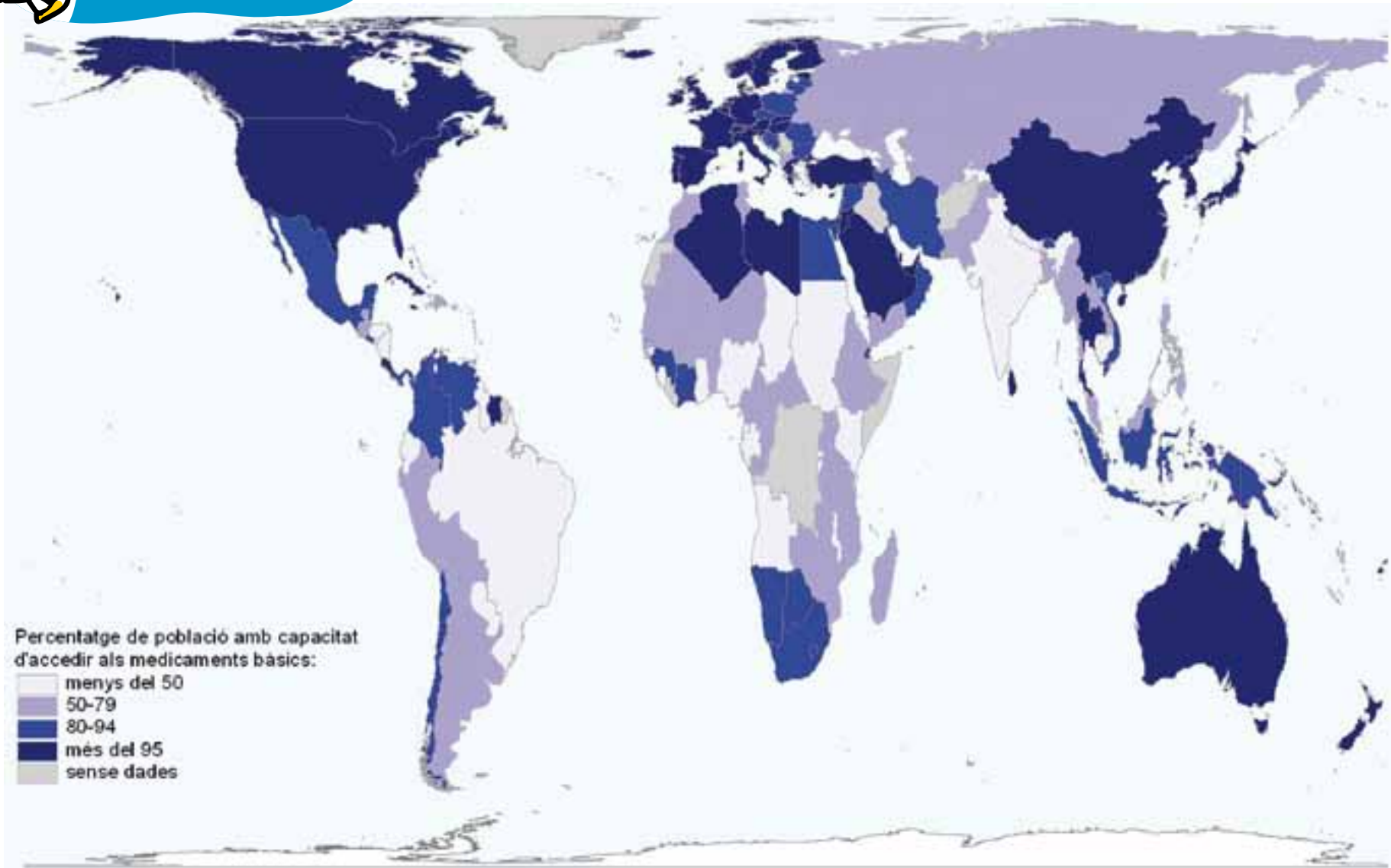
Medicaments, vacunes i professionals de la salut són escassos al Tercer Món.

Sabem que existeixen medicaments i vacunes per curar o evitar moltes malalties que es pateixen al Tercer Món. Per què no tots podem gaudir, doncs, d'aquest avenç? Els països del Tercer Món no tenen recursos per pagar els medicaments que provenen del Primer Món. Tampoc no poden fabricar els seus propis medicaments, ja que per fer-ho han de pagar uns diners (patent) al laboratori que ha descobert la medecina o vacuna, i, per tant, els resulten igualment cares. Aquest és el cas dels medicaments per a la sida, la malària, l'hepatitis o altres vacunes essencials que, tot i que van ser descobertes fa anys, s'impedeix que arribin a molts països. Això continua provocant milions de morts per unes malalties que són curables. La falta de metges (molts d'ells formats als països pobres, però que després emigren cap a països rics, on tenen més possibilitats de promoció), d'infermers, d'hospitals... també fa més difícil el control i la cura d'aquestes malalties.

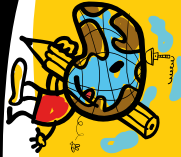

ACCÉS ALS MEDICAMENTS

Font: [PNUD 2007-08](#)

Elaboració: [Departament de Geografia i Sociologia, UdL.](#)

- a. Milions de persones no tenen diners per comprar els medicaments bàsics per curar un refredat. Quin sentiment us produeix aquest fet? Comenteu situacions, sentiments, dolors, pors, neguits... de quan heu necessitat l'ajut del sistema sanitari (metges, infermeres, hospitals...).
- b. Creieu que l'augment de personal sanitari, metges i infermeres té relació amb la millora de la salut de la població?
- c. Per què la falta d'higiene i d'aliments és causa de malalties i de mortalitat?
- d. Proposeu accions per millorar la distribució de medicaments al Tercer Món. Sabeu d'alguna ONG que treballi per millorar la salut als països pobres? (Podeu consultar pàgines web, per exemple, <www.congde.org>, <www.coordinadora-ongd-lleida.cat> i <www.paeria.cat/dcci>).
- e. Compareu el que menjaven els vostres avis amb el que mengeu vosaltres. Hi ha diferències? Com repercuteix en la vostra salut?
- f. Penseu en algun matí que no hagueu esmorzat, us sentiu igual de forts? Us concentreu de la mateixa manera a les classes? Com creieu que se senten els nens/es que no estan suficientment alimentats?
- g. Creieu que un país on els nens/es i ciutadans/ciutadanes no es poden alimentar bé podrà prosperar i desenvolupar-se? Els països empobrits tenen les mateixes possibilitats de desenvolupar-se que els enriquits?
- h. Opineu sobre aquesta afirmació: "Una dona ben informada és una família sense gana."
- i. Hi ha relació entre economia, cultura, desenvolupament i salut? Raoneu les respostes.
- j. Compareu les gràfiques de les principals causes de mortalitat del Primer i Tercer Món. Quines malalties creieu que es podrien evitar al Tercer Món? I al Primer? Podríem ajudar a disminuir la sida en el Tercer Món? Què hi podríem fer?
- k. Podríeu explicar quin és el mecanisme de transmissió de la sida? Quin sentiment us produiria conèixer una persona seropositiva, és a dir, que tingués anticossos del VIH?
- l. Per què es permet que cada dia mori tanta gent als països pobres si algunes solucions ja fa massa anys que les coneixem?
- m. Llegiu les dades sobre mortalitat infantil de l'apartat "Sabies que...?" Penseu alhora en les joguines que tenen els petits de casa. Creieu que es dona el mateix valor a la vida d'un nen/a del Tercer Món que a un del Primer?

tendències

La majoria de les morts provocades per malalties infeccioses poden evitar-se amb estratègies existents i assequibles.

- Les **vacunes infantils** com la del xarampió.
- **Mosquiteres** per als llits i altres estratègies poden evitar el 50% de les morts per paludisme.
- **Tractaments de seguiment i d'observació** de la tuberculosi evitarien fins al 60% de les morts.
- Teràpies com la rehidratació oral eviten fins al 90% de les morts causades per diarrees.
- Els **antibiòtics** administrats a temps poden evitar les morts causades per pneumònia.
- Estratègies de **prevenció de la sida**, preservatius i educació sexual han resultat eficaços per evitar la propagació del virus.

Optar per aquest camí és possible. De fet, diverses ONG ja s'hi han posat a treballar. Campanyes per regular els preus dels medicaments essencials (campanya d'accés als medicaments bàsics) i per alertar-nos també que cooperar amb els països empobrits no és enviar-hi els medicaments que ens sobren, ja que sovint són inadequats (medicaments que no curen).

Consulteu: www.medicamentsquenocuren.org
www.salutxdesenvolupament.org

xarxa

[http:// www.unaids.org](http://www.unaids.org) · Situació de l'epidèmia al món
<http:// www.who.int/whr> · Organització Mundial de la Salut (OMS). Informe sobre la salut al món
<http:// www.undp.org> · Programa de les Nacions Unides per al Desenvolupament (PNUD)
<http:// www.fao.org> · Organització de les Nacions Unides per a l'Alimentació i l'Agricultura. Informe sobre l'estat mundial de l'agricultura i l'alimentació
<http:// www.msf.org> · Metges sense Fronteres (MSF)
<http:// www.medicusmundi.es/Catalunya> · Medius Mundi Catalunya
<http:// www.gencat.net/salut> · Departament de Salut de la Generalitat
<http:// www.global.net> · La cooperació internacional en xarxa
<http:// www.msc.es> · Ministeri de Sanitat i Consum
<http:// www.agemed.es> · Agència Espanyola de Medicaments
<http:// www.farmamundi.org> · Farmacèutics Mundi
<http:// www.fundacioferreruela.com> · Fundació Ferreruela Sanfeliu
<http:// hdr.undp.org/es/> · Informes sobre desarrollo humano.

ACCÉS A LES NOVES TECNOLOGIES

Què en penses?

- Què enteneu per tecnologia? Quina tecnologia utilitzeu diàriament?
- Penseu que totes les persones tenim el mateix accés als avenços tècnics...?
- Creieu que es poden comprar i vendre els avenços mèdics que serveixen per curar i salvar les persones?
- Creieu que els mitjans de comunicació ens informen de tot el que passa al món?

Actualment, vivim una època que ens ofereix moltes possibilitats perquè els avenços tecnològics (medicaments més eficaços, millors transports, connexions telefòniques i d'Internet, etc.) arribin arreu i els aprofiti tota la població del planeta. Malgrat aquest avantatge, ens trobem amb un gran desequilibri tecnològic al món. Molta gent no té accés a aquests nous avenços.

I és que, en l'actualitat, des dels productes farmacèutics fins als programes informàtics, **la tecnologia** és objecte de demanda a tot el món. Però al mercat mundial actual, aquests productes es venen a preu de ric, cosa que no permet que hi hagi diferents preus de compra per als diferents països. Això dificulta l'accés de molta gent a les noves tecnologies i el que és més terrible encara, aquests desequilibris fan impossible l'accés universal als medicaments i als avenços mèdics bàsics, és a dir, gent que podria curar-se, mor.

Al llarg de la història, moltes innovacions tecnològiques han contribuït al desenvolupament humà i a la reducció de la pobresa. Sembla, però, que avui la tecnologia obeeix més a les pressions econòmiques (indústria d'armament, de seguretat...) que a la pal·liació de les desigualtats existents i de les necessitats dels més pobres. A més a més, l'espoliació dels recursos naturals que comporta el progrés tecnològic, i sobretot els nous hàbits que l'acompanyen, posen en dubte la sostenibilitat del nostre desenvolupament.

En un món on els països rics aposten per un mercat mundial de lliure circulació de béns i serveis, la tecnologia no es globalitza; per tant, moltes zones del planeta no només no gaudeixen dels seus beneficis, sinó que pateixen encara més les desigualtats que aquesta provoca.

Sabies que...?

- Els 28 països més rics del món tenen el 80% dels usuaris d'Internet i només tenen el 19% dels habitants del món.
- A l'illa de Manhattan hi ha més línies telefòniques que a tota l'Àfrica subsahariana.
- Els diners que gastem a tot el planeta en investigació militar representen:
 - 5 vegades més que el que ens gastem en salut.
 - 10 vegades més que el que ens gastem en innovacions agrícoles.
- El primer ordinador personal va aparèixer a la dècada dels vuitanta.

El diferent accés a les noves tecnologies de la informació i la comunicació que hi ha entre els països del nord i del sud agreuja encara més les desigualtats.

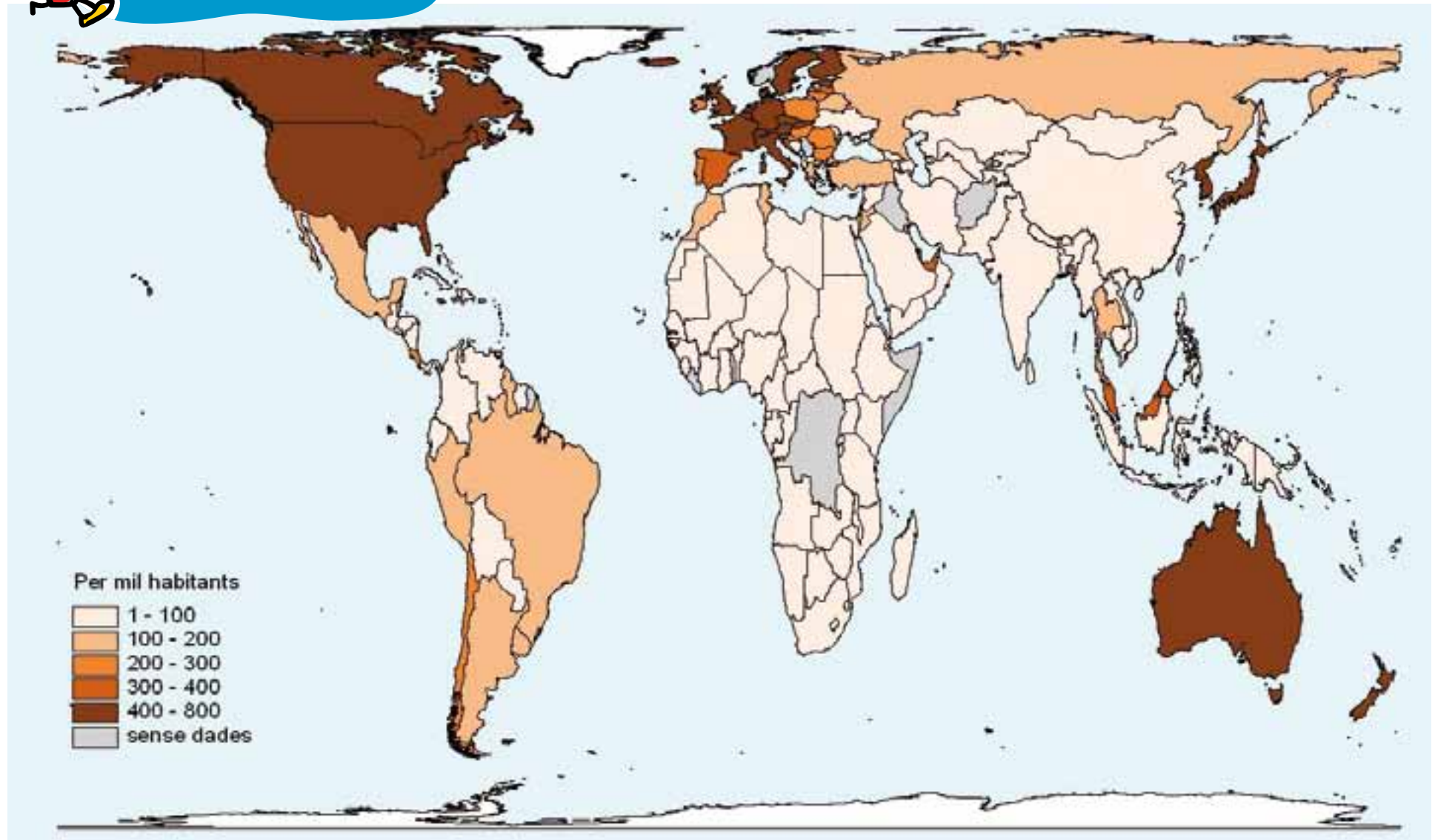

Quan parlem de les Noves Tecnologies de la Informació i la Comunicació (NTIC) ens referim a les novetats que hi ha en microelectrònica, equips i programes informàtics, telecomunicacions i microprocessadors, fibra òptica... Aquest conjunt d'avenços fa possible que puguem guardar grans quantitats d'informació i enviar-les a molta velocitat per les xarxes de comunicació. Internet no és més que la xarxa mundial de xarxes (www. en anglès) que permet intercanviar informació i serveis amb tot el món. S'ha convertit en un recurs a escala mundial per compartir informació i coneixements i, en conseqüència, en una nova eina per col·laborar i cooperar entre els pobles de tot el món.

Però el nombre d'usuaris d'Internet, de ciutadans/ciutadanes amb ordinadors, o simplement el nombre de línies telefòniques, és molt diferent entre el nord i el sud. Per tant, les NTIC, que, d'una banda, són una nova eina de comunicació molt valuosa, en el seu defecte incrementen molt més els desequilibris ja existents pel que fa a la creació i l'accés a la informació.

ACCÉS A INTERNET

Font: PNUD 2006

Elaboració: Departament de Geografia i Sociologia, UdL.

El monopoli de l'entreteniment i la informació.

Allò que no mostren els mitjans de comunicació és com si no hagués passat, perquè ho desconeixem. La creació d'informació diària i d'entreteniment està en mans d'unes poques agències dels països desenvolupats: AOL-Warner, Disney-ABC, Sony & Columbia, Agència Efe...

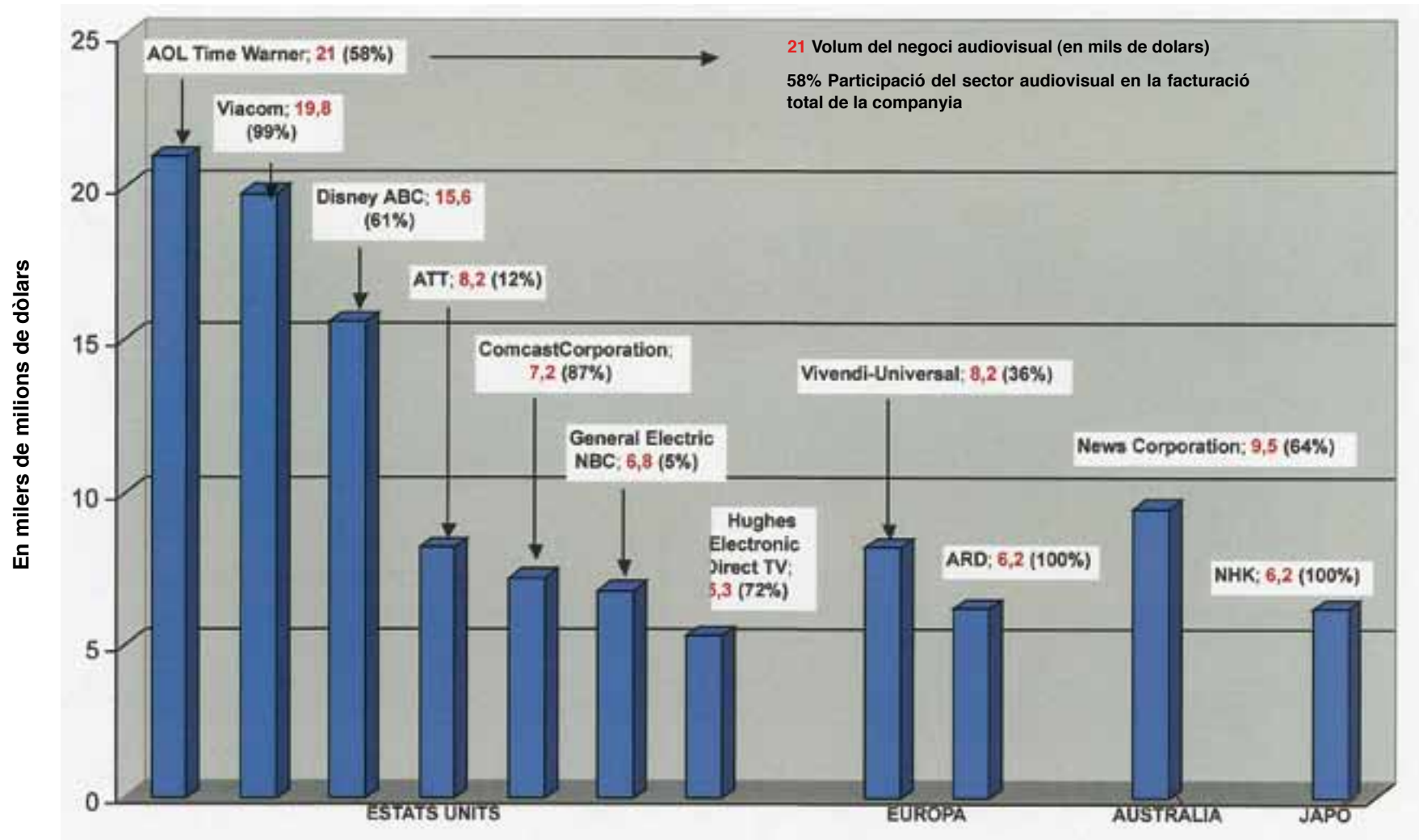
Avui en dia si tenim en compte la presència de les NTIC, parlar d'informació és parlar, en molts casos, de poder i manipulació a les nostres cases. Les noves xarxes de comunicació i els mitjans de masses posen a disposició dels usuaris una gran quantitat d'informació i d'entreteniment.

La rapidesa i la saturació amb què es transmeten informacions, imatges, esdeveniments... fa que s'oblidin ràpidament les notícies i que mai no s'acabi d'aprofundir en les causes i les conseqüències dels fets que s'expliquen. A més a més, s'exagereu i seleccionen aquelles imatges que més criden l'atenció de les persones espectadores. Tot plegat fa que sigui difícil conèixer la realitat tal com és.

Actualment, la majoria de programes i notícies provenen només de quatre grans companyies dels països desenvolupats, que controlen i augmenten el desequilibri existent pel que fa a la creació de la informació.

AGÈNCIES DE COMUNICACIÓ

Font: www.idate.fr
Elaboració: Pròpia

La tecnologia al servei de la informació.

La inversió en investigació tecnològica i científica es dona sobretot als països rics. És bàsicament de caràcter militar i agreuja la dependència que pateixen els països més pobres.

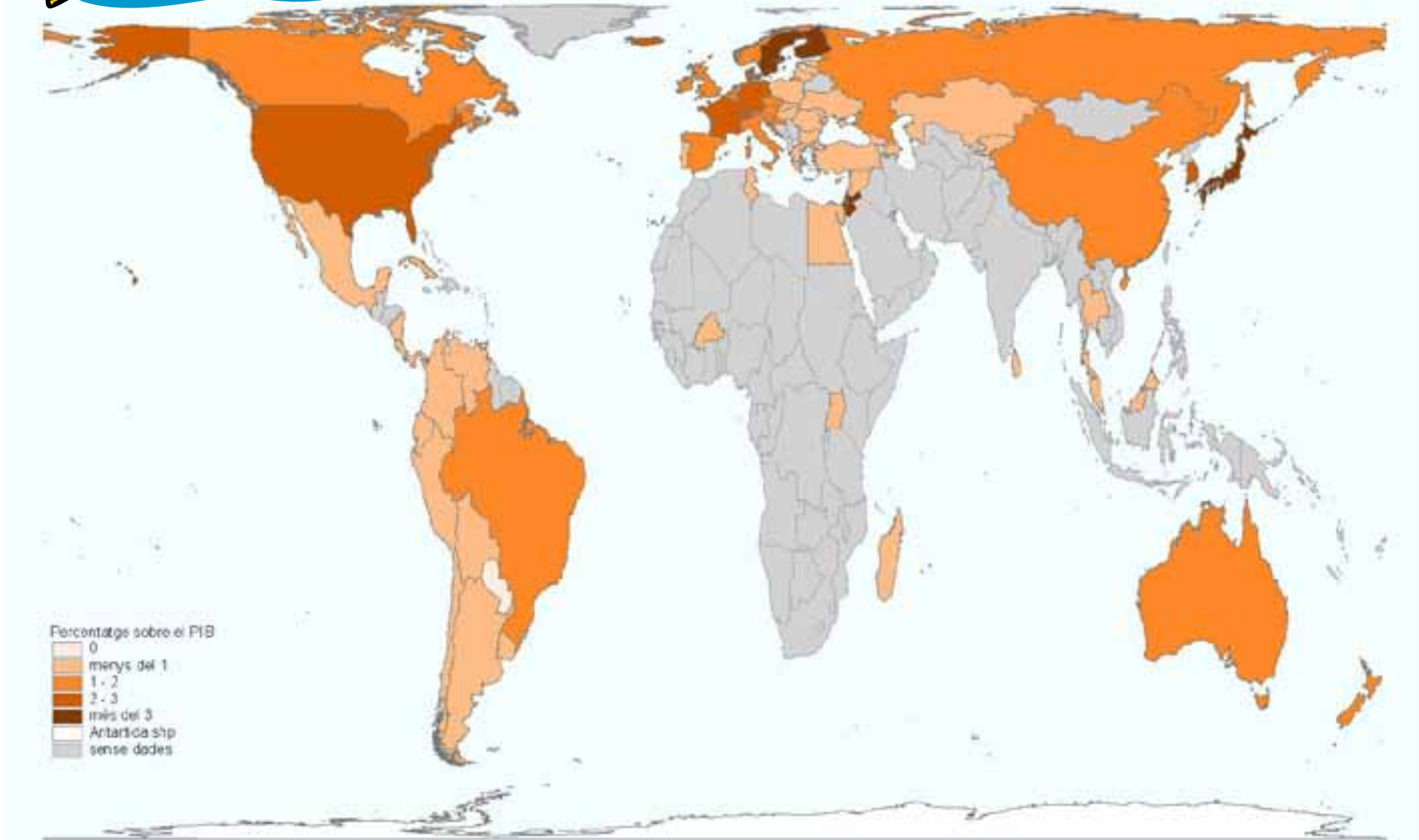
Els països més avançats en ciència i tecnologia són, evidentment, els que destinen més diners a investigació i recerca. Però els únics que poden costejar les instal·lacions i els equips necessaris són els governs i les grans empreses.

Als països més rics, el 60% d'aquests diners prové d'empreses privades. I què suposa això? Doncs que aquestes empreses donen suport a aquelles innovacions que es poden vendre fàcilment, com per exemple tot allò referent a la indústria militar, de seguretat, espacial... I passaran per alt la possibilitat d'investigar en tecnologies que puguin millorar la situació dels països empobrits, ja que aquests tampoc no les podran comprar.

D'altra banda, molts dels diners públics que destina un govern a la recerca tampoc no s'inverteixen en nous avenços útils a la població civil (aparells mèdics, cotxes poc contaminants...), que d'entrada no serien gaire rendibles econòmicament, però que a la llarga sí que suposarien guanyar en qualitat de vida. Molta recerca pública s'acaba centrant, fonamentalment, en la investigació militar.

DESPESA EN INVESTIGACIÓ+DESENVOLUPAMENT

Font: Informe sobre el desenvolupament humà PNUD 2006
Elaboració: Departament de Geografia i Sociologia, UdL.

Els avenços tecnològics: les patents.

Vivim en un món on es posa preu fins i tot a les innovacions mèdiques. Aquest fet afecta la població més desafavorida, que veu augmentar injustament el seu patiment.

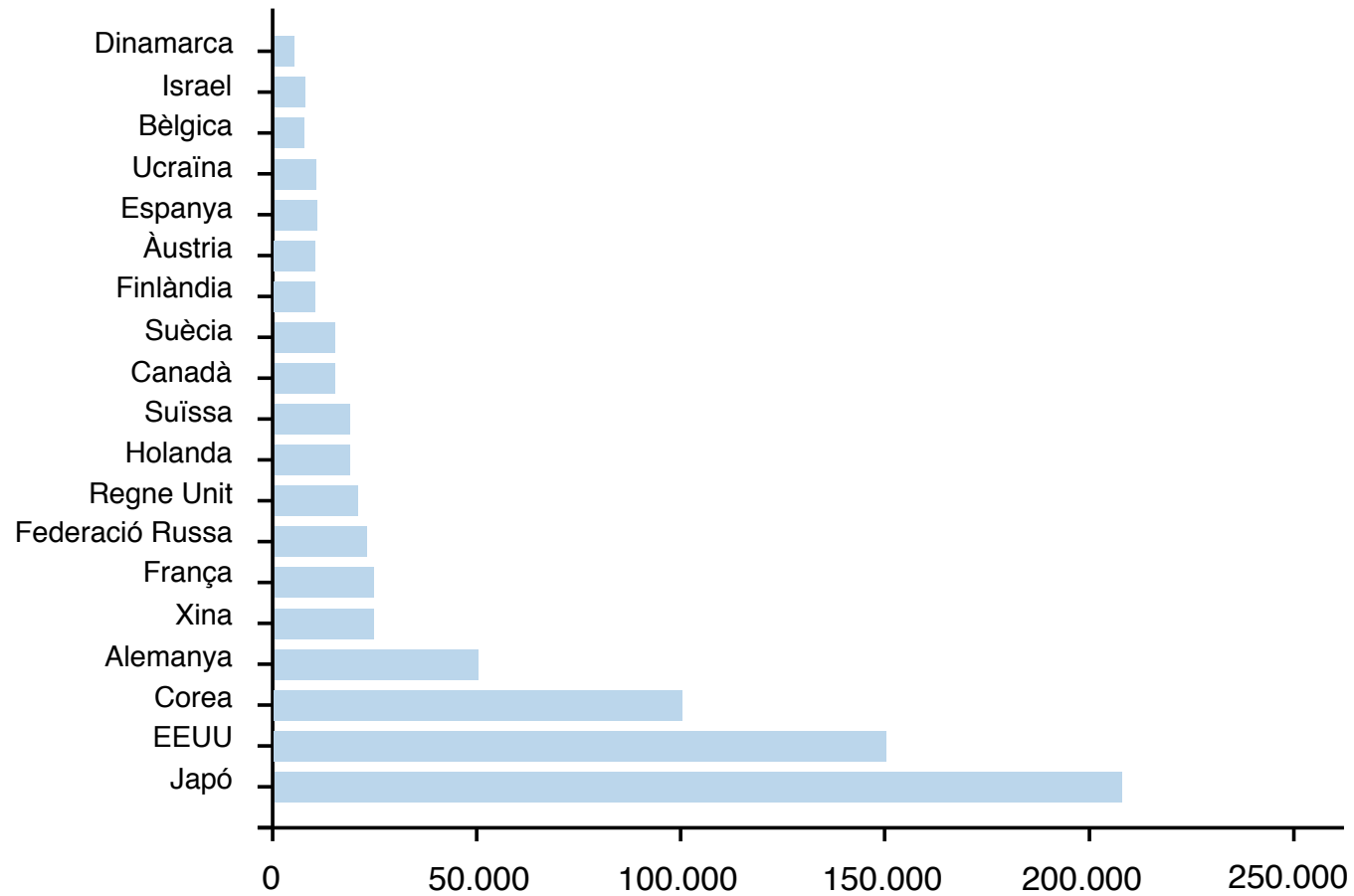

En aquest context de mercat mundial i de la lògica del màxim benefici, s'ha buscat una forma de registrar fins i tot els invents, les idees, els coneixements... És el que s'anomena propietat intel·lectual. És a dir, els inventors són propietaris de la seva idea i tenen el dret de fer pagar a tot aquell que la utilitzi. Aquest dret s'anomena **patent**.

Els tràmits que s'han de fer per aconseguir una patent són molt cars i sovint només ho poden pagar les grans empreses que es troben als països rics, que són a la vegada les que investiguen més. A principis del segle XXI es torna a produir una altra desigualtat entre països rics i pobres, perquè un altre cop ens trobem davant una dependència que provoca molts patiments a les persones del Tercer Món, atès que no poden comprar, per exemple, els medicaments que necessiten, a causa del seu elevat cost. Vegeu fitxa 9 "Prevenir o curar", pg. 103.

PATENTS CONCEDIDES

Total de patents concedides segons països d'origen al 2006.

Font: Organització Mundial de la Propietat Intel·lectual.

Elaboració: Pròpia

- a. A quina zona geogràfica pertanyen els països que tenen més ordinadors personals amb connexió a Internet per 1.000 habitants? I els que menys?
- b. Compareu les connexions d'Internet de l'Estat espanyol amb les d'altres països d'Europa i dels Estats Units. Hi ha diferències? Quines poden ser les causes?
- c. Relacioneu l'accés a Internet de països com Suècia, Espanya, Bangladesh, el Salvador, Mauritània i Zimbabwe amb el seu nivell de riquesa (PIB).
- d. Heu de fer els pressupostos d'un país ric; a quins àmbits d'investigació destinaríeu més diners? Prioritzeu-los. I d'un país pobre? Podeu treballar per grups i defensar cadascú la vostra postura.
- e. Compareu, de països com el Japó, Itàlia, Mèxic i Gàmbia, els diners que gasta l'Estat (pressupost públic) en educació. Relacioneu-ho amb el nombre de patents concedides als seus ciutadans/ciutadanes. Hi trobeu alguna relació?
- f. La despesa mundial en recerca militar és 5 vegades superior a la despesa en salut i 10 vegades superior a la despesa en investigació agrícola. Penseu que amb aquests pressupostos es poden aconseguir els objectius del mil·lenni de reduir la pobresa? (Vegeu la fitxa 5 "Ric o pobre" sobre el desenvolupament humà, pg. 55) Quins són aquests objectius?
- g. L'any 2003 l'Estat espanyol va destinar un 35% del seu pressupost de recerca i desenvolupament a la investigació d'armament. Aquesta quantitat s'ha quintuplicat des de l'any 1995. Itàlia i Alemanya hi destinen només un 10% i França, un 25%. En grups, penseu quines podrien ser les raons que fan que l'Estat espanyol inverteixi tant en recerca militar? Poseu les conclusions en comú per establir un debat.
- h. Imagineu-vos que durant uns dies marxa la llum a la vostra ciutat. Què passaria? Descriviu aquelles situacions en què l'ús de la tecnologia és imprescindible (hospitals, comissaries de policia, bancs...). Penseu en la dependència tecnològica.
- i. Com us sentiríeu si durant una setmana ningú no us truques al mòbil? La tecnologia ens fa més dependents?
- j. Penseu en les activitats que feu quan teniu temps lliure, i en el temps que dediqueu a cada una. Com creieu que ocuparíeu el temps lliure si visquéssiu en un país amb menys tecnologia? I en un amb molta més? Valoreu els efectes de les noves tecnologies en la vida quotidiana.
- k. Feu el seguiment d'alguna notícia que us interessi, fixeuvos com es tracta als diferents mitjans de comunicació i aprofundiu-hi buscant informació més enllà de la que aquests us puguin mostrar.

La tecnologia és entesa com una suma de coneixements de caràcter universal que milloren la indústria i la mecànica. Si les eines de picar la pedra facilitaven en el seu moment el treball, de la mateixa manera ara ho fan els ordinadors. Però, actualment, la fabricació massiva i la difusió de nous aparells tecnològics d'ús domèstic (MP3, ordinadors, telèfons mòbils, cases intel·ligents...) han entrat en esferes privades de la nostra vida. Han canviat ràpidament els nostres hàbits, i ara en depenem i creiem que són imprescindibles. Els nous desitjos i les nostres demandes condicionen l'evolució del desenvolupament tecnològic i dels recursos que s'hi destinen. Per ara, la indústria militar ha estat una de les grans impulsores de les innovacions tecnològiques i els resultats són la presència cada cop més gran de sistemes de control i seguretat de les persones, entre altres. S'ha d'intentar cada cop més aprofitar la tecnologia per avançar en medicina, cooperació, en energies solars, per procurar un desenvolupament per a tothom respectant les lleis de la natura. Així ho fa, per exemple, Canalsolidari-OneWorld, www.canalsolidari.org, un portal d'Internet que pretén donar a conèixer campanyes i unificar totes aquelles informacions valuoses per organitzar la solidaritat.

La ciència i la tecnologia per si soles no resoldran els problemes ètics i humans (desigualtats...), però si tenim clar cap on volem avançar, els podem tenir del nostre costat.

[http:// www.unesco.org](http://www.unesco.org) · Organització de les Nacions Unides per a l'educació, la ciència i la cultura
[http:// www.wipo.int](http://www.wipo.int) · Organització Mundial de la Propietat Intel·lectual
[http:// www.undp.org](http://www.undp.org) · Programa de les Nacions Unides per al Desenvolupament
[http:// www.fundacioperlapau.org](http://www.fundacioperlapau.org) · Fundació per la Pau
[http:// www.salutxdesenvolupament.org](http://www.salutxdesenvolupament.org) · Accés als medicaments
[http:// hdr.undp.org/es/](http://hdr.undp.org/es/) · Informes sobre desarrollo humano.

L'EDUCACIÓ: BASE PER AL DESENVOLUPAMENT

Què en penses?

- Penseu en les possibilitats que teniu pel sol fet de llegir i escriure. Quines activitats feu al llarg del dia que impliquin saber llegir i escriure? Quines activitats us costaria fer si fóssiu analfabets? Fins a quin punt les persones amb dificultats per llegir i escriure poden tenir problemes per participar i construir la seva ciutat?
- Què us ha ensenyat l'escola? Penseu en tot allò que, segons la vostra opinió, heu après pel fet d'haver anat a l'escola des de petits. Creieu que el fet d'anar a l'escola obligatòria fins als 16 anys ha repercutit o repercutirà en la vostra vida? Com?
- Està relacionat l'analfabetisme amb la pobresa? Quins països penseu que tenen un índex d'analfabetisme més elevat? Per què?

“Tota persona té dret a l'educació.” Així comença l'article 26 de la Declaració Universal dels Drets Humans. Què significa aquesta afirmació? Fins on arriba aquest dret? Es compleix?

L'educació permet la inserció en la cultura, el coneixement d'un mateix, dels altres, del món. L'educació ens permet comprendre, ser crítics, modificar el que, injustament, dificulta els processos de la vida humana. L'educació té una relació profunda i íntima amb la pau i la democràcia. Tenir possibilitats d'educar-se obre perspectives vitals individuals i col·lectives a les quals tothom té dret.

Tot i així, avui hi ha 800 milions de persones analfabetes i gairebé 130 milions de nens i nenes no estan escolaritzats.

Aquesta realitat queda força lluny del dret a l'educació. Avui en dia, molts nens i nenes no poden anar a l'escola perquè treballen, perquè viuen en pobles allunyats i mal comunicats, perquè les malalties infeccioses els ho impedeixen o bé perquè el seu país està en conflicte permanent. A més a més, moltes nenes veuen com els seus germans van a l'escola i elles s'han de quedar cuidant la casa.

L'endeutament que tenen els països pobres i la poca voluntat d'alguns governs fa que l'educació sigui mínima i de mala qualitat en molts estats.

Sabies que...?

- Al món, més de 130 milions de nens i nenes d'entre 6 i 11 anys no van a l'escola. Més de la meitat són nenes.
- El cost que tots els nens i nenes del món vagin a l'escola és de 7.000 milions de \$ l'any, que és el mateix que el que es gasten en cosmètics als Estats Units i el que ens gastem en gelats cada any a Europa.

L'analfabetisme i el dret a anar a l'escola.

L'analfabetisme és quan algú no sap ni llegir ni escriure amb suficient comprensió com per participar de forma eficaç en les activitats de la seva cultura o grup.

T'imagines que no sabessis llegir ni escriure? Les taxes d'analfabetisme ens indiquen la població a la qual s'està negant el dret a l'educació.

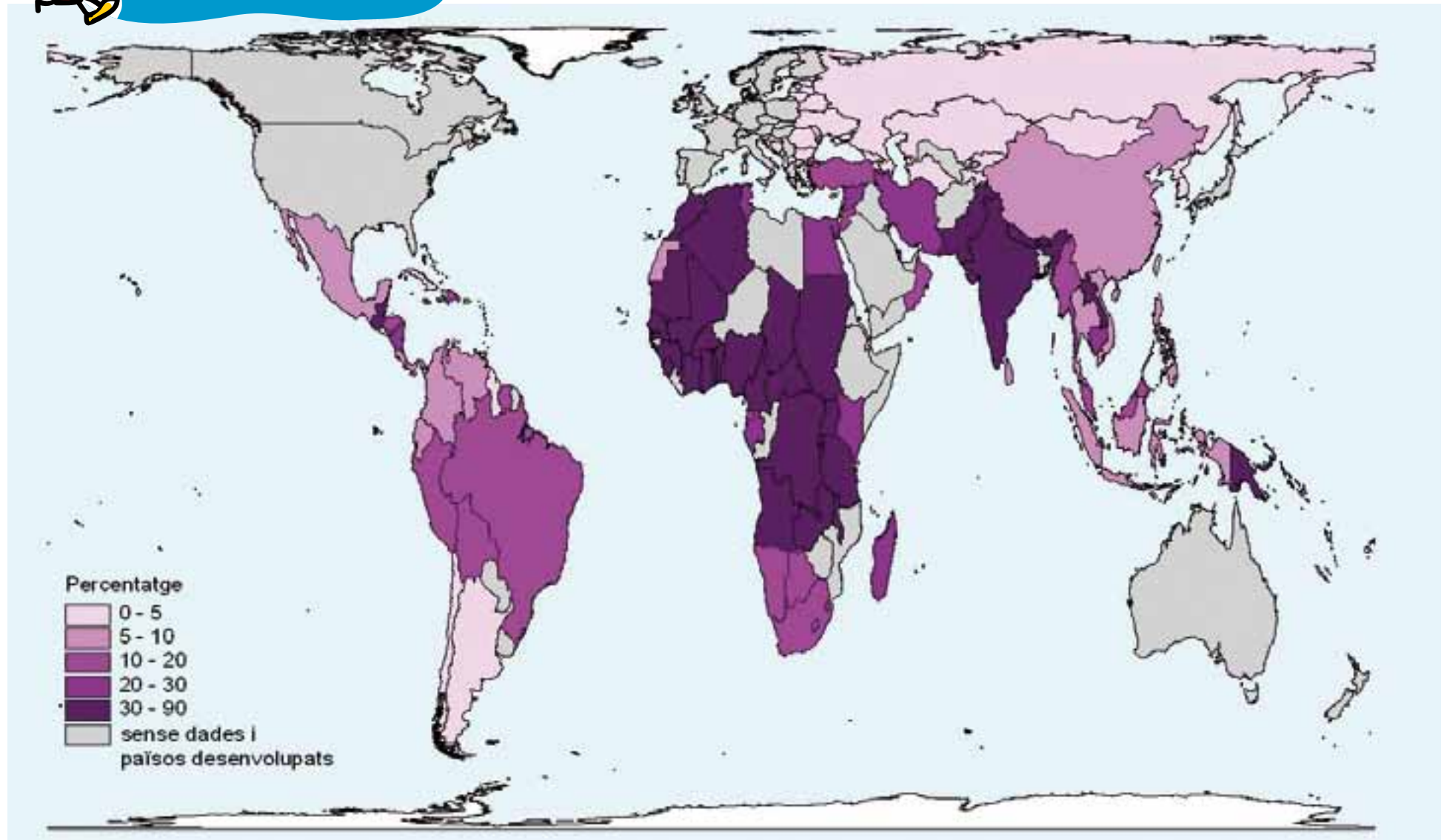
Molts autors creuen que ensenyar a llegir i escriure és la primera condició per no ser analfabet, però no l'única.

De ben poc serveix saber de lletra si el nivell de lectura i escriptura és tan minso que no et deixa participar en les activitats de la teva cultura o societat.

Altres autors encara van més lluny; diuen que l'analfabetisme és empassar-te tot el que llegeixes, potser sense entendre-ho gaire i sense ser capaç de tenir opinió pròpia. Saber llegir i escriure és l'eina bàsica que s'hauria d'acompanyar d'una educació de qualitat.

ANALFABETISME

Font: PNUD 2007-08

Elaboració: Departament de Geografia i Sociologia, UdL.

Educació i democràcia.

Quan l'educació dels ciutadans i ciutadanes d'un país no és de bona qualitat, la democràcia es debilita, o simplement desapareix.

Definir **democràcia** no és fàcil, per això hem optat per recollir diferents aportacions i promoure el debat.

1. La democràcia és el poder del poble (segons l'etimologia grega de la paraula).
2. “La democràcia no és com l'aigua d'una font o com una fruita silvestre. La democràcia és com una sèquia, o millor, com el conreu d'un hort. La democràcia no és una acceptació o una afirmació del que està establert. La democràcia consisteix a dir que no a un ambient de desigualtat, que sorgeix de forma natural i espontània si no hi oposem resistència.” (J. Luis Ramírez)
3. “Si s'hagués de definir la democràcia, podria fer-se dient que és la societat en què no només és permès, sinó exigít, ser persona.” (María Zambrano)

DEMOCRACIA

ATUREM

LA GUERRA

Diferències en l'educació per raó de gènere.

En molts països, els nois reben més educació que les noies. Aquest fet provoca una discriminació de les noies.

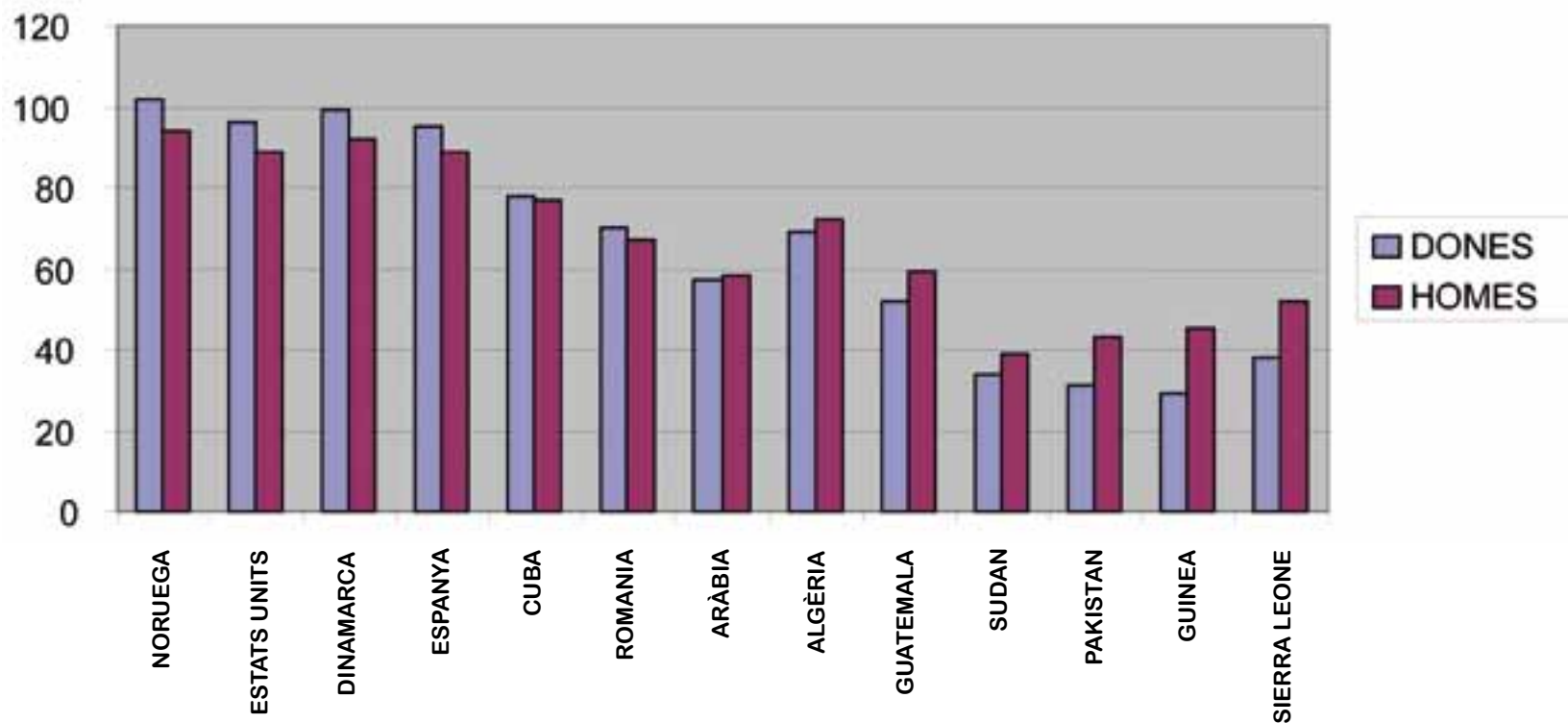

UNICEF (United Nations Children's Fund) fa estudis sobre la infància. Un d'aquests treballs demostrava que hi ha molts més nens matriculats a les escoles dels països pobres que no pas nenes. En aquests països, són les dones les que es fan càrrec de l'educació de la família, per això es diu que educar una nena és educar una família. Com més educació rep una mare, menys mortalitat infantil hi ha, més ben alimentats i sans estan els seus fills i més possibilitats tindran d'anar a l'escola.

A més a més, la relació entre els homes i les dones també canviarà, perquè l'educació és una eina que permet millorar la qualitat de vida i la participació de les dones en les decisions que afecten el futur del seu poble.

DIFERÈNCIES EN EDUCACIÓ PER RAÓ DE GÈNERE

Font: Informe sobre el desenvolupament humà 2006
Elaboració: Pròpia

La despesa en educació.

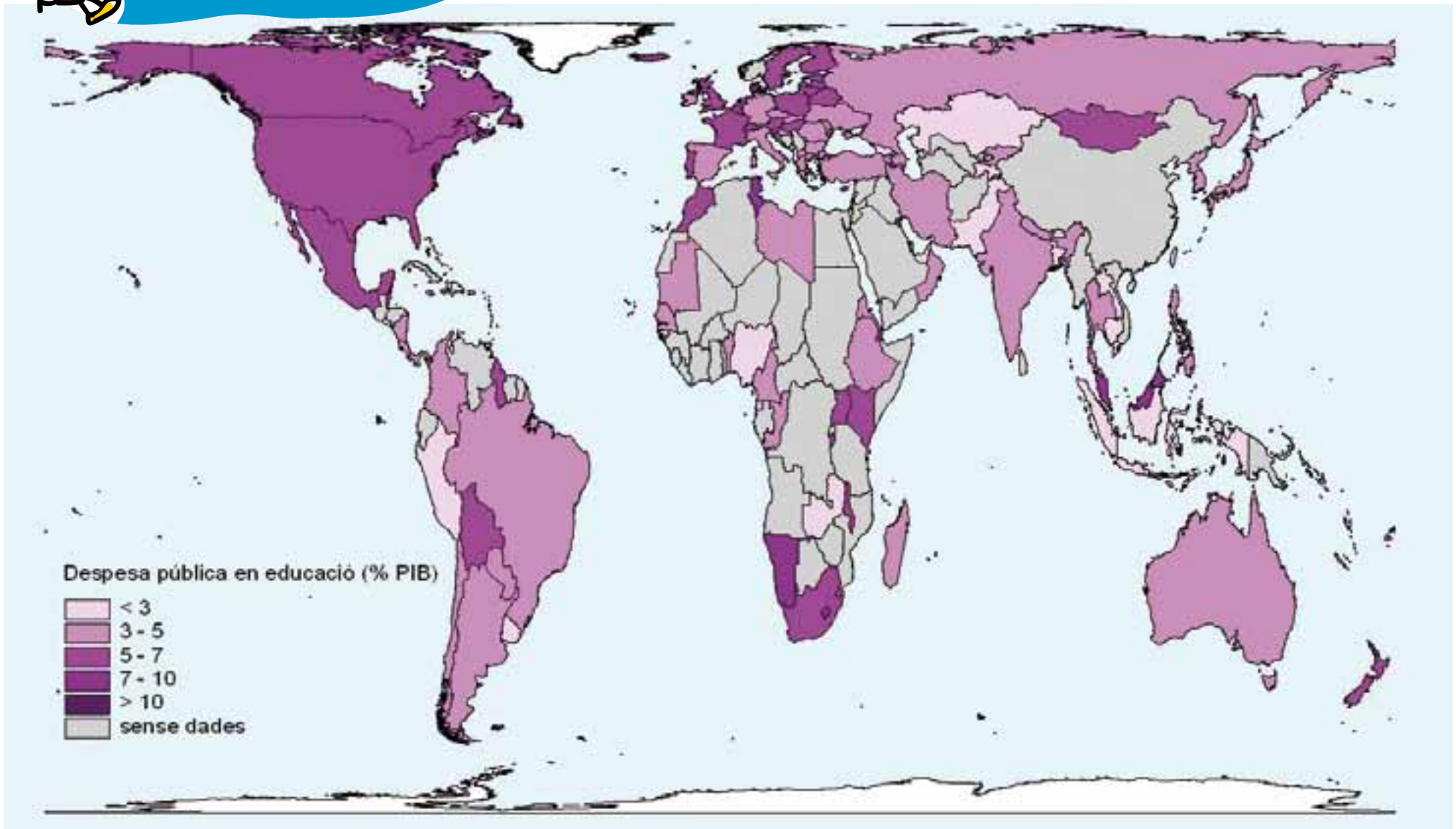
Els diners que els països destinen a l'educació són una pista per conèixer la seva qualitat de vida.

Quan el govern d'un país destina més diners a educació, sanitat... que a despesa militar, ens està dient alguna cosa sobre les seves preocupacions o prioritats. Ara bé, quan observem els diners que els estats destinen a educació, hem de tenir en compte dues coses: en primer lloc, que només el 13% de la despesa pública en educació està destinada a l'educació bàsica, és a dir, a una educació per a tothom, mentre que el 33% de despesa va a parar a les universitats, de les quals només es beneficia una cinquena part de la població, que acostuma a ser la més rica. En segon lloc, que molts països del Tercer Món tenen com a prioritat acabar amb el deute extern o invertir en els conflictes encetats i no destinen prou diners a l'impuls d'una bona educació. D'aquesta manera, es queden estancats i no milloren en el futur. Vegeu fitxa 7 "Les regles del joc econòmic", envers al deute extern, pg. 79.

DESPESA PÚBLICA EN EDUCACIÓ

Font: [PNUD 2007-08](#)

Elaboració: [Departament de Geografia i Sociologia, UdL.](#)

- a. Imagineu que viviu en un poble d'un país amb una democràcia molt dèbil, on els nens i les nenes tenen dificultats per anar a l'escola i on no tothom té dret a anar al metge. Què faríeu per aconseguir-ho? Amb quines dificultats penseu que us trobaríeu? Contrasteu els vostres pensaments amb els de la resta de la classe.
- b. Les nenes, pel fet de ser nenes, tenen més dificultat per anar a l'escola. Com interpreteu aquest fet? Com penseu que repercuteix en la vida d'aquestes nenes i de la col·lectivitat la seva manca d'escolarització?
- c. Penseu que és impossible l'educació per a tothom? Argumenteu les respostes i contrasteu-les amb l'informe d'UNICEF. El cost que tots els nens i nenes del món vagin a l'escola és de 7.000 milions de \$ més cada any en educació. Que és el mateix que el que es gasten en cosmètics als EUA i el que ens gastem en gelats cada any a Europa.
- d. Per què és tan difícil assumir aquesta fita?
- e. De què penseu que depèn que un país decideixi fer l'escola pública i gratuïta per a tothom?
- f. Compareu els percentatges del PNB destinats a l'educació en diferents països. Com expliqueu els resultats del mapa de l'apartat que parla de la despesa en educació?
- g. Fins a quin punt els règims democràtics tenen cura de l'educació dels ciutadans/ciutadanes? Per què els països amb règims no democràtics destinen pocs diners a l'educació? Quina relació hi ha entre democràcia i educació?
- h. Imagineu que sou els representants escollits democràticament per les persones que viuen en una ciutat de 135.000 habitants i heu de distribuir un pressupost de 168.300.000 euros, aproximadament el de l'Ajuntament de Lleida.
De vosaltres, un grup vol que es construeixi a la ciutat una escola bressol en cada barri. L'altre grup defensa la necessitat de destinar aquests diners a la construcció d'un complex lúdic.
Quins arguments utilitzaríeu per aconseguir escoles bressol rebatent la proposta de l'altre grup? I a la inversa?
Un cop preparades les defenses, mostreu-les a la resta de companys deixant que al final participin dels diferents arguments.
- i. Mahatma Gandhi va dir: "Les religions són com camins diferents que convergeixen en un mateix punt. No importa que seguim itineraris diferents si arribem a la mateixa fita." Creieu que tenia raó? Per què? Podeu expressar plàsticament com enteneu vosaltres aquesta frase?

Si l'objectiu de l'educació és el desenvolupament integral de les persones, no n'hi ha prou d'aprendre els coneixements i les eines per adquirir-los. Encara hi ha una cosa més important: aprendre a ser persones.

Segons Erich Fromm, "educar és fer brollar allò que està latent en cada persona". Això té a veure amb l'autoestima, perquè ningú no s'atrevirà a viure pel seu compte si no s'estima a ell mateix i no té confiança en les pròpies capacitats. L'autoestima no depèn d'arribar a ser famós, ric, poderós... sinó d'aprendre a estar satisfet amb el que un és. Tots som diferents, però el que no és bo és que la diferència o desigualtat provoqui rebuig i exclusió, perquè aleshores parlariem d'injustícia. Per això hem d'aprendre a conviure amb els altres, a tenir en compte les necessitats i les raons de la resta. Aprendre que tothom té dignitat i que es mereix respecte i ajut.

Més educació i més democràcia són indispensables per aconseguir un món millor, més desenvolupat i més sostenible. Un exemple: l'educació de les dones és vital per eliminar la pobresa.

[http:// www.undp.org](http://www.undp.org) · Programa de les Nacions Unides per al Desenvolupament

[http:// www.enredate.org](http://www.enredate.org) · Revista d'UNICEF

[http:// www.unesco.org](http://www.unesco.org) · Organització de les Nacions Unides per a l'Educació, la Ciència i la Cultura

[http:// www.uis.unesco.org](http://www.uis.unesco.org) · UNESCO Institute for Statistics 2004

[http:// www.edualter.org](http://www.edualter.org) · Red de recursos en educación para la paz, el desarrollo y la interculturalidad

[http:// www.edpac.org](http://www.edpac.org) · Educació per a l'Acció Crítica

[http:// www.okupemlesones.org](http://www.okupemlesones.org) · Assemblea per a la Comunicació Social

[http:// www.moviments.info](http://www.moviments.info) · Guia útil per a la transformació social

[http:// www.gloobal.net](http://www.gloobal.net) · La Cooperació Internacional en xarxa

[http:// www.gencat.net/educació](http://www.gencat.net/educació) · Departament d'Educació de la Generalitat

[http:// www.mec.es/educacion](http://www.mec.es/educacion) · Ministeri d'Educació i Ciència

[http:// www.ime.paeria.es](http://www.ime.paeria.es) · Institut Municipal d'Educació, Ajuntament de Lleida

[http:// hdr.undp.org/es/](http://hdr.undp.org/es/) · Informes sobre desarrollo humano.

LLEIDA, UNA CIUTAT SOLIDÀRIA

Què en penses?

- Coneixes els diferents projectes de cooperació al desenvolupament que l'Ajuntament de Lleida realitza amb els pobles i col·lectius empobrits econòmicament i socialment?
- Has sentit a parlar del Solidàrium?
- Saps que les Organitzacions no Governamentals per al Desenvolupament (ONGD) de la ciutat de Lleida estan agrupades en el que s'anomena la Coordinadora d'ONGD i altres Moviments Solidaris de Lleida?

La idea que els països occidentals contribuïssin econòmicament al desenvolupament dels pobles i col·lectius empobrits amb un 0,7% dels seus pressupostos públics va sorgir des de l'ONU als anys setanta i es va aprovar per àmplia majoria en el si de l'Assemblea General de les Nacions Unides. Malgrat això, i transcorreguts més de 20 anys des d'aquelles solemnes declaracions, la majoria dels governs i de les administracions públiques dels països desenvolupats incomplien els acords. Així, les ONGD van iniciar una contundent campanya per reclamar el compliment d'aquest compromís. I és així com a Lleida, com a la resta de l'Estat espanyol, el procés iniciat arriba al seu punt àlgid en les reivindicacions de l'any 1994, en què es va demanar l'adopció d'un acord per destinar el 0,7% o més dels pressupostos públics a iniciatives de cooperació i educació per al desenvolupament en els països empobrits econòmicament i socialment. La campanya va consistir en una acampada de diverses setmanes de durada i contínues concentracions davant de les seus dels principals organismes públics de la ciutat (Paeria, Generalitat, Govern central, Diputació). Es tractava d'un moviment popular sense distinció d'edat, grup social, sexe, ni afiliació política. Una campanya que, amb certa sorpresa per a tothom, va mobilitzar molta gent. L'Ajuntament de Lleida, en aquell moment, com a primera institució de la ciutat i, per tant, més obligada a donar resposta a les inquietuds i iniciatives ciutadanes, va assumir aquesta reivindicació popular destinant el 0,7% dels pressupostos i creant una àrea específica de treball en cooperació internacional. Aquest fet ha produït una millora en la qualitat i gestió dels projectes de cooperació que la nostra ciutat realitza amb els qui més ho necessiten. Anualment es realitzen diferents accions per a donar a conèixer l'àmplia xarxa social de la ciutat, es duen a terme convocatòries de projectes de Cooperació per al Desenvolupament, Sensibilització en les relacions nord-sud, Emergència i Acció Humanitària, Desenvolupament i Cooperació Bilateral. Es participa com a soci en el Fons Català de Cooperació i es coopera amb la ciutat germana a Lèrida – Tolima – Colòmbia. Lleida té una de les xarxes solidàries més importants; podem comptabilitzar més de 100 entitats i ONGD que treballen dia a dia per al desenvolupament dels pobles.

Sabies que...?

- L'Ajuntament de Lleida és l'ajuntament de Catalunya de més de 100.000 habitants que més recursos destina a cooperació.
- L'any 2009 va destinar un 0,97% dels ingressos nets a cooperació i solidaritat.
- Cada habitant hi aporta més de 6 euros.
- Lleida és un dels municipis amb més xarxa solidària de tot l'Estat.

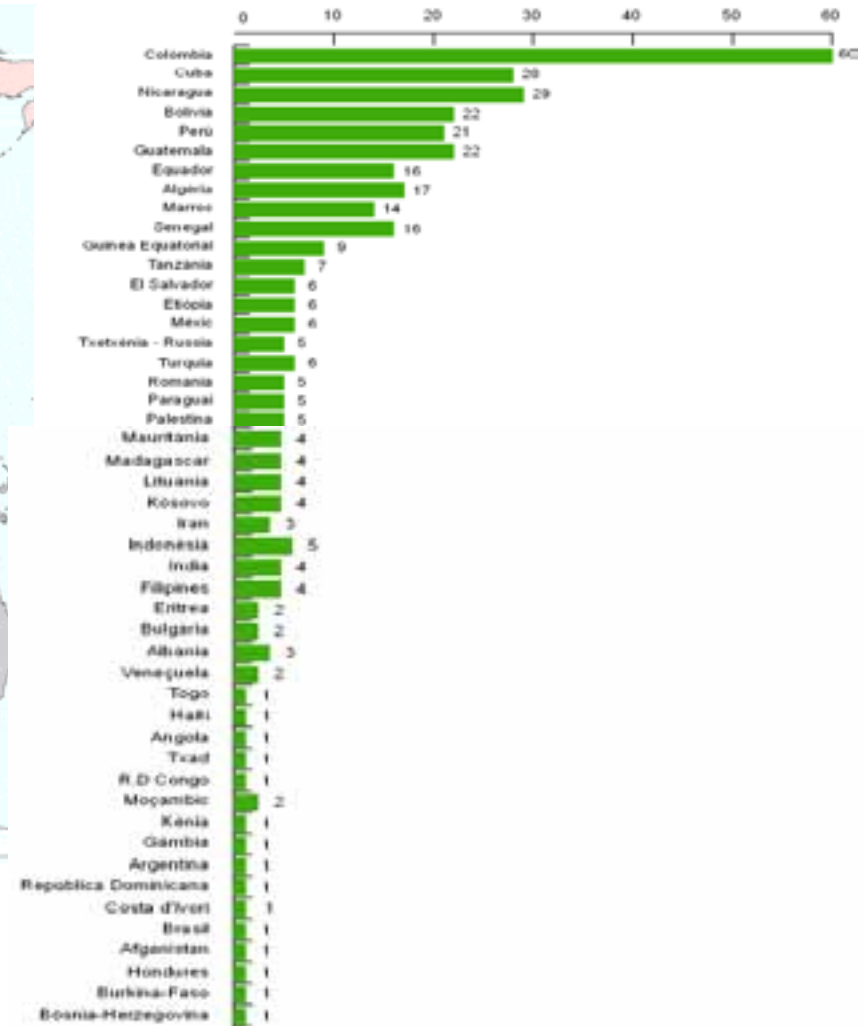
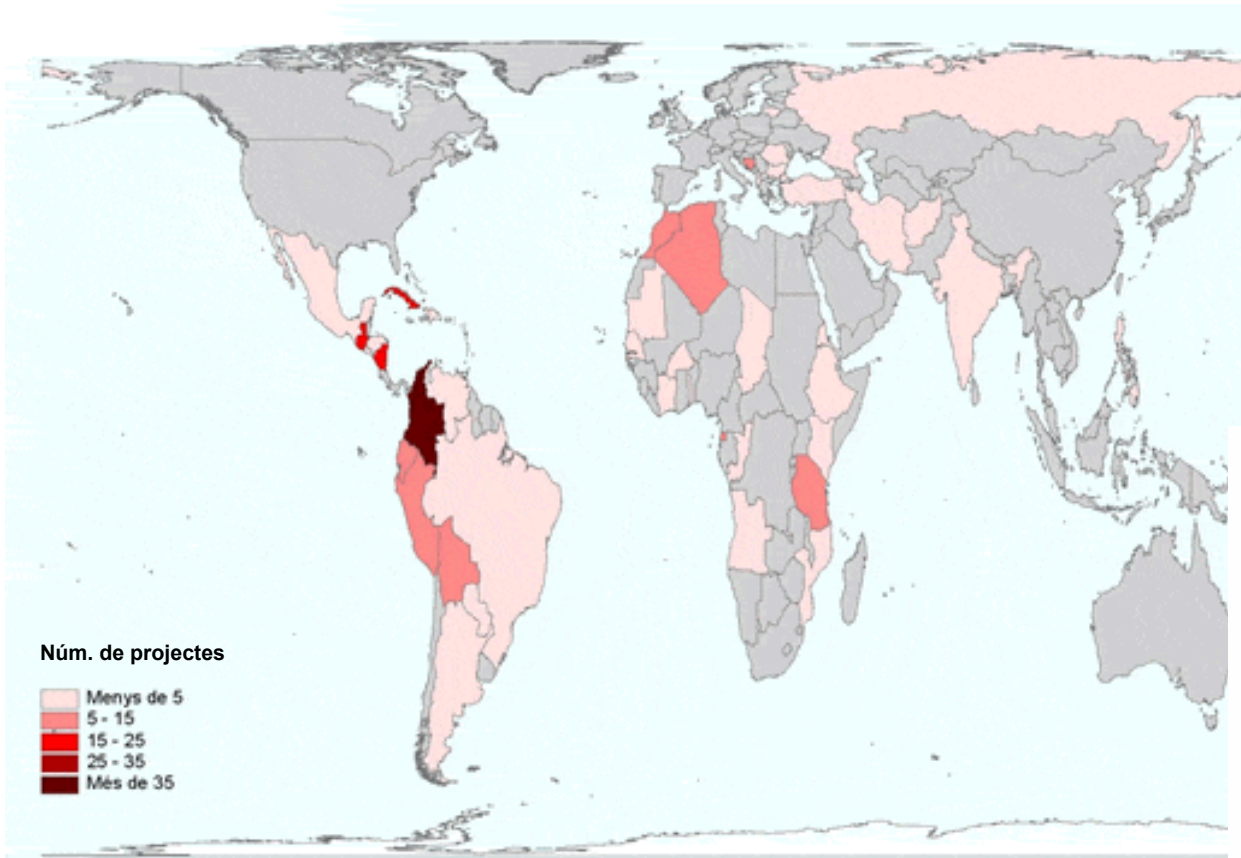
Diversos projectes subvencionats per l'Ajuntament de Lleida es duen a terme en pobles i col·lectius empobrits econòmicament i socialment.

Fins a l'actualitat, s'han dut a terme més de 340 projectes, que podeu observar en el mapa i gràfics presents. S'hi inclouen projectes de cooperació internacional per al desenvolupament, projectes del Fons Català de Cooperació al Desenvolupament, projectes d'emergència i acció humanitària, agermanament i cooperació bilateral. Tal com podem observar, les relacions històriques amb l'Amèrica Llatina han marcat sempre les polítiques de cooperació —són les zones on més projectes s'han dut a terme. D'altra banda, la creixent allau d'immigració a les nostres contrades ha fet variar aquestes polítiques, per la qual cosa les ONGD també presenten projectes a l'Àfrica subsahariana i al Magrib.

PAÏSOS RECEPTORS DE L'AJUDA

Font: Regidoria de Drets Civils, Cooperació i Immigració, Ajuntament de Lleida.
 Elaboració: Departament de Geografia i Sociologia, Universitat de Lleida

Les entitats solidàries a la nostra ciutat.

Per tal d'iniciar un camí de suport i implicació de la ciutat de Lleida en temes de cooperació i educació per al desenvolupament i amb la voluntat d'implicar-hi els representants de les diferents ONGD de la ciutat, dels grups polítics amb representació a la Paeria, tècnics municipals i d'altres entitats i institucions relacionats amb la matèria, l'any 1996 es va crear el **Consell Mixt de Cooperació** com a òrgan de participació sectorial amb funcions consultives i assessores en totes les matèries relacionades amb la promoció de la solidaritat a la ciutat de Lleida i la cooperació internacional per als pobles i col·lectius empobrits econòmicament i socialment. L'**Àrea de Cooperació Internacional** de la Regidoria de Drets Civils, Cooperació i Immigració, per tal de coordinar i executar la política de cooperació de l'Ajuntament de Lleida, treballa amb les més de 100 entitats i ONGD de la xarxa solidària de la ciutat i, en especial, amb els agents vertebradors de la cooperació local: **Oficina de Cooperació i Solidaritat de la Universitat de Lleida**. Va néixer el 1994 amb l'objectiu de sensibilitzar la comunitat de Lleida sobre la situació de desequilibri en les relacions sud-nord. Quatre eixos formen l'estructura de l'OCIS: sensibilització a través de xerrades, exposicions, cicles de cinema, etc.; cooperació a través de convocatòries d'ajuts a projectes de cooperació; formació amb assignatura de lliure elecció, cursos de lliure elecció, curs de postgrau sobre cooperació i desenvolupament de l'àmbit global al local i seminari sobre cooperació internacional, i documentació amb el Centre de documentació, cooperació i solidaritat (CDOCS), servei d'informació i documentació especialitzat en temes relacionats amb la cooperació, el desenvolupament i la solidaritat a la ciutat de Lleida. **Coordinadora d'ONGD i altres Moviments Solidaris de Lleida**. Es tracta d'una agrupació que va néixer el 1994 arran de la campanya del 0,7% i reuneix entitats conegudes com ONGD i altres Moviments Solidaris presents a Lleida que treballen en cooperació i solidaritat internacional amb les persones i els pobles empobrits del planeta i que expressen el desig i la voluntat de promoure l'acció conjunta amb vista als objectius que els són comuns.

Consulteu el directori d'entitats solidàries a: www.paeria.cat/dcci

ACTIVITATS SOLIDÀRIES A LLEIDA

Intervencions realitzades en cooperació i educació per al desenvolupament.

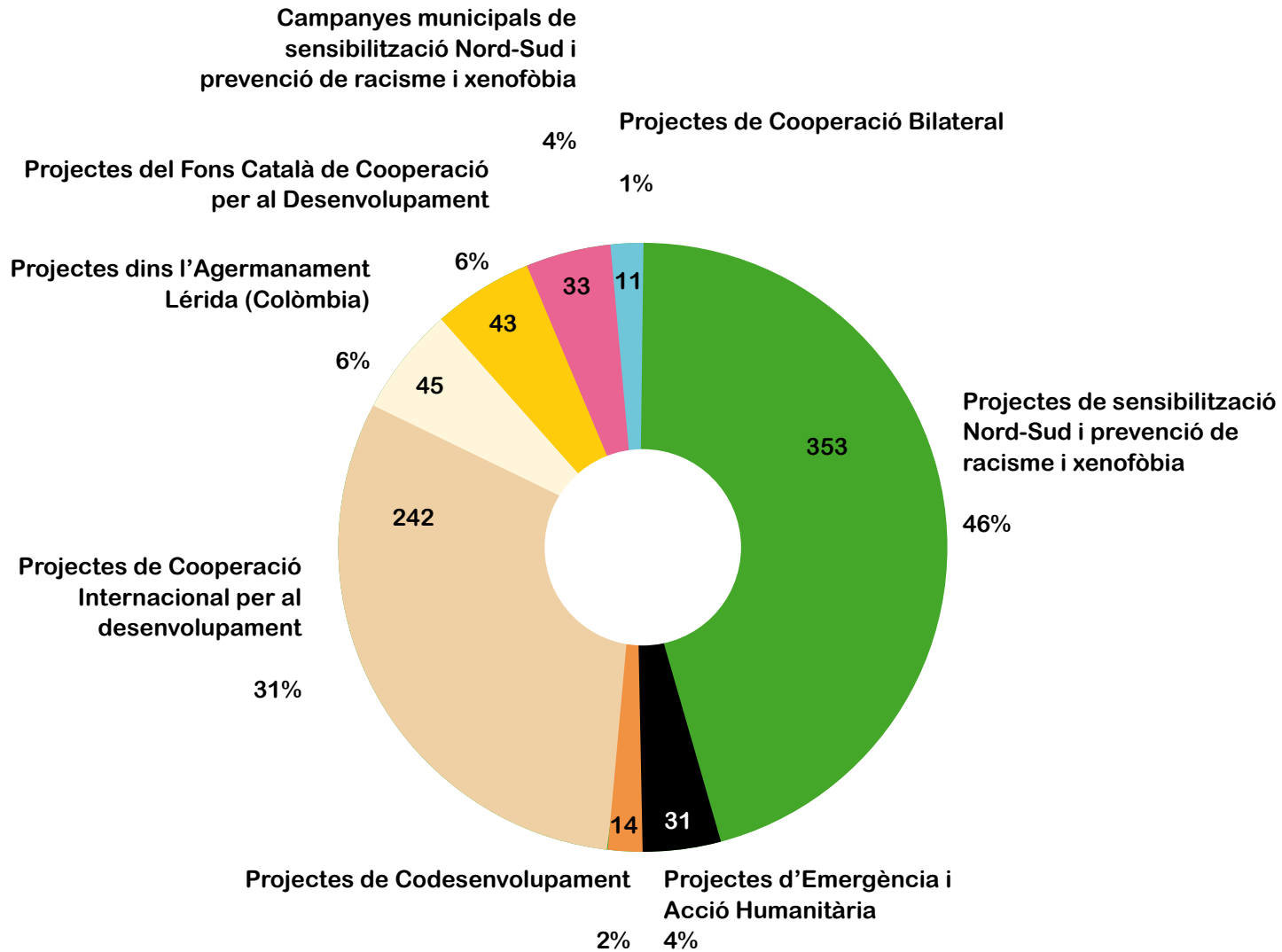
Projectes a Lèrida-Colòmbia, la ciutat germana. A més de la coincidència toponímica, l'interès de Lleida per aquesta ciutat colombiana de 24.000 habitants neix arran del protagonisme mundial que va assolir Lèrida quan el 1986 va acollir els supervivents del volcà Nevado del Ruiz. Arran de les peticions d'ajuda que es van fer va començar una relació que el 1995 desembocaria en l'agermanament de les dues ciutats. Començava així un procés de cooperació que, entre altres fites, té la Casa de la Cultura Ciutat de Lleida com a principal projecte. **Projectes de cooperació bilateral.** En aquest apartat és el mateix Ajuntament de Lleida el que coopera directament amb entitats i organismes dels països empobrits. Quan les relacions són bilaterals, és a dir, de municipi a municipi, es reforcen les estructures municipalistes dels països receptors i es fomenta l'intercanvi de coneixements. És el cas, per exemple, dels projectes concrets que es duen a terme a la regió de Cochabamba (Bolívia) i al Sàhara Occidental amb el Front Polisario. **Projectes de codesenvolupament.** La població estrangera a la ciutat de Lleida suposa més d'un 19%* de les persones empadronades i prové de 125 nacionalitats diferents. Partint d'aquesta realitat, l'Ajuntament vol vincular les persones migrades, les millors coneixedores de les pròpies problemàtiques, com a agents de codesenvolupament en les seves comunitats d'origen a la vegada que es vol donar a conèixer la realitat dels països menys desenvolupats als actors tradicionals locals a partir de l'intercanvi amb els migrants.

L'Ajuntament de Lleida ha posat en marxa molts projectes i iniciatives per potenciar la solidaritat a la nostra ciutat: **Projectes de cooperació Internacional per al desenvolupament:** Biennalment es financen projectes de diverses ONGD que es duen a terme en pobles i col·lectius empobrits socialment i econòmicament, com a Colòmbia, Nicaragua, Cuba, Guatemala... **Projectes de sensibilització i formació de la ciutadania de Lleida en la realitat política, social i cultural que envolta les relacions nord-sud i la lluita contra el racisme i la xenofòbia:** Tot i l'acció a l'exterior de les ONGD i entitats ciutadanes, cal treballar a la nostra ciutat per contribuir a crear un món més just i solidari basant-se en el foment de la solidaritat i de la cultura de la pau. És per això que anualment es financen entre 20 i 30 projectes de sensibilització. No podem oblidar les accions de sensibilització municipal, com ara la fira d'entitats solidàries que se celebra al mes d'octubre amb el nom de Solidàrium. **Projectes d'emergència i acció humanitària:** Quan ens assabentem d'alguna catàstrofe humanitària, sovint no sabem, malgrat les ganes, com fer-hi front d'una manera adequada, però a través d'aquests projectes hi responem anant més enllà de la contingència i suport immediat als damnificats. Partint de la voluntat de comprensió de les causes de les calamitats, es tracta de mantenir latents les accions fins al restabliment, almenys, de la situació anterior. **Projectes del Fons Català de Cooperació per al Desenvolupament:** A través d'aquesta organització, formada per Ajuntaments catalans i altres organitzacions municipalistes, es financen accions de cooperació al desenvolupament i solidaritat amb els pobles dels països més desfavorits. Són les mateixes administracions que fan possible, amb el seu compromís, l'existència d'un fons comú de recursos que permet la creació d'una borsa de projectes a desenvolupar.

*Dades de l'INE, 2009.

TIPUS DE PROJECTES I INTERVENCIONS

Font i elaboració: Regidoria de Drets Civils, Cooperació i Immigració, Ajuntament de Lleida

activitats

- Classifica els països del continent africà on s'han executat projectes de cooperació, segons l'Índex de Desenvolupament Humà (IDH).
- Classifica els països del continent americà on s'han executat projectes de cooperació, segons l'Índex de Desenvolupament Humà (IDH).
- Compara els dos apartats anteriors i observa si el fet de trobar-se amb un IDH mitjà o baix influencia a l'hora de decidir en quins països s'executen projectes.
- Coneixes el Solidàrium? Utilitzant les diferents webs de les ONG, fes una llista de diferents activitats de sensibilització que es fan a Lleida i comparteix-les amb els teus companys i companyes.
- Quantes ONGD i entitats solidàries hi ha a la teva ciutat? Quins són els seus objectius principals? Pots ajudar-te de les diferents pàgines web.
- Explica als teus companys/es com és un projecte de cooperació. Entra al lloc web <http://www.paeria.cat/dcci> i en l'apartat de cooperació internacional/intervencions tria el projecte que més t'agradi.
- Ara que coneixes l'estructura de la cooperació del teu municipi, t'animem a fer-nos una visita i fer propostes que potenciïn la solidaritat a Lleida. Pots enviar un correu electrònic a cooperacio@paeria.es.

tendències

Tot i que a partir de l'any 1994 algunes institucions i administracions públiques es van comprometre a destinar el 0,7% dels seus pressupostos a iniciatives solidàries, la fita encara està pendent de consolidar-se. L'Estat espanyol a hores d'ara hi destina un 0,35% del PIB.

Si els països rics no prenen consciència de la pobresa, cap dels objectius de desenvolupament del mil·lenni no podrà consolidar-se.

Per tal d'aconseguir aquests compromisos, s'ha de continuar treballant en el que anomenem cooperació descentralitzada; cal que petits i grans municipis conscienciïn els seus ciutadans i ciutadanes sobre la realitat dels pobles i col·lectius empobrits, per poder lluitar tots junts contra la pobresa, promoure la dignitat humana i la igualtat, consolidar la pau, la democràcia i la sostenibilitat ambiental.

xarxa

<http://www.paeria.cat/dcci> · Lloc web de la regidoria de Drets Civils, Cooperació i Immigració

<http://www.coordinadora-ongd-lleida.cat> · Lloc web de la Coordinadora d'ONGD i altres Moviments Solidaris de Lleida

<http://www.udl.cat/serveis/OCiS.html> · Lloc web de l'Oficina de Cooperació i Solidaritat de la Universitat de Lleida

<http://www.solidarium.cat> · Lloc web de la Fira d'Entitats Solidàries de Lleida

<http://www.sinexcusas.2015.org> · Campanya sobre els objectius del mil·lenni

<http://www.rebelatecontralapobreza.org> · Lloc web de l'Aliança contra la Pobresa

<http://www.fonscatala.org> · Lloc web del Fons Català de Cooperació

<http://www.ine.es> · Institut Nacional d'Estadística

<http://hdr.undp.org/es/> · Informes sobre desarrollo humano.

SAC SOLIDARI

Què és el sac solidari?

El Sac Solidari és un espai gestionat des de l'àrea de Sensibilització i Educació per al Desenvolupament de la Coordinadora d'ONGD i altres Moviments Solidaris de Lleida. El Sac acull els recursos educatius, didàctics i de sensibilització que han elaborat les entitats membres de la Coordinadora. El Sac Solidari pretén facilitar que aquestes entitats puguin difondre aquest material entre altres agents de cooperació per al desenvolupament i especialment als centres educatius, i, a més, facilitar sinèrgies i maximitzar l'aprofitament dels recursos ja existents. El Sac Solidari està dirigit a agents de l'educació, cooperants, entitats solidàries, ONGD, administracions i públic en general.

Com podem sol·licitar un material?

Per consultar els materials i recursos del Sac Solidari cal visitar el web de la Coordinadora www.coordinadora-ongd-lleida.cat i per a sol·licitar un material cal posar-se en contacte amb l'entitat que l'ha elaborat i aquesta serà la que marcarà les condicions de préstec.

Quins tipus de recursos hi ha?

Els recursos que podem trobar al Sac Solidari estan classificats en les següents categories:

- Jocs i dinàmiques
- Audiovisuals
- Exposicions
- Publicacions
- Maletes pedagògiques

Quins continguts hi podem trobar?

Els continguts d'aquests recursos són tan amplis com diverses puguin arribar a ser les temàtiques tractades en els materials de sensibilització, algunes de les temàtiques més destacades són: moviments migratoris, interculturalitat, Drets Humans, deute extern, comerç just i consum responsable, educació per a la pau, cooperació per al desenvolupament, pobresa, sostenibilitat, etc.

• FITXA 1. EL REPTE D'APLANAR LA TERRA: LES PROJECCIONS CARTOGRÀFIQUES

Àrea: Porció d'una superfície, especialment de superfície terrestre.

Latitud: Distància angular entre un punt qualsevol de l'esfera terrestre i l'equador, tant si és al nord com al sud. Es mesura en graus. La latitud de l'equador és 0° i la dels pols, 90°.

Meridià: Línia imaginària sobre la superfície de la Terra que uneix el pol nord amb el pol sud. El meridià de Greenwich és el que determina l'est o l'oest de cada punt de la Terra.

Paral·lel: Qualsevol circumferència paral·lela a l'equador, tots els punts de la qual tenen la mateixa latitud.

Perifèria: Extrems o marges de qualsevol entitat geogràfica.

Perspectiva: Representació d'un cos tridimensional projectat sobre un pla.

Superfície: Magnitud física que expressa l'extensió d'un cos en dos direccions: llarg i ample.

• FITXA 2. LES CULTURES: FORMES DE VIURE

Animisme: Creença que en allò visible, natural, hi ha quelcom invisible i intangible (l'ànima). Religions basades en aquesta creença.

Etnocidi: Procés d'eliminació d'una ètnia com a conseqüència del domini ecològic, econòmic, bèl·lic, polític o cultural.

Grup ètnic: Població (ethnos) designada per un nom (etònim), que es reclama d'un mateix origen i que té una tradició cultural comuna, especificada per una consciència de pertinença que normalment es basa en una llengua, un territori i una història.

Llengua minoritzada: Idioma sense poder polític estatal que li doni suport, encara que pugui tenir un nombre elevat de parlants.

Multicultural: Que abraça més d'una cultura.

Raça: Quan els individus que comparteixen algun tret obvi, com el color de la pell, són considerats en conjunt i les seves característiques distintives s'atribueixen a causes biològiques.

• FITXA 3. ELS CONFLICTES ARMATS I LA PAU AL MÓN

Armes intel·ligents: S'anomenen així aquelles armes que porten sistemes de detecció i control informàtic i que tenen una gran capacitat destructiva. Són la darrera generació de les armes sorgides de la recerca militar més moderna.

Bèl·lic/a: Relatiu o pertanyent a la guerra. El bel·licisme indica un estat favorable a la guerra.

Conflicte: El diccionari el defineix com un xoc o una contesa hostil. També pot indicar una indecisió entre interessos i desigs incompatibles. El conflicte suposa un repte, personal i/o col·lectiu. Conflicte armat és aquell en què intervé l'ús de les armes. Un conflicte armat no és necessàriament una declaració de guerra.

Conflicte irresolt (vegeu conflicte): Un conflicte irresolt és aquell que ha portat a una situació d'estancament o de resolució que deixa descontenta una de les parts. Malgrat les aparences de normalitat social, el conflicte continua existint i de manera més o menys periòdica torna a esclatar.

Genocidi: Extermini parcial o total d'un grup humà.

Guerra: El conflicte armat, la guerra, es pot definir com aquella situació en què dos o més actors armats, dels quals com a mínim un es defineix o és reconegut com a Estat, s'enfronten de manera violenta pel poder polític i/o territori (Aguirre i Bruhn: 2002).

Mines antipersonals: Són petits enginys explosius de cost barat, algunes no superen els 3 euros. Es posen a terra i acostumen a esclatar per la pressió del cos humà o pel moviment. Un dels principals problemes és que són fàcils de col·locar, però el cost de treure-les és car i, sovint, no es coneix la zona minada.

Nen/a soldat: Infants, nens i nenes, que sent menors de 18 anys es troben enrolats en un o més bàndols combatents. Sovint viuen en condicions d'esclavatge i la reinserció social una vegada acabat el conflicte és difícil.

Pau: La pau representa l'estat d'absència de conflicte armat o de guerra. Johan Galtung afirma que per construir la pau és necessari que hi hagi justícia social, ja que les desigualtats són font de conflicte.

Recerca militar: Identifica aquella recerca científica que es du a terme, bàsicament, amb la finalitat de millorar la capacitat destructiva de les armes. De vegades, costa posar un límit en la categoria de la recerca, ja que una part es pot realitzar amb finalitat civil i acaba sent usada per l'estament militar i viceversa.

Refugiats: La Convenció de les Nacions Unides sobre l'Estatut del Refugiad defineix així tota persona que, a causa de fonamentats temors de ser perseguida per motius de raça, religió, nacionalitat, pertinença a un determinat grup social o opinions polítiques, es trobi fora del seu país, de la seva nacionalitat i no pugui, a causa dels temors esmentats, o no vulgui acollir-se a la protecció del seu país; o bé que, sense tenir nacionalitat o trobant-se fora del seu país de residència, no vulgui o no pugui tornar-hi. Aquesta primera definició, de l'any 1951, s'ha anat retocant seguint els esdeveniments.

Terrorisme: S'utilitza per definir aquella acció violenta que vol alterar l'estatu quo existent mitjançant atacs que poden sembrar el terror entre la població i els organismes estatals. Encara que inicialment el realitza un grup organitzat amb finalitats polítiques, en els darrers decennis també el realitzen grups amb interessos econòmics. S'utilitza els termes

terrorisme d'Estat quan és el govern qui du a terme accions contràries als seus propis principis de dret i terrorisme internacional quan les implicacions ideològiques o econòmiques i el marc geogràfic de l'acció sobrepassa les fronteres de l'Estat on es genera.

Violència: Estat personal o col·lectiu en què s'usa la força en relació amb un conflicte.

• FITXA 4. ELS DRETS HUMANS A REFLEXIÓ

Assemblea General de les Nacions Unides: Òrgan principal de les Nacions Unides en el qual hi ha representats tots els estats membres. Té una competència general per discutir qualsevol assumpte o qüestió referent als fins de l'organització i als poders i funcions dels òrgans de l'ONU.

Dignitat humana: Bé jurídic a protegir. Tota persona és un fi en si mateixa i no pot ser instrumentalitzada per cap causa.

Països abolicionistes: Són aquells que no tenen la pena de mort en les seves lleis. Els països abolicionistes únicament per a crims ordinaris són aquells que mantenen la pena de mort per als delictes excepcionals com els comesos sota les lleis militars o els comesos en circumstàncies especials.

Països abolicionistes a la pràctica són aquells que mantenen en les seves lleis la pena de mort per a delictes ordinaris però que poden ser considerats abolicionistes a la pràctica perquè no han executat ningú en els últims deu anys i creuen en l'establiment d'una política o pràctica de no dur a terme cap execució. També s'hi inclouen els països que han signat acords internacionals per a la no-utilització de la pena de mort.

Països retencionistes: Són aquells que mantenen la pena de mort per a tots els tipus de delictes.

Ratificació: Acte mitjançant el qual un Estat manifesta el seu consentiment a quedar obligat en l'àmbit internacional a través d'un tractat o conveni internacional determinat. Els estats que l'han signat però que no l'han ratificat, encara no són estats part en el conveni.

Signatura: Acte mitjançant el qual un estat manifesta el seu consentiment a continuar el procés de celebració d'un tractat (d'un text que ja és definitiu) i es crea l'obligació de no realitzar actes que puguin frustrar l'objecte i la finalitat del tractat. Després de la signatura, els estats disposen d'un nou període de temps per decidir si finalment volen quedar obligats.

• FITXA 5. RIC O POBRE?

Banc Mundial: Institució multilateral encarregada del finançament del desenvolupament econòmic. La seva missió principal des dels seus orígens, l'any 1944, ha estat finançar projectes d'infraestructura als països pobres, però des del 1980 també finança, juntament amb el Fons Monetari Internacional, programes d'ajustament estructural vinculats amb la problemàtica del deute extern.

Creixement econòmic: Percentatge de creixement del PIB en un període determinat.

Organització de les Nacions Unides: ONU, organització mundial intergovernamental creada el 1945 per garantir, en principi, la pau i l'ordre mundials.

PNUD: Programa de les Nacions Unides per al Desenvolupament. Principal agència de cooperació per al desenvolupament del sistema de les Nacions Unides que coordina la majoria de l'assistència tècnica multilateral.

PIB (Producte Interior Brut): És el valor total de la producció de béns i serveis finals dins del territori nacional durant un període de temps determinat que, generalment, és un trimestre o un any.

• FITXA 6. MEDI AMBIENT: L'IMPACTE HUMÀ

Abocador controlat: Mètode perfeccionat dels abocadors emprats per l'home per eliminar els residus. Situats en terrenys adequats on els residus es dipositen de forma ordenada sota condicions segures que eviten els problemes de contaminació de l'aigua, l'aire, el sòl i la propagació de malalties.

Actituds sostenibles: Predisposició apresada culturalment per l'individu segons la qual es valora el desenvolupament sostenible; el que satisfà les necessitats del present sense comprometre la capacitat de les generacions futures de satisfer les seves necessitats, i es basa en la capacitat de sustentació del medi natural.

Agricultura ecològica: És un sistema de producció agrícola i ramader, amb la finalitat de produir aliments de màxima qualitat (que pren més importància que la quantitat) conservant i millorant la fertilitat del sòl, sense emprar productes químics ni en la producció ni en les posteriors transformacions dels productes.

Atmosfera terrestre: Capa gasosa que envolta la Terra.

Canvi climàtic: Variació lenta de les característiques climàtiques d'un indret determinat al llarg del temps.

Contaminació: Alteració de les propietats d'un medi per l'acció directa o indirecta de l'home, que introdueix modificacions de l'estructura i de la funció dels ecosistemes afectats.

Desertització: Erosió del sòl i de les propietats que el fan fèrtil. No va ser fins als anys setanta, quan més de 200.000 persones van morir de fam arran d'una gran sequera al sud del Sàhara, que els organismes oficials van introduir en les seves agendes el concepte de desertització.

Desforestació: Pèrdua d'àrees arbrades que cobreixen l'ecosfera. Aquest percentatge no ha fet sinó baixar en els darrers anys com a resultat de les activitats humanes. La pèrdua de bosc significa també la pèrdua de les seves funcions ambientals i l'erosió del terreny, és a dir, la pèrdua de fertilitat en el sòl.

Herbicides: Dit de les substàncies químiques emprades per eliminar les males herbes; poden ser tòxiques i erosionen el sòl a llarg termini.

Materials transgènics: Utilitzats amb freqüència per l'enginyeria genètica o de la modificació en el subministrament dels aliments. Una llavor genèticament modificada conté gens inserits en el seu ADN a través de mètodes de laboratori que hi produeixen canvis que no es poden duplicar amb mitjans reproductius naturals. Molts agricultors no poden

guardar les llavors d'un any per l'altre atès que perden les propietats en tan sols una collita. Aquestes modificacions s'insereixen per produir una nova varietat que resisteixi els herbicides o bé que mati els insectes que se la mengen i així augmentar-ne la productivitat.

Plaguicides: Dit del producte químic emprat per combatre els agents que constitueixen les plagues que afecten la salut de l'home o que ataquen recursos com les collites i el bestiar.

Planta incineradora: És una instal·lació on té lloc un procés de combustió controlada del rebuig dels residus (la fracció no reciclable), els quals són transformats en cendres, escòries (compostos inorgànics semifosos i refredats) i gasos. D'aquesta manera es redueix de forma important el volum de residus i s'aprofita l'energia que contenen per generar electricitat. Les cendres i escòries són objecte d'una disposició controlada i els fums i gasos són rentats i depurats.

• FITXA 7. LES REGLES DEL JOC ECONÒMIC

Deslocalització: Trasllet de les factories i instal·lacions d'una empresa a una regió o país diferent, a la recerca de condicions més avantatjoses per als interessos dels propietaris.

Deute extern: Deute públic exterior dels països, generalment del sud, que té com a creditors els governs, bancs i altres institucions del nord.

Empresa multinacional: Entitat econòmica que du a terme les seves activitats en diversos països mitjançant inversions directes. Amb una seu central en un país i sucursals arreu del món.

Empreses transnacionals: Empreses intraempresarials i internacionals que operen en diferents països establint comerç entre les seves filials. Aquest fet permet obtenir beneficis més elevats en la producció i la comercialització. El seu funcionament afavoreix l'especulació i la deslocalització. En molts casos, arriben a controlar les exportacions dels països perifèrics. El 90% de les empreses transnacionals tenen les seus als països més enriquits.

Exportacions de béns i serveis: Valor de tots els béns i altres serveis de mercat venuts a la resta del món.

Fons Monetari Internacional (FMI): Institució multilateral creada el 1944 juntament amb el Banc Mundial. Té com a objectiu fonamental concedir crèdits als països en desenvolupament que tinguin problemes de balança de pagaments. Aquests crèdits estan condicionats a l'adopció de mesures d'ajust per part dels governs receptors, les quals han provocat greus efectes sobre les condicions de vida de la majoria de la població.

G-8: Grup dels 8 països considerats els més poderosos del món. És una estructura de caràcter informal, creada el 1975, per donar resposta en aquell moment a la crisi petrolera. A les reunions del G-8 hi assisteixen els ministres d'Economia i un cop a l'any els caps d'Estat per planificar les polítiques econòmiques. Actualment, la formen els següents països: França, Estats Units, la Gran Bretanya, Alemanya, Itàlia, el Canadà, el Japó i Rússia.

Importacions de béns i serveis: Valor de tots els béns i altres serveis de mercat adquirits a la resta del món.

OCDE (Organització per a la Cooperació i el Desenvolupament Econòmic): Alguns autors l'anomenen "el club dels països rics". Es va crear el 1961 i reuneix els trenta països més industrialitzats d'economia de mercat. Es dedica, principalment, a intercanviar informació i harmonitzar les polítiques econòmiques dels països membres emetent recomanacions.

OMC: Nom que va adoptar l'organisme sorgit del General Agreement on Tariffs and Trade a l'ampliació del seu abast i les seves atribucions. L'Organització Mundial del Comerç (OMC) és una estructura internacional que s'ocupa de les normes que regeixen el comerç mundial. Té com a objectiu ajudar els productors de béns i serveis, els exportadors i els importadors a tirar endavant les seves activitats.

PED (Països en Desenvolupament): Sota aquesta denominació s'amaguen realitats ben diverses, ja que en l'actualitat els PED presenten característiques molt diferents. Molts autors rebutgen l'ús d'aquest concepte, ja que pressuposa que el desenvolupament és lineal i que els PED, superada la fase de subdesenvolupament, arribaran a assolir els nivells dels països desenvolupats. Per aquest motiu, molts experts prefereixen denominacions com ara països de la perifèria o països empobrits.

Producte Nacional Brut (PNB): És el valor monetari de la producció total per a ús final de béns i serveis d'una economia, realitzada pels residents d'un país tant en el seu territori com fora.

Relació real d'intercanvi: Quocient entre l'índex de preus d'exportació i l'índex de preus d'importacions, mesurat en relació amb un any base. Un valor de més de 100 assenyalava que el preu de les exportacions ha augmentat en comparació amb el de les importacions.

Servei del deute: Les quantitats que han de ser pagades cada any pels països en concepte d'interessos i amortització dels deutes pendents.

Taxa de cobertura del deute: Quocient entre el servei del deute i les exportacions.

• FITXA 8. QUI SOM, D'ON VENIM I CAP ON ANEM

Creixement (moviment) natural: Variació de l'efectiu d'una població durant un determinat període, com a resultat del saldo entre naixements i defuncions.

Creixement demogràfic: Saldo resultant de la diferència entre els components positius del moviment de la població (natalitat i immigració) i els components negatius (mortalitat i emigració) durant un període determinat. Si prenem la població mundial, el creixement demogràfic és igual al creixement natural (atès que no hi ha moviments migratoris externs).

Densitat de població: Relació numèrica entre el conjunt d'individus que formen una població i l'extensió del territori on viuen.

Esperança de vida: Nombre d'anys que una persona a una edat X pot viure. La més utilitzada és l'esperança de vida en néixer. Es calcula a partir de la població viva en un moment concret; per tant, és una anàlisi del present, no una predicció de futur. Està fortament condicionada per la mortalitat infantil.

Migracions: Canvi espacial significatiu realitzat per una població. Les causes d'aquest moviment són moltes i molt diverses. Actualment, algunes poden ser factors d'expulsió dels països immigrants (econòmics, culturals, polítics, territorials), factors d'atracció dels països recep-

tors (econòmics, de percepció de qualitat de vida, polítics...), factors històrics (colonització), de mercat de treball, de nova economia, d'interdependència mundial, etcètera.

Mortalitat infantil (taxa): Relació entre les defuncions d'infants menors d'un any i el nombre de naixements vius durant l'any de referència.

Índex de fecunditat: Índex que mesura en un període determinat (normalment un any) la mitjana de fills que té una dona en edat fèrtil. És una mesura conjuntural, que pot estar afectada per les condicions econòmiques i socials del moment. No es pot confondre amb la descendència final de cada generació.

Polítiques demogràfiques: Conjunt de mesures, generalment impulsades pels poders públics, encaminades a modificar el nombre, l'estructura o la distribució en el territori d'una població.

• FITXA 9. PREVENIR O CURAR

Estrès: Estat de tensió aguda (incapacitat de donar resposta) de l'organisme obligat a reaccionar, tot defensant-se, davant una sensació d'amenaça o agressió qualsevol. Aquest trastorn en augment, en part pel ritme frenètic de vida de les societats capitalistes, suposa una de les malalties que més s'estenen al Primer Món.

Hepatitis: Inflamació del fetge, gairebé sempre produïda per virus específics. De tota manera, sigui quin sigui el virus, les lesions són les mateixes: degeneració i mort progressiva de les cèl·lules.

Malària: [de l'it. mala- i -aria (aire)]. Malaltia infecciosa endèmica produïda per protozoos del gènere plasmodi i transmesa a l'home per la picada del mosquit anòfel infectat. També anomenada paludisme: infecció mortal (en alguns casos) transmesa per la picada d'un mosquit que prèviament ha picat una persona infectada. La immunitat creix després de les picades. Per aquest motiu, afecta sobretot nens i joves. No existeix cap vacuna i els medicaments més eficaços són molt cars. Com a mètodes de prevenció més eficaços s'empren les mosquiteres impregnades amb insecticida. Els continents més afectats són l'Àfrica i l'Amèrica Llatina.

OMS: L'Organització Mundial de la Salut és un organisme de les Nacions Unides creat l'any 1948. Té com a objectiu que tots els pobles puguin gaudir del grau màxim de salut que es pugui arribar a aconseguir. L'OMS defineix la salut com un estat de complet benestar físic, mental i social, i no només la manca de malalties.

• FITXA 10. L'ACCÉS A LES NOVES TECNOLOGIES

Internet: Xarxa mundial de xarxes que permet la comunicació i l'intercanvi de serveis entre ordinadors de qualsevol tipus en bona part del món de forma directa i transparent. S'ha convertit en recurs mundial d'informació compartida i de coneixements, així com en un instrument de col·laboració i cooperació entre nombroses i innumbrables comunitats diferents.

Mundialització: Existeixen moltes definicions i moltes dimensions de l'anomenada mundialització o globalització. Per sintetitzar, és un procés de caiguda de les fronteres nacionals amb l'objectiu de potenciar o facilitar la circulació de productes per tal de crear un mercat mundial (visió econòmica). Evidentment, perquè un mercat mundial sigui possible és necessari un procés d'homogeneïtzació de les cultures i dels models de consum i, en aquest sentit, es parla de les altres dimensions de la mundialització: cultural, de pensament, etc.

Noves Tecnologies de la Informació i la Comunicació (NTIC): Inclou innovacions en microelectrònica, computació (equips i programes informàtics), telecomunicacions i òptica electrònica (microprocessadors, semiconductors, fibra òptica). Aquestes innovacions fan possible processar i emmagatzemar quantitats importants d'informació i distribuir-la amb alta velocitat a través de les xarxes de comunicació.

• FITXA 11. L'EDUCACIÓ: BASE PER AL DESENVOLUPAMENT

Educació per al desenvolupament: És el procés pel qual un subjecte educatiu, —persona, grup...— s'incorpora a l'aprenentatge sensitiu, cognitiu volitiu i operatiu favorable a la comprensió i al suport del desenvolupament dels pobles del Tercer Món. És entendre la seva realitat i les implicacions que establim per ser i viure al nord o al sud. Un

tipus d'educació que comporta implicar-se en la transformació de les estructures i relacions, amb el consegüent canvi de maneres de viure, pensar i ser.

ANEM AMB COMPTE AMB EL SIGNIFICAT DE LES PARAULES QUE CLASSIFIQUEN I DIVIDEIXEN ELS PAÏSOS DEL MÓN!!!

Quan volem parlar de les desigualtats entre els diferents pobles i del desenvolupament utilitzem unes determinades paraules. Aquestes intenten classificar i generalitzar realitats molt diferents arreu del món. Per aquest motiu, poden respondre a diferents punts de vista a l'hora d'entendre el passat, el present i l'evolució de les desigualtats mundials.

Països rics/països pobres: Aquest antagonisme posa de manifest la concentració de béns que hi ha al nord i la privació que pateix el sud.

Països enriquits/països empobrits: Aquesta terminologia neix de la definició anterior, que obvia el fet que el sud no és pobre en recursos naturals, humans o culturals. A més a més, aquesta nova definició contempla la realitat mundial com un procés històric, des del punt de vista de la causalitat; és a dir, que els països pobres no ho són per ells mateixos, sinó que s'han empobrit com a conseqüència de les accions establertes entre els diferents països al llarg de la història i en l'actualitat.

Nord/sud: Aquesta expressió és relativa a la divisió geoeconòmica del planeta (el seu ús es generalitza als anys vuitanta). Si observem la distribució geogràfica dels països més enriquits, veurem que estan situats principalment a l'hemisferi nord (tret d'alguns països com Austràlia o Nova Zelanda), mentre que els països més empobrits es troben a l'hemisferi sud. Però el sud no és tot homogeni. Està format per estats amb una economia més o menys emergent i una certa importància industrial, i per països molt empobrits la població dels quals viuen en una situació de pobresa extrema o absoluta. A tot el món hi ha 2.000 milions de persones que viuen al llindar de la pobresa (visualitzat per la línia de

divisió nord-sud), eufemisme amb el qual es vol fer palesa la separació dels qui viuen amb una certa seguretat de tenir cobert el mínim necessari i els qui només sobreviuen, sense tenir assegurades les necessitats més bàsiques immediates, com ara l'accés a l'alimentació diària, un habitatge digne, la roba o l'aigua potable.

Centre/perifèria: En termes econòmics, es denomina Centre del Sistema els països que tenen un desenvolupament més gran arran del seu domini econòmic. La Perifèria del Sistema inclou les nacions que experimenten un desenvolupament baix i que es troben en una posició clara de subordinació i de dependència. Aquest binomi, doncs, fa palesa la interdependència que actualment caracteritza les relacions econòmiques entre el nord i el sud.

Primer Món/Tercer Món: L'expressió "Tercer Món" va ser encunyada l'any 1952. En aquell moment, el món es trobava dividit en dos blocs políticament, militarment i econòmicament: els països d'economia capitalista, anomenats Primer Món, i l'anomenat Segon Món, d'economia socialista.

Països industrialitzats/no industrialitzats: Aquests termes posen de manifest la concentració de l'activitat industrial que s'ha donat al nord durant dècades. Els darrers anys, però, assistim a una creixent industrialització dels països de la perifèria, anomenats d'economia emergent, com ara la Xina, Mèxic, l'Índia o el Brasil, tot i que aquests, alhora, disten molt d'una gran part de països empobrits, sobretot de l'Àfrica.

Països desenvolupats o avançats: Se'ls anomena així si han assolit un grau de benestar suficient perquè la població pugui satisfer les seves necessitats materials i desenvolupar les seves potencialitats culturals, econòmiques, polítiques i socials.

Països subdesenvolupats o poc avançats: Quan la població no pot satisfer les seves necessitats bàsiques; hi ha fam, manca d'assistència sanitària, escassetat d'aigua potable, d'escoles, etc. Aquesta expressió està força estesa i, tot i que no té un sentit tan pejoratiu com el terme països endarrerits (freqüentment utilitzat), deixa entreveure una certa connotació negativa, perquè implica una posició d'inferioritat en relació amb el nord. A més a més, no contempla que aquests països puguin estar

més desenvolupats en altres aspectes (solidaritat, valors comunitaris...).

Països en via de desenvolupament: Les Nacions Unides i altres organitzacions solen utilitzar aquesta expressió amb un to d'optimisme pel que fa al subdesenvolupament d'alguns països. Però si ens fixem en la realitat, aquesta idea es contradiu i, com diuen alguns autors, potser seria millor dir països en via de subdesenvolupament a causa de l'augment de les seves privacions i dependència envers el nord.

BIBLIOGRAFIA

- AGUIRRE, M.; BRUHN, C. (2002): *Guerra y Olvido. Los conflictos armados y los Estados frágiles en África subsahariana*. Intermon-Oxfam. Barcelona.
- BENEDICT, R. (1971). *El hombre y la cultura*. Edhasa. Barcelona.
- CASTORIADIS, C. (2002). *La insignificancia y la imaginación*. Debates. Trotta.
- DD.AA. (2000). *Informe sobre la educación en el mundo. El derecho a la educación*. Grupo Santillana/ ediciones Unesco. Madrid.
- DD.AA. Programa de Naciones Unidas per al Desenvolupament PNUD (2002-2006). Informe Anual sobre el Desenvolupament Humà.
- DD.AA. Cuadernos de Pedagogía. (2002), n. 309. Monogràfic Experiència Porto Alegre.
- DD.AA. (2000). *Informe sobre la educación en el mundo. El derecho a la educación*. Grupo Santillana/ ediciones Unesco. Madrid.
- FREIRE, P. (1975). *Actas del Simposio Internacional sobre Analfabetización*. Persépolis.
- FREIRE, P. (1987). *L'educació com a pràctica de la llibertat*. Eumo. Madrid.
- RABELLA, JOSEP M. (1990). "Mil proyecciones per a un mapamundi o l'impossible art d'aplanar la Terra", *Revista de Geografía*, n. 11, p. 21-40.
- RICART I OLLER, J. (1995). *El llarg exili dels refugiats i desplaçats*. Intermón. Barcelona.
- SMITH, D. (1997). *Atlas des conflits de fin de siècle. Années 90: guerres d'identité, guerres de pauvreté*. Autrement. Paris.
- STRAHLER, A. N. (1974). *Geografía física*. Omega. Barcelona.
- THUMERELLE, P. J. (1996). *Las poblaciones del mundo*. Cátedra. Madrid.
- VALLIN, J. (1993). *La población mundial*. Alianza Universidad. Madrid.
- WURM, S. A. (1996). *Atlas de las lenguas del mundo en peligro de desaparición*. UNESCO. Paris.

• WEBS

- <http://www.bancomundial.org>
<http://www.undp.org>
<http://www.sodepaz.org>
<http://www.escolescompromeses.org/cat>
<http://www.educacionenvalores.org>
[http:// www.udl.cat/serveis/OCiS.html](http://www.udl.cat/serveis/OCiS.html)
[http:// www.paeria.cat/dcci](http://www.paeria.cat/dcci)

Podeu trobar més informació sobre el contingut d'aquest manual al **Centre de Documentació en Cooperació i Solidaritat (CDOCS)**:

El **CDOCS** és un **Centre de Documentació especialitzat en temes relacionats amb la cooperació per al desenvolupament i la solidaritat, obert a tota la ciutadania de les terres de Lleida**.

Vol ser: un punt de trobada per a totes les persones interessades en temàtiques com ara el desenvolupament humà, la pau, els drets humans, la immigració, el medi ambient i la sostenibilitat, el comerç just, les relacions internacionals, governabilitat i globalització, entre d'altres.

S'hi pot trobar: llibres, revistes i diaris, informes d'organismes internacionals, material audiovisual i material didàctic.

On és?

Campus de Cappont
Centre de Cultures Transfronterer (edifici biblioteca, planta 0)
C/ Jaume II, 67 · 25001 Lleida
Tel. 973 00 35 27/973 00 35 35 Fax: 973 00 35 31
a/e: cdocs@int.udl.cat · [http:// www.udl.cat/serveis/OCiS/cdocs.html](http://www.udl.cat/serveis/OCiS/cdocs.html)